

Nr 201.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till allmänt familjepensionsreglemente m. m.; given Stockholms slott den 6 mars 1936.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att
dels godkänna härvid fogade förslag till

- 1) reglemente angående familjepension för efterlevande till befattningshavare i statens tjänst (allmänna familjepensionsreglementet) och
- 2) reglemente angående familjepension för efterlevande till arbetare i statens tjänst (familjepensionsreglementet för arbetare);

dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Förslag

till

reglemente angående familjepension för efterlevande till befattningshavare i statens tjänst (allmänna familjepensionsreglementet).

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

1. Detta reglemente äger tillämpning å:

a) innehavare av befattning eller beställning, för vilken civila eller militära tjänstepensionsreglementet gäller; samt

b) den som avgått från befattning eller beställning, som i a) avses, och äger rätt till pension eller uppskjuten livränta enligt civila eller militära tjänstepensionsreglementet eller till pension enligt gällande bestämmelser om pensionering av försvarsväsendets reserver av befäl och civilmilitär personal, dock att reglementet icke skall gälla för den som äger rätt till uppskjuten livränta, med mindre han under minst fem år innehaft till tjänstepension enligt civila eller militära tjänstepensionsreglementet berättigande befattning.

2. Med den som avgått ur tjänst och äger rätt till uppskjuten livränta likställes den, som efter erhållet avsked från beställning vid försvarsväsendet kvarstår såsom lönlös över stat.

3. Vad nedan i detta reglemente sägs om befattning och befattningshavare skall, där ej annat framgår, i tillämpliga delar gälla med avseende å beställning och beställningshavare vid försvarsväsendet samt sådan förutvarande befattnings- eller beställningshavare, som i 1 mom. b) omförmäles.

2 §.

1. Berättigade till familjepension efter befattningshavares död äro: efterlevande make, som ej ingått nytt äktenskap, arvsberättigade barn, som ej uppnått 21 års ålder, samt fränskild make i fall som i 2 mom. sägs.

Pensionsrätt tillkommer dock ej make, om äktenskapet ingåtts efter det befattningshavaren uppnått en levnadsålder av 65 år, och ej heller adoptivbarn, om adoptionen ägt rum efter det befattningshavaren fyllt 50 år.

2. Då befattningshavare i dom å äktenskapsskillnad förpliktas att till sin make utgiva underhållsbidrag, äger domstolen, därest makarna levt tillsammans under minst fem år och sistnämnda make vid sammanlevnadens hävande uppnått en ålder av minst trettio år samt det i övrigt med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt, förordna, att den fränskilda maken skall

vara berättigad till familjepension efter befattningshavarens död. Vad nu sagts för det fall att befattningshavare förpliktas utgiva underhållsbidrag gäller ock, där i skillnadsmålet avtal om sådant underhållsbidrag visas föreligga.

Förordnande, som sålunda meddelats, upphör att gälla, om skyldighet att utgiva underhållsbidrag, som bestämts att utgå på särskilda tider, upphört eller den berättigade trätt i nytt gifte.

Äger förordnande som ovan sagts giltighet, må sådant förordnande ej meddelas till förmån för befattningshavarens make i senare äktenskap.

3 §.

Så länge befattningshavare innehar befattning, som i 1 § 1 mom. a) avses, skall honom tillkommande lön (arvode) minskas med *familjepensionsavdrag* i enlighet med vad nedan sägs.

4 §.

1. Familjepension bestämmes på sätt i 5 § anges i förhållande till ett vid befattningshavarens död för honom gällande grundbelopp (*familjepensionens grundbelopp*), vilket fastställs med hänsyn till antalet tjänstår och det för den avlidne senast gällande *familjepensionsunderlaget* enligt de i denna paragraf angivna grunderna.

2. För befattningshavare, som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension enligt civila eller militära tjänstepensionsreglementet, är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget, såframt antalet av befattningshavaren förvärvade tjänstår, utökade med tid som från dödsfallet eller avgången med pension må hava återstått till pensionsåldern, uppgått till minst trettio eller, om han innehaft befattning som omförmåles i bilaga A till någotdera av nämnda tjänstepensionsreglementen, till minst tjugufem.

Uppgick för befattningshavare som i första stycket sägs antalet tjänstår, utökade på sätt där anges, icke till trettio, respektive tjugufem, är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget minskat med $\frac{1}{120}$, respektive $\frac{1}{100}$, för varje full fjärdedel av år, varmed antalet tjänstår, sålunda utökade, understiger trettio, respektive tjugufem.

Åtnjöt befattningshavaren vid sin död förtidspension, skall från vad sålunda stadgats gälla den avvikelser, att utökning av tjänståren med tid som återstått till pensionsåldern ej må ske.

3. För annan befattningshavare än i 2 mom. avses är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget, såframt hans tjänstår uppgått till minst trettio, men eljest lika med familjepensionsunderlaget minskat med $\frac{1}{120}$ för varje full fjärdedel av år, varmed antalet tjänstår understiger trettio. Utgör för sådan befattningshavare summan av antalet tjänstår och den till pensionsåldern återstående tiden mer än etthundratjugu fulla fjärdedels år, skall dock grundbeloppet utgöra så stor del av familjepensionsunderlaget, som antalet fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår utgör av nämnda summa.

4. Såsom tjänstår räknas vid tillämpning av 2 och 3 mom. tid, vilken

befattningshavaren må räkna som tjänstår enligt 3 § civila tjänstepensionsreglementet eller enligt 10 eller 26 § militära tjänstepensionsreglementet.

5. Utgör det enligt 2 eller 3 mom. beräknade grundbeloppet icke helt krontal, jämkas det till närmast högre hela krontal.

5 §.

1. Familjepensionen består av en fast och en rörlig del.

2. Familjepensionens fasta del motsvarar, för år räknat,

a) för efterlevande make eller frångild make ensam eller för efterlevande make och frångild make tillsammans, då pensionsberättigade barn ej finnas: familjepensionens grundbelopp;

b) för efterlevande make eller frångild make jämte barn eller för efterlevande make och frångild make tillsammans jämte barn: familjepensionens grundbelopp ökat med femtio procent, om endast ett barn finnes, och därutöver med tjugu procent av grundbeloppet för varje ytterligare barn;

c) för ett barn, då pensionsberättigad make ej finnes: familjepensionens grundbelopp;

d) för två eller flera barn, då pensionsberättigad make ej finnes: familjepensionens grundbelopp ökat med femtio procent, om barnen äro två, och därutöver med tjugu procent av grundbeloppet för varje ytterligare barn.

3. Familjepensionens rörliga del utgör samma procenttal å den fasta delen, som under den tid pensionen avser gäller för beräkning av dyrtidstilllägg å nyreglerad avlöning.

4. Av familjepension för efterlevande make eller frångild make jämte barn eller för efterlevande make och frångild make tillsammans jämte barn äger maken eller makarna tillsammans åtnjuta så stor del, som motsvarar åttio procent av grundbeloppet jämte därå belöpande rörlig pensionsdel, samt barnet eller barnen återstoden. Frångild make, som åtnjuter pensionsrätt jämte den avlidnes barn i annat gifte, må dock icke av familjepensionen åtnjuta större del än vad som motsvarar fyrtio procent av grundbeloppet jämte därå belöpande rörlig pensionsdel. Äro efterlevande make och frångild make eller äro två eller flera barn samtidigt pensionsberättigade, skola makarna eller barnen tillkommande pensionsbelopp delas lika dem emellan.

6 §.

Har befattning, som i 1 § 1 mom. a) avses, med stöd av gällande avlöningsbestämmelser förenats med annan sådan befattning, beräknas familjepension särskilt för vardera befattningen, med iakttagande dock att de för dem bestämda familjepensionsunderlagen minskas med en fjärdedel.

7 §.

1. Familjepension utgår från och med dagen näst efter den, då befattningshavare avlidit, till och med utgången av månaden näst efter den under vilken pensionstagaren avlider eller, därest pensionsrätten upphör av annan anledning, till och med utgången av den månad under vilken rätten upphört.

Pension till barn, som födes efter faderns död, utgår från och med den månad under vilken barnet födes.

2. Utbetalning av pension sker i efterskott enligt de närmare bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t; vederbörande myndighet likväl obetaget att efter pensionstagares frånfälle förskottsvis utbetala återstående pensionsbelopp.

3. Har i följd därav, att frånskild make underlåtit att jämlikt 8 § göra ansökan om pension, till annan pensionsberättigad utbetalts större belopp än han bort erhålla, skall därvid bero.

8 §.

1. Fråga om rätt till familjepension efter avliden befattningshavare prövas, på därom gjord ansökan, beträffande efterlevande till befattningshavare vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk eller domänverket av vederbörande verks styrelse samt beträffande efterlevande till annan befattningshavare av den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer.

Sökande åligger att styrka sådana för myndigheten icke kända omständigheter, som böra tagas i betraktande vid prövningen av pensionsfrågan.

2. Då familjepension beviljas, skola de pensionsberättigade erhålla skriftligt bevis därom.

9 §.

Vid avgång ur tjänst skall befattningshavare, som äger rätt till familjepension för sina efterlevande, erhålla skriftligt bevis därom.

2 KAP.

Ordinarie befattningshavare.

10 §.

1. Beträffande ordinarie befattningar, vilka äro hänfödda till viss lönegrad, skola, där ej annat följer av stadgandena i 2 mom. samt i 12 och 13 §§, tillämpas de familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag, som här nedan angivas:

A. Befattningar vid allmänna civilförvaltningen, med undantag av lots- och fyrstaten, samt vid affärsdrivande verk.

a) Tjänstemän i chefs- eller därmed jämförlig ställning:

L ö n e g r a d	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.
A 1	2,760	456
A 2	2,970	528
A 3	3,180	606
A 4	3,300	630

b) Andra tjänstemän:

Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.	Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.
(B) 1	750	75	(B) 16	1,500	189
» 2	780	78	» 17	1,590	201
» 3	810	81	» 18	1,680	216
» 4	840	84	» 19	1,770	231
» 5	870	90	» 20	1,770	231
» 6	900	96	» 21	1,860	246
» 7	930	105	» 22	1,950	264
» 8	960	114	» 23	2,040	282
» 9	1,020	123	» 24	2,130	303
» 10	1,080	132	» 25	2,220	324
» 11	1,140	141	» 26	2,310	345
» 12	1,200	150	» 27	2,400	366
» 13	1,260	159	» 28	2,490	387
» 14	1,320	168	» 29	2,580	408
» 15	1,410	177	» 30	2,670	432

B. Befattningar vid lots- och fyrstaten.

Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.	Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.
1.....	780	78	8.....	1,080	132
2.....	840	84	9.....	1,140	141
3.....	870	90	10.....	1,200	150
4.....	900	96	11.....	1,770	231
5.....	930	105	12.....	2,310	345
6.....	960	114	13.....	2,400	366
7.....	1,020	123			

C. Beställningar, vid vilka lön utgår enligt löneplanen för officerare (O).

Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.	Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.
1.....	924	102	5.....	2,400	366
2.....	1,410	177	6.....	2,760	456
3.....	2,004	276	7.....	2,970	528
4.....	2,286	339	8.....	3,180	606

D. Beställningar, vid vilka lön utgår enligt löneplanen för underofficerare (Uo).

Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.	Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.
1	936	105	3	1,248	156
2	1,098	135	4	1,392	174

E. Beställningar, vid vilka lön eller arvode utgår enligt löneplanen för civil-militär personal m. fl. (C).

Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.	Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.
1	930	105	9	1,950	264
2	1,080	132	10	2,130	303
3	1,200	150	11	2,310	345
4	1,320	168	12	2,400	366
5	1,410	177	13	2,490	387
6	1,590	201	14	2,670	432
7	1,680	216	15	2,760	456
8	1,770	231	16	3,180	606

2. För följande ordinarie befattningar skola, oavsett vilken lönegrad befattningen tillhör, tillämpas de familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag, som enligt 1 mom. gälla för nedan angivna lönegrader, nämligen:

för överläkare av 1:a klass vid statens sinnessjukhus..... 30:e lönegraden
 » » » 2:a » » » 29:e »
 » » » 3:e » » » 28:e » ,

dock att för överläkare, som tillika är professor i psykiatri vid universitet eller vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, familjepensionsunderlaget skall utgöra 2,820 kronor och familjepensionsavdraget för år 477 kronor,

för lantbruksingenjör 26:e lönegraden
 » länsveterinär 24:e » .

För lotspersonal, tillhörande 10:e lönegraden, utgör familjepensionsunderlaget 1,260 kronor och familjepensionsavdraget för år 159 kronor. För övrig lotspersonal skola tillämpas de familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag, som gälla för lönegrad närmast högre än den, till vilken vederbörande befattning hör.

3. För nedan angivna, till viss lönegrad ej hänförliga ordinarie befattningar skola tillämpas följande familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag:

för justitieråd, regeringsråd och landshövding: familjepensionsunderlag 3,660 kronor och familjepensionsavdrag för år 702 kronor,

för förste provinsialläkare: familjepensionsunderlag 2,670 kronor och familjepensionsavdrag för år 432 kronor,

för provinsialläkare: familjepensionsunderlag 2,400 kronor och familjepensionsavdrag för år 366 kronor,

för distriktsveterinär: familjepensionsunderlag 1,770 kronor och familjepensionsavdrag för år 231 kronor, ävensom

för högbåtsman och flaggkorpral: familjepensionsunderlag 918 kronor och familjepensionsavdrag för år 99 kronor.

4. Beträffande ordinarie befattningar, som avses i 3 kap. civila och militära tjänstepensionsreglementena och för vilka enligt dessa reglementen nedan angivna pensionsunderlag gälla, skola tillämpas följande familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag:

Pensionsunderlag enligt tjänstepensions- reglementet	Familjepensions- underlag	Familjepensions- avdrag för år
Kr.	Kr.	Kr.
5,500	2,310	345
6,000	2,400	366
7,000	2,670	432
7,500	2,820	477
8,000	3,000	540
9,000	3,330	636

11 §.

Vid tillämpning av bestämmelserna i 4 § å ordinarie befattningshavare, som avses i 3 kap. civila eller militära tjänstepensionsreglementet, skall pensionsåldern anses inträda vid utgången av den månad, under vilken han fyller 65 år, samt i fråga om sådan befattningshavare vid försvarsväsendet tjänstår beräknas enligt vad i 10 § militära tjänstepensionsreglementet stadgas.

12 §.

1. Övergår ordinarie befattningshavare till befattning med lägre familjepensionsunderlag, skall i familjepensionshänseende fortfarande för honom gälla vad som finnes stadgat i fråga om den förra befattningen.

2. Sänkes familjepensionsunderlaget för ordinarie befattning, skall i familjepensionshänseende icke inträda någon förändring för den som före ändringen innehåft befattningen.

13 §.

För ordinarie befattningshavare, som är förordnad att innehåva icke-ordinarie befattning med högre familjepensionsunderlag än det för hans ordinarie befattning fastställda, skola tillämpas de för icke-ordinarie befattningshavare i reglementet givna bestämmelserna.

3 KAP.

Icke-ordinarie befattningshavare.

14 §.

1. För sådana extra ordinarie befattningar, vid vilka lön utgår enligt av Kungl. Maj:t fastställd löneplan, skola, med de undantag som i 2 och 4 mom. stadgas, tillämpas de familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag, som här nedan angivas:

A. Befattningar vid allmänna civilförvaltningen, med undantag av lots- och fyrstaten, samt vid affärsdrivande verk och vid försvarsväsendet.

Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.	Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.
1.....	720	72	16.....	1,410	177
2.....	750	75	17.....	1,500	189
3.....	780	78	18.....	1,590	201
4.....	810	81	19.....	1,680	216
5.....	840	84	20.....	1,680	216
6.....	870	90	21.....	1,770	231
7.....	900	96	22.....	1,860	246
8.....	930	105	23.....	1,950	264
9.....	960	114	24.....	2,040	282
10.....	1,020	123	25.....	2,130	303
11.....	1,080	132	26.....	2,220	324
12.....	1,140	141	27.....	2,310	345
13.....	1,200	150	28.....	2,400	366
14.....	1,260	159	29.....	2,490	387
15.....	1,320	168	30.....	2,580	408

B. Befattningar vid lots- och fyrstaten.

Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.	Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.
1	750	75	8.....	1,020	123
2	810	81	9.....	1,080	132
3	840	84	10.....	1,140	141
4	870	90	11.....	1,680	216
5	900	96	12.....	2,220	324
6	930	105	13.....	2,310	345
7	960	114			

2. För lotspersonal, berättigad till andel i lotspenningar och tillhörande 10:e lönegraden, utgör familjepensionsunderlaget 1,200 kronor och familjepensionsavdraget för år 150 kronor. För övrig till andel i lotspenningar berättigad lotspersonal skola tillämpas de familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag, som gälla för lönegrad närmast högre än den, till vilken vederbörande befattning hör.

3. För kvinnlig ekonomipersonal vid försvarsväsendet med lön enligt av Kungl. Maj:t fastställd löneplan skola tillämpas de familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag, som här nedan angivas:

Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.	Lönegrad	Familjepensionsunderlag Kr.	Familjepensionsavdrag för år Kr.
1	690	69	5	870	90
2	750	75	6	900	96
3	780	78	7	930	105
4	810	81			

4. I fråga om annan icke-ordinarie befattning än i 1 och 3 mom. sägs äger Kungl. Maj:t bestämma den lönegrad, till vilken befattningen är att i familjepensionshänseende hänföra, eller ock fastställa särskilt familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag för densamma. Vad nu är sagt äger ock avseende å i 1 mom. nämnd tjänst för det fall, att slutlönen i densamma fastställts till annat belopp än det, som normalt gäller såsom slutlön för extra ordinarie befattningar i den lönegrad tjänsten tillhör.

15 §.

För icke-ordinarie befattningshavare med avkortad tjänstgöringstid skall iakttagas:

a) att familjepensionsavdraget minskas i en omfattning, som svarar mot den i tjänstepensionshänseende för honom gällande avkortningen av tjänstgöringstiden;

b) att tid, med vilken utökning av antalet tjänstår jämlikt 4 § 2 mom. må ifrågakomma, reduceras i en omfattning, som svarar mot den avkortning av tjänstgöringstiden, vilken i tjänstepensionshänseende varit i medeltal för befattningshavaren gällande under de fem senast förflutna åren före dödsfallet eller avgången med pension eller under den kortare tid han innehaft med familjepensionsrätt enligt detta reglemente förenad anställning; samt

c) att vid förening av två befattningar av detta slag den i 6 § föreskrivna minskningen av familjepensionsunderlagen icke skall äga rum.

4 KAP.

Reglementets tillämplighet m. m.

16 §.

Övergår befattningshavare till en med tjänstepensionsrätt förenad anställning i statens tjänst, å vilken varken civila eller militära tjänstepensionsreglementet eller tjänstepensionsreglementet för arbetare är gällande, skall han fortfarande vara underkastad bestämmelserna i detta reglemente, såframt han icke inom en månad från det han tillträder den nya anställningen anmäler hos den myndighet, som i 8 § avses, att han i stället vill underkasta sig de bestämmelser, som må finnas meddelade rörande familjepension för sistnämnda anställning. Skall detta reglemente fortfarande å honom tillämpas, anses därvid som om han alltjämt innehade den förra befattningen.

För den som övergår från aktiv stat till reservstat vid försvarsväsendet skall vad i första stycket stadgas icke äga tillämpning.

17 §.

Därest justitieråd eller regeringsråd avgått från sin tjänst för utövande av statsrådsämbete eller för tillträdande av annan statstjänst eller för fullgörande av något av Kungl. Maj:t meddelat uppdrag, för vilket ersättning av statsmedel utgår, skall, så länge han innehar sådan befattning eller sådant uppdrag, i familjepensionshänseende så anses, som om han alltjämt kvarstode i justitieråds- respektive regeringsrådsämbetet.

Pension enligt § 103 regeringsformen likställes vid tillämpning av detta reglemente med pension enligt civila tjänstepensionsreglementet.

18 §.

Har ordinarie diplomatisk eller konsulär tjänsteman försatts i disponibilitet, skall, så framt han fortfarande är underkastad bestämmelserna i civila

tjänstepensionsreglementet, i familjepensionshänseende alltså så anses, som om han kvarstode i sin förra tjänst.

19 §.

De närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för tillämpningen av detta reglemente, meddelas av Kungl. Maj:t.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.

1. Genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen eller av Kungl. Maj:t efter riksdagens bemyndigande bestämmes tidpunkten för detta reglementes ikraftträdande för olika förvaltningsområden och fastställas de avvikelser från reglementets bestämmelser, som därvid finnas påkallade beträffande i 1 § 1 mom. a) avsedda befattningshavare, vilka före ikraftträdandet ägt familjepensionsrätt på grund av sin statstjänst, samt beträffande de fall då avgång från sådan befattning skett före ikraftträdandet.

2. I fråga om den som vid reglementets ikraftträdande för det förvaltningsområde, till vilket han hör, innehade icke-ordinarie befattning med en daglig tjänstgöringstid, motsvarande minst hälften av den för ordinarie befattningshavare bestämda, eller ock anställning av beskaffenhet och under förutsättningar, som i 1 § tjänstepensionsreglementet för arbetare sägs, och som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension, skall — även i den mån detta ej följer av 4 § 4 mom. här ovan — för bestämmande av familjepension åt hans efterlevande såsom tjänstår räknas den tid, under vilken han, innan detta reglemente blev å honom tillämpligt, innehafte sådan befattning eller anställning.

3. Från reglementets tillämpning undantages sådan ordinarie befattningshavare, som före reglementets ikraftträdande för det förvaltningsområde, till vilket han hör, vunnit befrielse från stadgad skyldighet att erlägga avgift för beredande av pension åt efterlevande.

Förslag

till

reglemente angående familjepension för efterlevande till arbetare i statens tjänst (familjepensionsreglementet för arbetare).

1 §.

1. Detta reglemente äger tillämpning å:

- a) arbetare, för vilken tjänstepensionsreglementet för arbetare gäller;
- b) den som avgått från arbetaranställning, som i a) avses, och äger rätt till pension eller uppskjuten livränta enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare, dock att reglementet icke skall gälla för den som äger rätt till uppskjuten livränta, med mindre han under minst fem år innehaft till tjänstepension enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare berättigande anställning.

2. Vad nedan i detta reglemente sägs om arbetare skall, där ej annat framgår, i tillämpliga delar gälla med avseende å sådan förutvarande arbetare, som i 1 mom. b) avses.

2 §.

1. Berättigade till familjepension efter arbetares död äro:

- änka, som ej ingått nytt äktenskap,
- arvsberättigade barn, som ej uppnått 21 års ålder, samt
- frånskild hustru i fall som i 2 mom. sägs.

Pensionsrätt tillkommer dock ej änka, om äktenskapet ingåtts efter det arbetaren uppnått en levnadsålder av 65 år, och ej heller adoptivbarn, om adoptionen ägt rum efter det arbetaren fyllt 50 år.

2. Då arbetare i dom å äktenskapsskillnad förpliktas att till sin hustru utgiva underhållsbidrag, äger domstolen, därest makarna levt tillsammans under minst fem år och hustrun vid sammanlevnadens hävande uppnått en ålder av minst trettio år samt det i övrigt med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt, förordna, att den frånskilda hustrun skall vara berättigad till familjepension efter mannens död. Vad nu sagts för det fall att mannen förpliktas utgiva underhållsbidrag gäller ock, där i skillnadsmålet avtal om sådant underhållsbidrag visas föreligga.

Förordnande, som sålunda meddelats, upphör att gälla, om skyldighet att utgiva underhållsbidrag, som bestämts att utgå på särskilda tider, upphört eller den berättigade trätt i nytt gifte.

Äger förordnande som ovan sagts giltighet, må sådant förordnande ej meddelas till förmån för arbetarens hustru i senare äktenskap.

3 §.

Så länge arbetare innehar anställning, som i 1 § 1 mom. a) avses, skall han å sin avlöning vidkännas *familjepensionsavdrag* i enlighet med vad nedan sägs.

Är arbetare vid ordinarie avlöningstillfälle icke berättigad att utbekomma någon avlöning för den tidsperiod löneutbetalningen avser, skall han icke heller vidkännas familjepensionsavdrag för nämnda tidsperiod.

4 §.

1. Familjepension bestämmes på sätt i 7 § anges i förhållande till ett vid arbetarens död för honom gällande grundbelopp (*familjepensionens grundbelopp*), vilket fastställles med hänsyn till antalet tjänstår och det för den avlidne senast gällande *familjepensionsunderlaget* enligt de i denna paragraf angivna grunderna.

2. För arbetare, som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare, är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget, såframt antalet av befattningshavaren förvärvade tjänstår, utökade med tid som från dödsfallet eller avgången med pension må hava återstått till pensionsåldern, uppgått till minst trettio.

Uppgick för arbetare som i första stycket sägs antalet tjänstår, utökade på sätt där anges, icke till trettio, är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget minskat med $\frac{1}{120}$ för varje full fjärdedel av år, varmed antalet tjänstår, sålunda utökade, understiger trettio.

3. För annan arbetare än i 2 mom. avses är familjepensionens grundbelopp lika med familjepensionsunderlaget, såframt hans tjänstår uppgått till minst trettio, men eljest lika med familjepensionsunderlaget minskat med $\frac{1}{120}$ för varje full fjärdedel av år, varmed antalet tjänstår understiger trettio. Utgör för sådan arbetare summan av antalet tjänstår och den till pensionsåldern återstående tiden mer än etthundratjugu fulla fjärdedels år, skall dock grundbeloppet utgöra så stor del av familjepensionsunderlaget, som antalet fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår utgör av nämnda summa.

4. Såsom tjänstår räknas vid tillämpning av 2 och 3 mom. tid, vilken arbetaren må räkna som tjänstår enligt 2 § tjänstepensionsreglementet för arbetare.

5. Därest arbetare, som utan eget förvållande entledigats från sin anställning utan rätt till pension, avlider inom nio månader från anställningens upphörande, skall vid bestämmande av familjepensionens grundbelopp så anses, som om han vid dödsfallet alltjämt kvarstode i statens tjänst.

6. I fråga om arbetare, vilkens senaste anställning varit begränsad till del av år, skall vid utökning av antalet tjänstår enligt 2 mom. medräknas allenast så stor del av varje år, som motsvarar den anställningstid, vilken varit i medeltal för honom gällande under de tre senast förflutna kalenderåren före dödsfallet eller avgången med pension.

7. Utgör det enligt 2 eller 3 mom. beräknade grundbeloppet icke helt krontal, jämkas det till närmast högre hela krontal.

5 §.

För arbetare skola gälla följande familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag:

Pensionsgrupp enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare	Familjepensionsunderlag kr.	Familjepensionsavdrag	
		för månad kr.	för vecka kr.
1. Arbetare i anställning, för vilken ej kräves särskild yrkesutbildning:			
manlig.....	810	6.75	1.55
kvinnlig	810	1.65	0.40
2. Arbetare i anställning, för vilken kräves särskild yrkesutbildning:			
manlig	870	7.50	1.75
kvinnlig	870	1.95	0.45

6 §.

Därest arbetare, som innehaft anställning för vilken kräves särskild yrkesutbildning, sedermera erhåller anställning för vilken dylik yrkesutbildning ej kräves, skall någon förändring i familjepensionshänseende icke inträda för honom.

7 §.

1. Familjepensionen består av en fast och en rörlig del.
2. Familjepensionens fasta del motsvarar, för år räknat,
 - a) för änka eller franskild hustru ensam eller för änka och franskild hustru tillsammans, då pensionsberättigade barn ej finnas: familjepensionens grundbelopp;
 - b) för änka eller franskild hustru jämte barn eller för änka och franskild hustru tillsammans jämte barn: familjepensionens grundbelopp ökat med femtio procent, om endast ett barn finnes, och därutöver med tjugoprocent av grundbeloppet för varje ytterligare barn;
 - c) för ett barn, då pensionsberättigad änka eller franskild hustru ej finnes: familjepensionens grundbelopp;
 - d) för två eller flera barn, då pensionsberättigad änka eller franskild hustru ej finnes: familjepensionens grundbelopp ökat med femtio procent, om barnen äro två, och därutöver med tjugoprocent av grundbeloppet för varje ytterligare barn.

3. Familjepensionens rörliga del skall utgöra samma procenttal å den fasta delen, som under den tid pensionen avser gäller för beräkning av dyrtidstillägg å nyreglerad avlöning för tjänstemän.

4. Av familjepension för änka eller franskild hustru jämte barn eller för

änka och fränskild hustru tillsammans jämte barn äger änkan eller den fränskilda hustrun eller änkan tillsammans med den fränskilda hustrun åtnjuta så stor del, som motsvarar åttio procent av grundbeloppet jämte därå belöpande rörlig pensionsdel, samt barnet eller barnen återstoden. Fränskild hustru, som åtnjuter pensionsrätt jämte den avlidnes barn i annat gifte, må dock icke av familjepensionen åtnjuta större del än vad som motsvarar fyrtio procent av grundbeloppet jämte därå belöpande rörlig pensionsdel. Äro änka och fränskild hustru eller äro två eller flera barn samtidigt pensionsberättigade, skola dem tillkommande pensionsbelopp delas lika dem emellan.

8 §.

1. Familjepension utgår från och med dagen näst efter den, då arbetare avlidit, till och med utgången av månaden näst efter den under vilken pensionstagaren avlider eller, därest pensionsrätten upphör av annan anledning, till och med utgången av den månad under vilken rätten upphört.

Pension till barn, som födes efter faderns död, utgår från och med den månad under vilken barnet födes.

2. Utbetalning av pension sker i efterskott enligt de närmare bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t; vederbörande myndighet likväl obetaget att efter pensionstagares frånfälle förskottsvis utbetala återstående pensionsbelopp.

3. Har i följd därav, att fränskild hustru underlåtit att jämlikt 9 § göra ansökan om pension, till annan pensionsberättigad utbetalts större belopp än han bort erhålla, skall därvid bero.

9 §.

1. Fråga om rätt till familjepension efter avliden arbetare prövas, på därom gjord ansökan, beträffande efterlevande till arbetare vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk eller domänverket av vederbörande verks styrelse samt beträffande efterlevande till annan arbetare av den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer.

Sökande åligger att styrka sådana för myndigheten icke kända omständigheter, som böra tagas i betraktande vid prövningen av pensionsfrågan.

2. Då familjepension beviljas, skola de pensionsberättigade erhålla skriftligt bevis därom.

10 §.

Vid anställnings upphörande skall arbetare, som äger rätt till familjepension för sina efterlevande, erhålla skriftligt bevis därom.

Utfärdandet av bevis, varom i första stycket förmäles, skall beträffande arbetare, vilken icke haft årsanställning utan varit anställd allenast för viss del av varje år, ske endast på därom gjord framställning.

11 §.

De närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för tillämpningen av detta reglemente, meddelas av Kungl. Maj:t.

Detta reglemente träder i kraft den 1 januari 1937; dock att det icke skall äga tillämpning i fråga om arbetare, som före nämnda dag avgått från sin anställning.

I fråga om arbetare, vilken vid reglementets ikraftträdande innehade anställning av beskaffenhet och under förutsättningar, som i 1 § tjänstepensionsreglementet för arbetare sägs, och som vid sin död kvarstod i tjänst eller enligt 4 § 5 mom. här ovan skall anses hava kvarstått i tjänst eller åtnjöt pension, skall — även i den mån detta ej följer av 4 § 4 mom. — för bestämmande av familjepension åt hans efterlevande såsom tjänstår räknas den tid, under vilken han, innan detta reglemente blev å honom tillämpligt, innehaft sådan anställning.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 6 mars 1936.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler departementschefen, statsrådet Wigforss, fråga om bestämmelser rörande familjepension för efterlevande till befattningshavare och arbetare i statens tjänst och anför därvid följande.

Inledning. Behovet av en nyordning på familjepensionsområdet.

Medan staten sedan gammalt ansetts böra ombesörja och till huvudsaklig del bekosta de ordinarie statstjänstemännens egen pensionering, har i fråga om pensioneringen av samma befattningshavares efterlevande hittills såsom en allmän grundsats gällt, att pensioneringskostnaderna böra bestridas väsentligen genom befattningshavernas egna avgifter och att staten bör inskränka sig till att medverka vid bildande och upprätthållande av anstalter för pensioneringens handhavande.

I överensstämmelse med denna grundsats har familjepensioneringen för manliga ordinarie befattningshavare — om härvid bortses från de få personalgrupper i statstjänst, vilka ha familjepensionsrätt i statens pensionsanstalt — anordnats genom särskilda icke-statliga änke- och pupillkassor; staten har visserligen ålagt vederbörande tjänstinnehavare att vara delägare i dessa kassor, men de förmåner, som kassorna berett sina delägars efterlevande, ha till övervägande del varit grundade på delägarnas egna avgifter, och såväl dessa som pensionsvillkoren i övrigt ha bestämts av delägarna själva, ehuru under viss kontroll från statens sida att därvid försäkringstekniska krav uppfyllas. Till vissa kassor har staten dock lämnat bidrag i sådan omfattning, att staten kan sägas i ej obetydlig grad medverka till själva pensioneringen. På senare tid har staten dessutom sett sig föranlåten att genom beviljande av dyrtidstillägg och — i viss omfattning — av särskilda pensions-tillägg förbättra de från kassorna utgående pensionerna.

Vad de kvinnliga ordinarie befattningshaverna angår, har i samband med ordnandet av dessa befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden

år 1925 genomförts rätt till pension för efterlevande minderåriga barn. Denna pensionering har ordnats av staten på sådant sätt, att de kvinnliga befattningshavarna få till statsverket erlægga samma familjepensionsavgifter, som manliga innehavare av samma befattning ha att gälda till vederbörande familjepensionskassa, varemot från statsverket utbetalas pupillpensioner enligt de grunder, som tillämpas av kassan.

Under det att familjepensionsrätt sålunda förefinnes för ordinarie befattningshavare i statens tjänst, har — med undantag för ett par smärre personalgrupper — icke-ordinarie personal hittills ej erhållit någon ordnad familjepensionering. Frågan härom har emellertid under senare tid varit föremål för uppmärksamhet. Redan 1920 års riksdag anhöll (skrivelse nr 244) om utredning, huruvida och på vilket sätt änkor och barn efter sådana statstjänare, som ej vore delägare i statsunderstödd kassa för familjepensionering, kunde genom statens medverkan beredas tillfälle till dylik pensionering, och även 1926 års riksdag framhöll (skrivelse nr 149) angelägenheten av att åtgärder snarast möjligt vidtoges i sådant syfte. 1920 års riksdags skrivelse överlämnades för utlåtande till kommunikationsverkens lönekommitté, men kommittén hann icke före sin upplösning yttra sig i ämnet, och uppdraget överflyttades å 1921 års pensionskommitté. Sistnämnda kommitté gjorde i olika sammanhang vissa uttalanden om önskvärdheten av att pensionsrätt bereddades icke-ordinarie tjänstemän och förklarade sig anse, att detta skulle kunna ske genom att tjänstemännen erhöles delaktighet i vederbörande änke- och pupillkassor för ordinarie tjänstemän. Kommittén framlade emellertid icke något utformat förslag i ämnet.

Enligt Kungl. Maj:ts den 9 juni 1927 lämnade uppdrag verkställde sedermera 1926 års pensionsutredning en förberedande undersökning rörande sättet för ordnande av familjepensionering för icke-ordinarie personal vid kommunikationsverken och den allmänna civilförvaltningen samt vid försvarsväsendet. Resultatet av denna undersökning framlades av pensionsutredningen i ett den 6 december 1927 avgivet betänkande. I fråga om ordnandet av familjepensionering för personal i tjänstemannaställning utmynnade pensionsutredningens undersökning i ett utkast av följande innebörd. Manliga tjänstemän med rätt till tjänstepension skulle vinna delaktighet i vederbörande för ordinarie befattningshavare avsedda änke- och pupillkassor. Kvinnliga befattningshavare skulle för efterlevande barn erhålla pensionsrätt efter samma grunder, som fastställts för ordinarie manlig personal. Därest det skulle visa sig omöjligt att på nu angivet sätt lösa familjepensionsfrågan för icke-ordinarie tjänstemän, ansågs närmast böra undersökas, huruvida och i vad mån en av staten omhänderhavd gemensam familjepensionering för såväl ordinarie som icke-ordinarie befattningshavare inom skilda förvaltningsområden skulle kunna genomföras.

Även frågan om genomförande av en ordnad pensionering av efterlevande till arbetarpersonal har tidigare varit föremål för uppmärksamhet. Genom 1926 års pensionsutredning har sålunda skett en förberedande undersökning rörande det sätt, varpå familjepensionering för fast anställda arbetare i sta-

tens tjänst skulle kunna ordnas, därest dylik pensionering funnes böra komma till stånd. Förslag härom, avseende såväl kommunikationsverken och övriga grenar av den civila statsförvaltningen som försvarsväsendet, framlades av pensionsutredningen i betänkande den 6 december 1927.

Om det än, på sätt av den föregående redogörelsen framgår, ansetts såsom otillfredsställande, att stora grupper av stadigvarande och tämligen fast anställd personal i statens tjänst icke äga möjlighet att under statens medverkan kollektivt genom avgifter sörja för sina efterlevande, har dock samtidigt brukat framhållas, att sådan möjlighet knappast borde beredas ifrågavarande personalgrupper förrän de erhållit tjänstepensionsrätt. Numera har emellertid detta krav i huvudsak uppfyllts genom antagande åren 1934 och 1935 av nya civila och militära tjänstepensionsreglementen ävensom tjänstepensionsreglemente för arbetare i statens tjänst, enligt vilka reglementen tjänstepensionsrätt beretts även den stadigvarande icke-ordinarie tjänstemannapersonalen (extra ordinarie tjänstemän m. fl.) samt sådana arbetare, som fylla ett fortlöpande behov av arbetskraft.

De för familjepensionsfrågornas lösning erforderliga förarbetena uppdrogos, såvitt angår tjänstemän vid den civila statsförvaltningen, genom beslut av Kungl. Maj:t den 17 mars 1933 åt 1930 års pensionssakkunniga, sedan dessa fullgjort sitt uppdrag i fråga om revision av tjänstepensionslagstiftningen för samma tjänstemän. Redan tidigare — genom Kungl. Maj:ts beslut den 8 januari 1932 — hade pensionssakkunniga erhållit uppdrag att verkställa utredning rörande familjepensionering för arbetare i statens tjänst.

Emellertid avsåg 1930 års pensionssakkunnigas uppdrag icke allenast utarbetandet av förslag till ordnande av familjepensioneringen för sådana grupper av statsanställda, som hittills varit i avsaknad av familjepensionsrätt. I de direktiv för utredningen, som meddelades de sakkunniga, erinrades sålunda, hurusom beträffande familjepensioneringen för statens tjänstemannapersonal även i övrigt föreläge åtskilliga spørsmål, vilka vore av beskaffenhet att böra snarast möjligt tagas under omprövning. Gällande bestämmelser för de olika familjepensionsanstalter, i vilka de manliga ordinarie tjänstemännen för närvarande vore delägare, företedde till sitt innehåll åtskilliga olikheter såväl med avseende å pensionsavgifter och pensionsförmåner som beträffande villkoren i övrigt. Detta förhållande sammanhängde med att reglerna för anstalternas verksamhet ankomme på delägarnas eget bestämmande. Men även beträffande statens bidrag till de olika kassorna förekomme mycket betydande skiljaktigheter, föranledda av att beslut om understöd åt kassorna fattats vid olika tider och utan aktgivande på understödsgrundernas likformighet.

Nu antydda missförhållanden, vilka medfört, att befattningshavare i samma tjänste- och löneställning vid olika förvaltningsområden kunde vara underkastade mycket skiljaktiga villkor i familjepensionshänseende, hade — enligt vad i direktiven anfördes — redan tidigare i olika sammanhang uppmärksamrats. Sålunda hade statskontoret vid skilda tillfällen, bland annat i utlåtanden den 13 december 1923, i fråga om visst förslag i civilstatens full-

mäktiges berättelse för tiden 1920—1922, och den 13 december 1930 angående framlagt förslag till nytt reglemente för statens järnvägars änke- och pupillkassa, berört dessa förhållanden. Vidare erinrades, att 1928 års lönekommitté, i vars uppdrag ingått att avgiva förslag angående avveckling av systemet med dyrtidstillägg å familjepensioner, i utlåtande den 27 maj 1931 med förslag i detta ämne fäst uppmärksamheten på olikheterna beträffande statens bidrag till de särskilda familjepensionskassorna och framhållit angelägenheten av att frågan om statens bidrag till kassorna och en eventuell utjämning av dessa bidrag, där de funnes fortfarande böra förekomma, underkastades utredning. Ytterligare hade riksdagens år 1932 församlade revisorer i sin berättelse (§ 50) påtalat den brist på enhetlighet, som förefunnes såväl i fråga om avgifterna till och pensionerna från de olika familjepensionskassorna som ock beträffande statens bidrag till dessa kassor.

Såsom ett huvudönskemål angavs i utredningsdirektiven, att enhetliga grunder för familjepensioneringen i möjligaste mån åvägabragtes för olika tjänstemannagrupper.

Till följande av sitt uppdrag framlade 1930 års pensionssakkunniga den 20 juli 1934 betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statsförvaltningen och för arbetare i statens tjänst (statens offentliga utredningar 1934:29). Betänkandet innefattade förslag till reglementen angående familjepension *dels* för efterlevande till tjänstemän vid den civila statsförvaltningen (civila familjepensionsreglementet), *dels ock* för efterlevande till arbetare i statens tjänst (familjepensionsreglementet för arbetare). Det förra reglementet avsåg att genom statens försorg ordna familjepensioneringen för tjänstemän, underkastade civila tjänstepensionsreglementet, det senare att på enahanda sätt ordna familjepensioneringen för sådana arbetare, beträffande vilka tjänstepensionsreglementet för arbetare är gällande. Från civila familjepensionsreglementets tillämpning skulle emellertid tillsvidare undantagas de ordinarie tjänstemän, som redan vunnit delaktighet i någon av de nu existerande enskilda pensionskassorna för statstjänstemän.

Pensionssakkunnigas förslag byggde på den huvudprincipen, att kostnaderna för familjepensioneringen skulle bestridas genom familjepensionsavdrag å de anställdas löner, beräknade att uttagas under en trettioårig betalningstid. Familjepensionsunderlagen hade i civila familjepensionsreglementet valts så, att de icke skulle understiga de familjepensionsunderlag eller delaktighetsbelopp, vilka enligt de för resp. tjänstemannagrupper förmåligaste familjepensionsvillkoren blivit i nuvarande kassors reglementen av Kungl. Maj:t fastställda, däri inbegripet dyrtidstillägg enligt de för första halvåret 1934 gällande grunderna (index 153; procenttal för dyrtidstillägg å tilläggssunderlaget 13).

Familjepensionsreglementet för arbetare var uppgjort i nära anslutning till det föreslagna reglementet för den civila tjänstemannapersonalen.

I avseende å de nuvarande änke- och pupillkassorna uttalades i betänkandet önskvärldheten av att kassorna kunde omedelbart helt avvecklas men framhölls tillika, att detta icke läte sig göra bland annat emedan ett över-

flyttande på staten av kassornas tillgångar och förbindelser icke syntes kunna äga rum utan medverkan från kassornas sida. Det finge emellertid — yttrades vidare — anses ligga i statens och även det övervägande flertalet tjänstemäns eget intresse, att icke skilda familjepensioneringssystem under en alltför lång övergångstid skulle behöva tillämpas vid sidan av varandra. De sakkunniga hade alltså ansett sitt utredningsuppdrag innefatta att undersöka betingelserna för ett överflyttande på staten av de särskilda pensionskassornas förbindelser, i vad de anginge sådan under civila tjänstepensionsreglementet hörande tjänstemannapersonal, som enligt huvudregeln skulle vara underkastad bestämmelserna i civila familjepensionsreglementet. Då en dylik undersökning förutsatte tidsödande försäkringstekniska utredningar rörande kassornas ekonomiska ställning m. m. ävensom närmare förhandlingar med de olika kassorna och det framstått såsom ett viktigt önskemål att kunna framlägga förslag rörande familjepensioneringens huvudgrunder i så god tid, att frågan kunde underställas 1935 års riksdag, hade de sakkunniga måst avstå från att nu avgiva förslag angående kassornas avveckling.

Över pensionssakkunnigas betänkande avgåvos utlåtanden av tillhoppa över ett hundratal verk och myndigheter, vilka berördes av förslaget, ävensom av vederbörande familjepensionsanstalter. Yttranden och framställningar i ärendet ha likaledes inkommit från åtskilliga personalsammanslutningar.

Genom beslut den 5 oktober 1934 uppdrog Kungl. Maj:t åt generaldirektören och chefen för telegrafverket, greve H. A. Hamilton, tillika ordförande, samt chefen för försäkringsinspektionen, filosofie doktorn O. A. Åkesson och byråchefen för lagärenden i finansdepartementet J. Laurin att i egenskap av utredningsmän inom finansdepartementet verkställa utredning och avgiva förslag beträffande det sätt, varpå vid ett ordnande genom statens försorg av familjepensioneringen för tjänstemän vid nyreglerade verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, de nuvarande familjepensionsanstalternas verksamhet beträffande dylika tjänstemän borde avvecklas jämte därmed sammanhängande frågor. Sedermera förordnade departementschefen med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande byråchefen i försäkringsinspektionen, filosofie doktorn Tim Jansson att biträda utredningsmännen med verkställande av vissa försäkringstekniska undersökningar.

I anförande till statsrådsprotokollet i samband med de nya utredningsmännens tillkallande framhöll jag såsom föredragande departementschef, efter att ha erinrat om det av 1930 års pensionssakkunniga framlagda förslaget, bl. a. följande:

Familjepensionsförhållandena för civilförvaltningens tjänstemän med nyreglerad avlöning torde, såsom även de sakkunniga antytt, icke kunna sägas bli tillfredsställande ordnade med mindre ensartade grunder för familjepensioneringen åvägabringas för samtliga de personalgrupper, som komma att få sin tjänstepensionering enhetligt reglerad genom de av 1934 års riksdag antagna tjänstepensionsbestämmelserna. Man synes mig fördenskull icke kunna stanna vid en sådan lösning av den föreliggande frågan, enligt vilken från en genom statens försorg ordnad familjepensionering skulle uteslutas alla, som före det tilltänkta nya familjepensionsreglementets ikraftträ-

dande vunnit inträde i de hittillsvarande familjepensionskassorna. Frågan om avveckling av dessa kassors uppgifter beträffande delägare vid nyreglerade verk och om nämnda delägargrupperns överförande på blivande enhetliga familjepensionsbestämmelser bör därför nu upptagas till utredning.

Av avgörande betydelse för bedömande av hithörande spörsmål är tydligen, att rättsförhållandena såväl mellan staten och de särskilda familjepensionskassorna som även mellan kassorna och de enskilda delägarna klarläggas. Såsom ett led i utredningen måste vidare, på sätt pensionssakkunniga framhållit, ingå sådana undersökningar angående kassornas ekonomiska ställning m. m., som kunna erfordras för upptagande av underhandlingar med representanter för kassorna rörande villkoren för kassornas avveckling och därmed sammanhängande frågor. Dylika underhandlingar torde till en början böra bedrivas med utgångspunkt från de huvudgrunder för familjepensioneringens ordnande, som föreslagits av pensionssakkunniga. Denna grundval för underhandlingarna kan emellertid sedermera behöva undergå jämkning i den mån så påkallas av erinringar, som framkomma i infordrade utlåtanden över sakkunnigförslaget eller eljest under ärendets fortsatta beredning. De direktiv, som härutinnan eller i övrigt kunna bli behöfliga under utredningsarbetets gång, torde få lämnas av chefen för finansdepartementet.

Utredningsarbetet bör i första hand äsyfta att på grundval av de resultat, som framkomma vid förhandlingar med delegerade för familjepensionskassorna, åstadkomma en såvitt möjligt enhetlig plan för övergång till de avsedda generella familjepensionsbestämmelserna. Först sedan på detta sätt klarhet vunnits rörande de allmänna riktlinjerna för en avveckling av kassornas uppgifter beträffande delägare vid nyreglerade verk, böra utredningsmännen skrida till uppgörande av förslag till separata överenskommelser med de olika kassorna.

I detta sammanhang bör beaktas, att det av pensionssakkunniga föreslagna familjepensionsreglementet ej skulle bli tillämpligt å personalgrupper, som tillhöra oregrerade verk och följaktligen icke bli underkastade civila tjänstepensionsreglementets bestämmelser. Ej heller skulle ändrade familjepensionsgrunder bli gällande för dem, som före det nya reglementets ikraftträdande tillträtt pension från familjepensionskassorna, vare sig de äro efterlevande till delägare vid oregrerade eller vid nyreglerade verk. Med hänsyn härtill torde i samband med undersökningen rörande avveckling av kassornas verksamhet beträffande personal vid nyreglerade verk även böra övervägas frågan, huru vid en dylik avveckling familjepensioneringen för nu omnämnda grupper av delägare och pensionärer hör handhas.

Kungl. Maj:t har sedermera genom beslut den 20 december 1935 uppdragit åt utredningsmännen, vilka antagit benämningen *1934 års familjepensionsutredning*, att utarbeta bestämmelser jämväl rörande familjepension för efterlevande till befattningshavare vid försvarsväsendet. Samtidigt har Kungl. Maj:t bemyndigat chefen för finansdepartementet att tillkalla ytterligare en utredningsman för att deltaga i utarbetandet av berörda förslag. Med stöd av detta bemyndigande har departementschefen såsom sådan utredningsman tillkallat expeditionschefen i finansdepartementet E. A. Westling.

Såsom ett led i fullgörandet av dess uppdrag har 1934 års familjepensionsutredning med utlåtande den 23 januari 1936 framlagt ett reviderat förslag till civilt familjepensionsreglemente samt ett i anslutning härtill uppgjort för-

slag till militärt familjepensionsreglemente. I betraktande av det nära samband, som råder mellan de nya tjänstepensionsreglementena för tjänstemän och arbetare, ett samband som av 1930 års pensionssakkunniga föreslagits skola utsträckas även till familjepensioneringen, har familjepensionsutredningen dessutom funnit sig böra i anslutning till sina förslag till civila och militära familjepensionsreglementen företaga den överarbetning av pensionssakkunnigas förslag till familjepensionsreglemente för arbetare, som av utredningsarbetet beträffande tjänstemännens familjepensionering syns direkt påkallad.

Den viktigaste avvikelser i familjepensionsutredningens förslag i jämförelse med det av 1930 års pensionssakkunniga framlagda har avseende å familjepensioneringens finansiering. Medan sålunda pensionssakkunniga utgingo från att kostnaderna för ifrågavarande pensionering helt borde bestriidas genom avdrag å de anställdas löner, beräknade att uttagas under en trettioårig betalningstid, ha 1934 års utredningsmän i enlighet med erhållna direktiv räknat med fortsatt bidrag av statsmedel till familjepensioneringen. Avgiftstiden har för de anställda samtidigt utsträckts till att omfatta hela den tid, under vilken de inneha med pensionsrätt förenad befattning.

Beträffande avvecklingen av de nuvarande familjepensionskassorna erinrar utredningen i utlåtandet den 23 januari 1936, att överläggningar inletts med vissa av dessa kassor angående villkoren och förutsättningarna för statens övertagande av kassornas verksamhet. Därvid uttalas den förhoppningen, att överläggningarna med kassorna inom kort skola kunna föras till sådant resultat, att förslag till avtal rörande deras övertagande av staten skall kunna av utredningen framläggas.

Över familjepensionsutredningens förslag ha infordrade yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, försäkringsinspektionen och statens pensionsanstalt, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och domänstyrelsen, arméförvaltningen (med överlämnande av yttranden av bl. a. chefen för generalstaben), marinförvaltningen (med överlämnande av yttranden av bl. a. chefen för marinstaben) och flygstyrelsen, de tre statliga lönenämnderna samt direktionerna över arméns och marinens familjepensionskassor. Skrifter i anledning av utredningens förslag hava dessutom inkommit från av fullmäktige för statens järnvägars änke- och pupillkassa utsedda delegerade, styrelsen för svenska järnvägsmanaförbundet, styrelsen för de extra jägmästarnas förbund, personalföreningen vid statens vattenfallsverk, svenska officersförbundet och svenska underofficersförbundet gemensamt, försvarsväsendets underbefälsförbund samt slutligen från föreningen kvinnor i statens tjänst jämte vissa sammanslutningar av kvinnliga befattningshavare vid statens järnvägar, telegrafverket och postverket.

Utredningen har sedermera med skrivelse den 29 februari 1936 överlämnat en mellan utredningen och utsedda delegerade för civilstatens änke- och pupillkassa den 7 februari 1936 träffad preliminär överenskommelse om villkoren för statens övertagande av kassans rörelse. Överenskommelsen — vilken remitterats till vissa myndigheter för yttrande — har från utredningens sida

ingåtts under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande samt från delegerades sida under förbehåll av godkännande av kassans fullmäktige.

Behovet av en nyordning av de statsanställdas familjepensionering har en- *Departements-*
ligt min mening blivit av verkställda utredningar klart ådagalagt. Såsom *chefen.*
jag framhöll i de för 1934 års familjepensionsutrednings arbete angivna riktlinjerna, torde familjepensionsförhållandena för tjänstemän med nyreglerad avlöning icke kunna sägas bli tillfredsställande ordnade med mindre ensartade grunder för familjepensioneringen åvägbringas för samtliga de personalgrupper, som numera fått sin tjänstepensionering enhetligt reglerad genom de nya tjänstepensionsreglementena. Önskemålet om ernående av motsvarande likformighet på familjepensionsområdet vinner emellertid särskild aktualitet, då det gäller att uppfylla det gamla önskemålet om familjepensionsrätt för icke-ordinarie tjänstemän ävensom för arbetare.

Även beträffande statens bidrag till familjepensioneringen är en större enhetlighet påkallad. Dessa bidrags utmätande efter skiftande grunder för olika kassor, på sätt jag strax skall närmare angiva, måste betecknas såsom en föga rationell ordning och leder dessutom till ett för såväl befattningshavare som pensionstagare mindre rättvist resultat. De efter ensartade grunder utgående dyrtidstilläggen ha ytterligare bidragit till att skärpa olikheterna mellan pensionsförmåner från olika familjepensionskassor, i det att den högsta kassapensionen också för med sig det högsta dyrtidstillägget.

Överhuvud kan jag instämma i det uttalandet av 1930 års pensionssakkunniga, att det ligger i sakens natur att staten, som i stort sett lyckats genomföra ett enhetligt system för lön och tjänstepension åt sina tjänstemän, nu också bör gripa sig an med ett rationellt ordnande av sina anställdas familjepensionering.

Enligt min mening anvisar också den verkställda utredningen möjlighet att småningom ernå en tillfredsställande lösning av hela familjepensionsfrågan. Denna är visserligen, såsom jag senare skall ytterligare utveckla, alltså jämt också beroende på fortgången av förhandlingarna rörande kassornas överlåtande å staten, men dessa förhandlingar ha fortskridit så långt, att det synes önskvärt att nu underställa riksdagen de nya familjepensionsbestämmelserna. Jag hyser den förhoppningen att senare under innevarande riksdag kunna framlägga förslag till överenskommelser med åtminstone några av de större kassorna och att i samband därmed beslut skall kunna fattas om de nya bestämmelsernas ikraftträdande för de ifrågavarande förvaltningsområdena.

Innan jag övergår till att angiva de närmare grunderna för en lösning av familjepensionsfrågan, torde jag få lämna en kort *översikt över den historiska utvecklingen av familjepensioneringen* för olika grupper av statsanställd personal samt en närmare redogörelse för *statens bidrag till familjepensioneringen*. Beträffande de olika kassornas *nu gällande huvudsakliga pensionsbestämmelser* torde jag få hänvisa till en i tabellform gjord sammanställning, vilken fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende (*Bilaga A*).

Återblick på familjepensioneringen för statens ordinarie befattningshavare.

Manliga befattningshavare vid civilförvaltningen.

Den under statens medverkan anordnade pensioneringen av efterlevande till befattningshavare i statens tjänst har gamla anor. Intill början av 1800-talet, då ännu inga pensionsinrättningar för civila tjänstemäns änkor och barn bildats, hade emellertid de efterlevande ej att påräkna annat understöd än den begravningshjälp eller s. k. nådårsbesparing, som av den avlidne tjänstemannen under livstiden intjänats; befunno de sig i synnerligen behövande omständigheter, kunde de stundom efter särskild framställning hos Kungl. Maj:t eller riksdagen erhålla något mindre belopp å de s. k. beneficii- och benådningssatserna eller från särskilda smärre anslag.

Enligt en mängd förordningar på 1600- och 1700-talen voro tjänstemännen förpliktade att, då de vunnit befordran till en syssla, under viss tid (högst ett år) tjäna antingen utan lön, om de förut icke innehaft ordinarie tjänst, eller om de tidigare ägt sådan tjänst, med den lön som åtföljt den frånträdde befattningen. Genom en förordning den 10 februari 1819 bestämdes nämnda väntetid till högst sex månader. Den intjänta lönebesparingen — den s. k. begravningshjälps- eller nådårsbesparingen — utbetalades till de efterlevande, därest tjänstemannen avlidit i tjänst eller sedan han avgått med pension från allmänna indragningsstaten. Hade däremot tjänstemannen erhållit avsked från tjänsten utan att överflyttas å allmänna indragningsstaten, förlorade hans efterlevande all rätt till den av honom förut intjänta begravningshjälpen.

En med begravningshjälpen likartad förmån utgjorde för efterlevande till vissa tjänstemän de s. k. tjänst- och nådåren, varmed förstods rätt att tillgodonjuta de med den avlidnes tjänst förenade avlöningsförmåner under den återstående delen av tjänståret och det därpå följande året (nådåret) mot skyldighet att under tiden utan kostnad för statsverket ombesörja tjänstens uppehållande, således en förmån som heller icke medförde någon särskild utgift för staten. Rätten till tjänst- och nådår kan räknas till prästerskapets privilegier, alltsedan Örebro artiklar av år 1586 stadgade, att präster nas änkor »skulle vara fritt sittande vid prästgäld efter sina mäns död ett år omkring, dock med förord att de det året över så beställt, att kyrkotjänsten bliver redeligen uppehållen, så ock svara till all tunga» m. m. Till följd av sambandet mellan kyrka och skola tillförsäkrades sedermera motsvarande förmån skolornas och universitetens befattningshavare. Såsom en kvarleva från äldre tider har tjänst- och nådårsrätten bibehållit sig ända till senaste tid, ehuru alltmer kringskuren och till omfattningen begränsad. Nämnas må sålunda, att i kungörelsen den 17 december 1926 (nr 524) angående ändrade bestämmelser i fråga om den stärbhus efter präst tillkommande förmånen av tjänst- och nådår förordnades, dels att tjänstårsrätten skulle om-

fatta en tid av sex månader, räknat från och med månaden näst efter den, under vilken tjänstinnehavare avlidit, dels ock att nådårsrätten skulle ställas under avveckling från den 1 maj 1927. För undervisningsväsendets befattningshavare upphävdes nådårsrätten år 1878 i samband med genomförandet av ordnad familjepensionering, och även rätten till tjänstår är numera helt avskaffad för denna personalkategori.

Sedan försäkringstanken börjat tränga igenom, framstod tydligare än förut behovet att sörja för tjänstemännens efterlevande på ett effektivare och mera tillfredsställande sätt än som kunnat ske genom nämnda anordningar. Sålunda började man, på initiativ i vissa fall av staten, i andra fall av tjänstemännen själva, bilda föreningar eller kassor för pensionering av efterlevande änkor och barn, och till dessa pensionsinrättningar lämnades i viss utsträckning bidrag av statsmedel för att det med dem avsedda syftet skulle kunna förverkligas. Då pensionskassorna uppstått på olika tider och under olika förhållanden samt statsbidraget utgått efter skiftande grunder, förete kassornas reglementen sinsemellan stora olikheter, på sätt framgår av den nämnda sammanställningen över pensionsvillkoren (*Bilaga A*).

Den äldsta av de alltså existerande pensionskassorna för pensionering av efterlevande till civila tjänstemän är *tullstatens enskilda pensionsinrättning*, som stiftades år 1805 och ursprungligen byggde på frivillig anslutning. Enligt en författning den 16 februari 1833 utgå dessutom särskilda pensioner direkt av tullmedel till tulltjänstemäns i fattigdom efterlämnade änkor och barn. Dessa pensioner, som ha ren understödskaraktär, utgå endast om den avlidne tjänstemannens kvarlåtenskap icke utvisar så stor kapitalbehållning, att räntan därav, beräknad efter 3 procent, uppgår till beloppet av den pension, som enligt de i författningen närmare angivna grunderna kan ifrågakomma.

Under namn av civilstatens enskilda änke- och pupillfond bildades år 1826 en familjepensionskassa, som förenades med den samtidigt grundade, för tjänstepensionering avsedda civilstatens pensionsinrättning. Fondens uppgift var att genom avgifter och erforderliga tillskott från pensionsinrättningen bestrida familjepensioneringen. År 1908 avvecklades pensionsinrättningen och ombildades änke- och pupillfonden till den nuvarande *civilstatens änke- och pupillkassa*.

Universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn erhöll sitt första reglemente år 1849, varefter stadgar för en *vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn* erhöll universitetskanslerns stadfästelse år 1873. Närmaste föregångare till den nuvarande *pensionsinrättningen för änkor och barn efter befattningshavare vid universitetet i Lund* fick sitt reglemente fastställt av Kungl. Maj:t år 1863.

Av kommunikationsverkens befattningshavare äro de ordinarie manliga tjänstemännen vid postverket och statens vattenfallsverk delägare i civilstatens änke- och pupillkassa, medan däremot tjänstemännen vid statens järnvägar och telegrafverket ha sin familjepensionering ordnad genom egna kassor, *statens järnvägars änke- och pupillkassa*, bildad år 1872, samt *telegrafverkets änke- och pupillkassa*, bildad år 1875.

För de allmänna läroverkens lärare fanns tidigare en särskild pensionskassa, lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa (bildad år 1878), men år 1926 övertogs kassans tillgångar och förbindelser av *statens pensionsanstalt*, som sedan dess ombesörjer familjepensioneringen för ifrågavarande befattningshavare.

Vid sidan av här nämnda änke- och pupillkassor och pensionsinrättningar, för vilka samtliga gäller, att delaktigheten enligt Kungl. Maj:ts förordnande är obligatorisk, finnas åtskilliga för särskilda grupper av civila tjänstemän inrättade kassor och understödsföreningar med huvudsaklig uppgift att bereda pension eller understöd åt efterlevande, men där delaktigheten i allmänhet är frivillig. Bland dessa må nämnas *lotsverkets enskilda pensionskassa*, i vilken rätt till inträde är medgiven varje vid lotsstyrelsen eller lotsverket anställd befattningshavare intill 55 års ålder, medan skyldigheten att medelst erläggande av avgifter till kassan bereda änka och barn pension från densamma åligger en var, som före 1914 års utgång tillträtt ordinarie befattning vid lotsverket. Tjänstemän, som efter sistnämnda tidpunkt blivit ordinarie, äro pliktiga att såsom delägare inträda i civilstatens änke- och pupillkassa.

En särställning intager *föreningen till understöd för änkor och oförsörjda barn efter häradshövdingar, landssekreterare och landskamrerare*, vilken förening erhöll av Kungl. Maj:t fastställt reglemente redan år 1844. Pliktiga att ingå i denna förening äro samtliga häradshövdingar, landssekreterare samt landskamrerare, och medlemsavgifterna äro exigibla. Medlemsskap i föreningen fritager dem emellertid icke från skyldighet att tilllika tillhöra civilstatens änke- och pupillkassa.

Därjämte äro hos socialstyrelsen inregistrerade ett antal understödsföreningar, med huvudsakligt syfte att bereda pension eller understöd åt efterlevande till befattningshavare i statens tjänst, och bland dessa må nämnas understödsföreningen Stockholms brevbärares änke- och pupillkassa, understödsföreningen Malmö tullstats enskilda pensionsinrättning, dalalantmätarnas understödsförening, landsfiskalernas i Kopparbergs län enskilda pensions- och understödsförening, understödsföreningen Västernorrlands läns landsstats pensionskassa, lantmätarnas i Västerbottens län understödsförening, lantmätarnas i Norrbottens län understödsförening samt understödsföreningen Sandhamns lotsars änke- och pupillkassa.

Kvinnliga befattningshavare vid civilförvaltningen.

Behovet av en genom statens medverkan ordnad familjepensionering för kvinnliga befattningshavare var tidigare icke särskilt framträdande, så länge rätt väsentliga hinder stodo i vägen för gifta kvinnors anställande eller kvarblivande i statstjänst. De kvinnliga tjänstemännen voro sålunda i allmänhet — och äro alltjämt — uteslutna från delaktighet i de familjepensionskassor, som upprättats för ombesörjande av pensionering av efterlevande till statstjänstemän. Den allmänna regeln följdes emellertid icke vid ordnandet av familjepensioneringen för folkskollärarkåren. När år

1875 reglemente första gången utfärdades för folkskollärarnas änke- och pupillkassa, föreskrevs sålunda skyldighet för såväl manliga som kvinnliga lärare att vara delägare i kassan. År 1880 vidtogs härutinnan den förändringen, att folkskollärarinnornas delägarskap blev frivilligt, men alltså kvarstod dock möjligheten för kvinnliga lärare att på detta sätt sörja för sina efterlevande barns pensionering. Enligt reglementet för statens pensionsanstalt, vilken övertagit den familjepensionering, som förut åvilade folkskollärarnas änke- och pupillkassa, har familjepensionsdelaktigheten åter blivit obligatorisk även för kvinnliga innehavare av i reglementet avsedda tjänster. Familjepensionsförmånen är dock för kvinnor begränsad till att avse pension åt efterlevande barn, och familjepensionsavgiften har utmätts i förhållande härtill.

Även ordinarie kvinnliga lärare vid det statliga undervisningsväsendet ha fått sin familjepensionering på liknande sätt ordnad genom anslutning till statens pensionsanstalt.

De s. k. behörighetsakkunniga uttalade i sitt den 27 december 1920 afgivna betänkande i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster (del II), att de med avseende å familjepensioneringen ansett riktigt och lämpligt, att kvinnliga befattningshavare i statstjänst under samma förutsättningar som manlig befattningshavare ålades skyldighet att sörja för pensionering av efterlevande barn. Den ifrågasatta pupillpensioneringen borde enligt de sakkunnigas mening äga rum genom befintliga änke- och pupillkassor, vilkas reglementen av sådan anledning borde ändras så, att delägarskap bleve medgivet även för kvinnliga befattningshavare.

Förslaget att de kvinnliga befattningshavarna skulle inträda i de för manliga tjänstemän avsedda änke- och pupillkassorna fann 1921 års lönekommitté för sin del icke lämpligt. Kommittén föreslog i stället i sitt betänkande angående ordnandet av kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden m. m. (statens offentliga utredningar 1923: 62) en anordning, enligt vilken staten skulle övertaga pensioneringen av de kvinnliga befattningshavarnas pupiller efter enahanda grunder, som tillämpas för vederbörande änke- och pupillkassa.

I överensstämmelse med sistnämnda förslag blev även de kvinnliga tjänstemännens familjepensionering vid 1925 års riksdag ordnad. Bestämmelser i ämnet utfärdades genom kungörelse den 18 juni 1925 (nr 279) angående pensionering av efterlevande barn till kvinnliga befattningshavare i statens tjänst.

Enligt dessa bestämmelser är envar kvinnlig innehavare av ordinarie befattning i statens tjänst med avlöning enligt grunder, som fastställts år 1925 eller senare, skyldig att genom erläggande av avgifter bereda rätt till pension åt efterlevande barn. Avgifterna utgå med enahanda belopp, som i vederbörande pensionsinrättnings reglemente äro stadgade för manlig innehavare av samma befattning eller befattning i samma lönegrad, ehuru pensionsförmånen är inskränkt till att avse allenast barn efter den kvinnliga tjänstemannen.

De kvinnliga befattningshavarnas enligt 1925 års kungörelse utgående familjepensionsavgifter tillgodoföras för närvarande vederbörande tjänstepensionsfonder men bliva därvid särskilt redovisade såsom familjepensionsmedel. En sammanställning rörande dessa familjepensionsmedel torde få fogas vid statsrådsprotokollet (*bilaga B*).

Beställningshavare vid försvarsväsendet.

Den militära familjepensioneringen har såtillvida följt en annan utvecklingslinje än den civila, att den varit tämligen nära förbunden med de organ, som omhänderhaft de militära beställningshavarnas tjänstepensionering, nämligen arméns och flottans pensionskassor.

Med den år 1756 inrättade arméns pensionskassa har sålunda sedan gammalt varit förenad arméns änke- och pupillkassa, för vilken det första reglementet av Kungl. Maj:t fastställdes den 20 maj 1817. Till sistnämnda kassas bildande ålades samtliga delägare i arméns pensionskassa en »tillökningsavgift» av en procent å kassapensionen, motsvarande två procent av den blivande änkepensionen. Efter olika förslag till ombildning av kassan kom en sådan slutligen år 1883 till stånd, i det att beslut då fattades om den äldre kassans avveckling och om bildande av en ny kassa, arméns nya änke- och pupillkassa, vilken år 1935 erhållit den ändrade benämningen *arméns familjepensionskassa*.

Ursprunget till marinens pensionsväsende föreligger i en i Stockholm den 1 juli 1642 ingången frivillig, skriftlig överenskommelse mellan »underskrivne över- och underofficerare, båtsmän, bösseskyttar, timmermän, snickare, smeder m. fl.», som tjänade under rikets amiralitet och sjöstat, varigenom de medgåvo, att av varje daler, som de åtnjöto i lön, finge avdragas en fyrk. Dessa penningar, tillika med vad som kunde falla uti »armbössan» hemma och på resor, skulle mottagas och redovisas av »bokhållaren». Holmamiralen jämte superintendenten vid amiralitetet utsågos att vara tillsyningsmän över de insamlade medlen och deras förvaltning. Dispositionen av dessa förbehölls däremot amiralitetskollegium. Av denna överenskommelse utvecklade sig efter hand den s. k. amiralitetskrigsmanskassan, för vilken det första reglementet utfärdades av Kungl. Maj:t den 28 april 1696.

Efter åtskilliga förändringar fastställdes den 20 december 1825 nytt reglemente, enligt vilket kassan uppdelades i två särskilda fonder, pensions- och gratialfonderna, vilka tillades var sin andel i kassans dåvarande tillgångar och inkomster, den förra avseende pensioneringen av ämbets- och tjänstemän samt gemenskapen, den senare pensioneringen av änkor och barn. Denna uppdelning ägde sedermera i sina huvuddrag bestånd till dess den militära tjänstepensioneringen genom beslut av 1935 års riksdag i enlighet med det då antagna militära tjänstepensionsreglementet överflyttades till statskontoret. I samband härmed ombildades flottans pensionskassa till att utslutande vara en familjepensionsanstalt med benämningen *marinens familjepensionskassa*.

Statens nuvarande bidrag till familjepensioneringen.

Ehuru kostnaderna för familjepensioneringen ansetts till huvudsaklig del böra bestridas av tjänstemännen själva, ha dock bidrag av statsmedel till betydande belopp kommit de olika familjepensionskassorna och dessas delägare till godo. Bidragen hava utgått och utgå alltjämt i skiftande former och efter växlande grunder.

Statsbidrag till kassorna.

Civilstatens änke- och pupillkassa (dåvarande civilstatens enskilda änke- och pupillfond) tillerkändes sålunda ursprungligen bidrag i form av årliga understöd från den i väsentlig mån genom statsanslag uppehållna civilstatens pensionsinrättning. Då änke- och pupillfonden från och med år 1908 ombildades, utgick man från att pensionskostnaderna skulle helt och hållet bestridas av delägaravgifterna, för dåvarande delägare dock med anlitan- de av pensionsinrättningens vid ombildningen förefintliga fonder, samt att statsanslag endast skulle utgå såsom bidrag till de förvaltningskostnader, som icke föranleddes av fullmäktigsammanträden. För närvarande uppgår detta förvaltningsbidrag till 50,000 kronor årligen.

Vad därefter angår *statens järnvägars änke- och pupillkassa*, hade Kungl. Maj:t redan i den för järnvägsstyrelsen den 17 september 1869 utfärdade instruktionen föreskrivit, att de medel, som inflöte för böter, ådömda järnvägspersonalen för tjänstefel, skulle avsättas till förmån för en änke- och pupillkassa. Senare anslogos ytterligare medel för en dylik kassa och i det år 1872 utfärdade reglementet för »statens järnvägstrafiks änke- och pupillkassa» upptogos bland kassans tillgångar följande indirekta statsbidrag:

- 1) böter, ådömda järnvägspersonalen för tjänstefel;
- 2) avkastningen av sådana, statens järnvägstrafik tillhöriga jordstycken, vilka icke äro till boställsjord upplåtna eller för trafikens skötande eller annat allmänt behov erforderliga;
- 3) inkomster vid försäljning av sådana inom järnvägens område tillvaratagna, men icke inom behörig tid återfordrade effekter, och av sådant kvarliggande outlöst gods, som på grund av gällande trafikreglemente på offentlig auktion avyttras;
- 4) inkomster för registrering och förvaring av sådana tillvaratagna eller till förvaring inlämnade effekter, som av ägaren återtagas emot avgift, enligt av trafikstyrelsen fastställd taxa;
- 5) inkomster av medgivna rättigheter till försäljning och annonsering inom järnvägens område;
- 6) inkomster av försålda gångbiljetter och inträdesbiljetter till stationernas väntsalar; samt
- 7) inkomster av den från statens järnvägstrafiks expeditioner samlade och försålda makulatur.

Ifrågavarande förmåner tillkomma alltjämt änke- och pupillkassan, numera dessutom utökade med inkomst av försålda plattformsbiljetter. De

härigenom kassan tillförda inkomsterna uppgingo under år 1935 till sammanlagt 331,581 kronor.

Såsom grundplåt till bildandet av en pensionsinrättning för telegrafverket medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 11 juni 1868, att av de medel, som inflöte genom försäljning av makulatur och annat pappersavfall, jämte räntorna därå finge bildas en särskild, under telegrafstyrelsens inseende och förvaltning stående fond, av vars årliga avkastning skulle utdelas »tillfälliga understöd åt avskedade behövande tjänstemän och betjante vid telegrafverket samt deras änkor och barn». Denna förmån har sedermera *telegrafverkets änke- och pupillkassa* fått behålla. I direkta och indirekta statsbidrag åtnjuter kassan:

- 1) inkomster av försåld makulatur;
- 2) böter och viten, som ådömas telegrafverkets tjänstemän för fel eller försummelse i tjänsten;
- 3) årligt bidrag från telegrafverket med belopp, som Kungl. Maj:t för varje år bestämmer (sedan år 1908 utgående med kronor 27:50 per år och delägare bland i tjänst varande befattningshavare).

Värdet av omförmälda statsbidrag belöpte sig för år 1935 till 68,582 kronor.

Enligt 1884 års reglemente för *tullstatens enskilda pensionsinrättning* ägde pensionsinrättningen, utöver stadgade avgifter från delägarna, åtnjuta

- 1:o andel av böter, enligt gällande tullstadga;
- 2:o behållna auktionssumman för försålda, för tullverket icke behövlige eller gagnelige handlingar;
- 3:o tre procent av den inkomst, tjänsteman vid tullverket i egenskap av målsägande tillkommer av förbrutna dömda varor, ävensom av böter, vilka för en del överträdelser mot tullförfattningarna åläggas, samt två procent av dylik inkomst, som tillfaller målsägande, vilken ej är anställd i tullverkets tjänst;
- 4:o två procent av den andel, som tullverkets tjänstemän, efter allmänna författningar och särskilda föreskrifter, åtnjuta i aktoratsprovision, kustchefeprocent, anmärkningsprocent och auktionsprovision; samt
- 5:o då tjänst vid tullverket är ledig och kommer att i vanlig ordning återbesättas, den del av den till tjänsten hörande avlöningen efter stat, som efter generaltullstyrelsens beprövande finnes icke erfordras för tjänstens uppehållande under dylik ledighet.

Genom kungörelse den 15 juni 1922 (nr 377) har sedermera Kungl. Maj:t förordnat, att samtliga slag av tulltjänstemän tillkommande extra inkomster med undantag av s. k. beslagarandelar skulle från och med den 1 januari 1923 upphöra att till dem utgå, varigenom vissa av nyss uppräknade inkomster för pensionsinrättningen bortfallit. Den under punkt 5 omförmälda inkomstposten har även blivit indragen, dock mot särskild gottgörelse i form av ett å tullverkets pensionsstat uppfört anslag å 13,000 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t den 28 september 1934 fastställt nytt reglemente för tullstatens enskilda pensionsinrättning uppfördes på Kungl. Maj:ts förslag av 1935 års riksdag under elfte huvudtiteln ett särskilt anslag under rubriken »bidrag till tullstatens enskilda pensionsinrättning». I detta anslag inräkna-

des *dels* det belopp å 13,000 kronor, som tidigare anvisats såsom gottgörelse till pensionsinrättningen för mistade andelar av avlöning vid vakanta tjänster, *dels ock* ett belopp av 40,000 kronor, motsvarande de beräknade kostnaderna för bötesandelar m. m., vilka enligt gällande reglemente tillkommo pensionsinrättningen. Anslaget beräknades till i avrundat belopp 55,000 kronor.

Till bestridande av de familjepensioner, vilka enligt den förut omförmälda författningen den 16 februari 1833 av allmänna medel utgå till tulltjänstemäns i fattigdom efterlämnade änkor och barn, har under senare år anvisats ett förslagsanslag å 25,000 kronor. Genom beslut den 12 april 1935 har emellertid Kungl. Maj:t förordnat, att vad i 1833 års författning föreskrives icke skall hava avseende å efterlevande efter sådana delägare i tullstatens enskilda pensionsinrättning, som avlidit efter den 30 september 1934.

Vad angår pensionsinrättningarna vid rikets universitet, finnas såsom statsbidrag för *universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn* upptagna

1) gratialanslag å 7,140 kronor, varur utgå till professorernas, överbibliotekariens och räntmästarens änkor högst 240 kronor för var och en samt till övriga tjänstemäns änkor högst 180 kronor för var och en, medan återstoden tillfaller universitetets pensionsinrättning;

2) statsanslag till pensionsinrättningen å 9,000 kronor, av vilket belopp tre fjärdedelar fördelas mellan pensionärerna i pensionsinrättningen efter de regler, som äro eller kunna bliva fastställda för avkastningen av pensionsinrättningens pensionstilläggsfond, medan den återstående fjärdedelen överföres till pensionsinrättningens pensionsfond.

Statsbidraget uppgår sålunda till sammanlagt 16,140 kronor för år.

Vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn åtnjuter icke något direkt anslag av statsmedel. Däremot finnes i universitetets stat uppfört ett anslag å 600 kronor till »gratial för lägre betjäningens änkor och barn eller betjante själva, då de blivit oförmögna till tjänstgöring».

Pensionsinrättningen för änkor och barn efter befattningshavare vid universitetet i Lund kan bland sina inkomster räkna

1) jämlikt kungl. brev den 6 juni 1925 från universitetets reservfond till inrättningen inflytande medel; samt

2) ordinarie statsanslag å 7,200 kronor.

Rörande den förstnämnda inkomstposten må bemärkas följande. Besparingar å vissa i avlöningsstaten ingående anslagsposter ingå till reservfonden, vilken står under kanslerns disposition för universitetets vetenskapliga och ekonomiska behov i den ordning universitetsstatuterna stadga. Tillsvidare och till dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, skall till pensionsinrättningen för Lunds universitets ämbets- och tjänstemäns änkor och barn ingå en tredjedel av de till reservfonden för varje år sålunda ingående besparingarna. Det belopp, som på grund av dessa bestämmelser tillfördes pensionsinrätt-

ningen för budgetåret 1934/1935, uppgick till 5,700 kronor. Båda inkomst-posterna tillhoppa utgjorde sålunda 12,900 kronor.

Lotsverkets enskilda pensionskassa äger enligt det av Kungl. Maj:t fastställda reglementet såsom tillfälliga inkomster räkna böter, ådömda enligt gällande lotsförfattningar, samt inkomst av försäljning av tomkärl från fyrarna och av makulatur vid lotsstyrelsen och lotsdistriktsexpeditionerna.

Härav inflytande medel uppgingo emellertid för år 1935 till allenast 411 kronor.

Vidkommande *statens pensionsanstalt*, som, enligt vad i det föregående berörts, bland annat ombesörjer familjepensioneringen för befattningshavare vid det statliga undervisningsväsendet, utgår till nämnda anstalt såsom statens bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läro-verken, pedagogier, seminarier m. m. ett anslag å 157,276 kronor, vilket utgör vederlag för den rätt till tjänst- och nådår, som tidigare förefunnits men indragits.

Såsom i årets statsverksproposition under elfte huvudtiteln, punkten 38, framhållits, ha *de militära pensionskassorna* för sin familjepensionering sedan lång tid tillbaka åtnjutit — förutom indirekt understöd i form av att staten bestritt administrationskostnaderna för denna pensionering — jämväl direkt bidrag till familjepensionsverksamheten. För arméns änke- och pupillkassa, numera benämnd arméns familjepensionskassa, bestämdes grunderna för detta bidrag genom beslut av 1883 års riksdag. Beslutet innebar, att bi-draget skulle utgå med $1\frac{1}{2}$ procent årligen å summan av de löner och bekläd-nadsbidrag, vilka enligt gällande stadganden kunde läggas till grund vid be-stämmande av fyllnadspension. I dessa grunder har sedermera någon änd-ring ej ägt rum i annan mån än att desamma kompletterats med bestäm-melse om bidrag beträffande personal, som övergått till reservstat. Efter samma norm som för militära befattningshavare har statsbidrag utgått till familjepensioneringen för pensionskassans personal.

Vid 1908 års riksdag fastställdes beträffande statsbidrag till flottans pen-sionskassas familjepensionsfond, den s. k. gratialfonden — vilken numera uppgått i marinens familjepensionskassa — grunder av samma innebörd som de för arméns änke- och pupillkassa bestämda. Från det enligt dessa grunder uträknade statsbidragsbeloppet skulle avgå det anslagsbelopp å 16,650 kro-nor, som beviljats och alltså finnes uppfört i riksstaten såsom ersättning till flottans pensionskassas gratialfond för vissa äldre, sedermera till stats-verket indragna inkomster.

Vid anmälan av nämnda punkt i årets statsverksproposition anförde jag såsom föredragande departementschef vidare:

De sålunda gällande grunderna för det direkta statsbidraget till den mili-tära familjepensioneringen ha länge varit föråldrade. Genom ny löneregle-ring för försvarsväsendets personal upphörde från och med år 1922 det löne-system, på vilket bidragsberäkningen var grundad, och med genomförandet av 1925 års nya försvarsorganisation har successivt en väsentlig rubbning skett i personalstaterna. Såväl till följd härav som på grund av vissa andra omständigheter ha bidragsgrunderna blivit alltmera svårtillämpade. Såsom

än mera irrationella framstå dessa grunder, sedan numera en ny tjänstepensionslagstiftning genomförts. Denna lagstiftning har avskaffat begreppet fyllnadspension och därmed helt upphävt sambandet mellan pensionsförmånen och det tidigare lönesystemet, en omständighet som också beträffande familjepensionernas bestämmande påkallat förslag till nya bestämmelser, vilka för närvarande äro beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Nu berörda förhållanden synas nödvändigöra en ändring i gällande grunder för statsbidrag till de militära familjepensionskassorna. Lämpligast synes vara att, såsom skett beträffande statens bidrag till vissa andra familjepensionsinrättningar för statstjänstemän, bidragen fastställas till vissa fixa belopp, oberoende av växlingar i personalstaternas omfattning. För en riktig och lämplig avvägning av bidragsbeloppen torde emellertid erfordras en närmare undersökning rörande de nuvarande bidragsgrundernas tillämpning, vilken undersökning nu icke medhunnits. I avvaktan på en dylik undersökning torde statsbidragen för nästa budgetår böra bestämmas till ungefär samma belopp, som på grundval av nuvarande bestämmelser utbetalats för innevarande budgetår, men med iakttagande av viss minskning på grund av den nedgång i personalkadrerna, som betingas av den fortgående avvecklingen av försvarsväsendets övergångsstater. De utbetalade beloppen för innevarande budgetår utgöra för arméns familjepensionskassa 120,993 kronor och för marinens familjepensionskassa — utöver förenämnda anslag till ersättning för minskade inkomster — 44,440 kronor. I anslutning härtill torde bidragsanslagen böra för nästkommande budgetår upptagas till respektive 118,000 kronor och 43,000 kronor.

Det framlagda riksstatsförslaget för budgetåret 1936/1937 upptager jämte sistnämnda tre anslag även anslag till de båda kassornas förvaltningskostnader å resp. 55,100 och 29,800 kronor.

Utöver förut angivna former av bidrag till familjepensioneringen har staten under senare år tillskjutit högst betydande belopp såsom pensionstillägg och dyrtidstillägg å de familjepensioner, som enligt familjepensionskassornas reglementen utgå.

Pensionstillägg.

Enligt kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 361) med däri den 18 juni 1926 (nr 275) vidtagen ändring äga änkor och minderåriga barn efter befattningshavare i statens tjänst, som uppbära pension eller därmed jämförligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd anstalt för familjepensionering av dylika befattningshavares änkor och barn, åtnjuta pensionsstillägg efter i kungörelsen närmare angivna grunder. Pensionstillägg utgår, om den änka ensam tillkommande pensionen understiger 600 kronor för år, med

90 kronor, där sådan pension understiger 330 kronor;

60 kronor, där pensionen utgör 330 kronor eller därutöver intill 450 kronor, samt

30 kronor, där pensionen utgör 450 kronor eller därutöver.

För änka med ett eller flera minderåriga barn skall, under förutsättning att i pensionen icke ingår förhöjning i förhållande till barnantalet och att

särskilda pupilltillägg icke heller utgå, nämnda pensionstillägg ökas med 20 % för varje barn.

Till minderåriga barn utan pensionsberättigad moder utgå likaledes pensionstillägg, nämligen till ett barn, om pensionen understiger 300 kronor, med belopp, varierande mellan 45 och 15 kronor för år alltefter pensionens storlek. För två barn gäller i fråga om pensionstillägg vad för änka ensam finnes stadgat; beträffande tre barn vad om änka med ett barn är stadgat o. s. v.

Från åtnjutande av pensionstillägg äro emellertid undantagna de änkor och barn, vilkas pensioner avpassats efter de förhöjda pensionsunderlag, som för vissa befattningshavare blivit gällande enligt 1920 års pensionslag för kommunikationsverken eller enligt kungörelsen den 29 juni 1921 (nr 456) med bestämmelser för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra till den civila statsförvaltningen hörande verk i fråga om rätt till pension. Undantagna från pensionstillägg äro sålunda i stort sett efterlevande till befattningshavare med nyreglerad avlönning.

Dyrtidstillägg.

Allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst finnas meddelade i kungörelse den 15 juni 1923 (nr 267) med däri senare vidtagna ändringar. Enligt ifrågavarande bestämmelser utgår dyrtidstillägget i förhållande till ett för månad beräknat tilläggsunderlag, bestämt sålunda, att om den å månad belöpande pensionen uppgår till 125 kronor eller därutöver, tilläggsunderlaget utgöres av pensions belopp; understiger däremot pensionen 125 kronor för månad, motsvarar tilläggsunderlaget summan av pensionen och ett belopp av 30 kronor, dock må tilläggsunderlaget i sådant fall ej överstiga 125 kronor och ej heller 160 procent av pensionsbeloppet. Den allmänna regeln är för övrigt den, att dyrtidstillägget å oreglerade familjepensioner utgår efter ett procenttal, motsvarande hälften av talet för levnadskostnadsökningen, medan det sålunda erhållna procenttalet skall beträffande reglerade familjepensioner minskas med 13 enheter.

Statens bidrag av olika slag till pensioneringen av efterlevande till befattningshavare i statens tjänst framgå närmare av följande tablå:

Kassa eller pensionsinrättning	Direkta och indirekta statsbidrag till kassan Kr.	Pensions-tillägg Kr.	Dyrtids-tillägg Kr.	Familjepensioner och gratial av statsmedel Kr.
Civilstatens änke- och pupillkassa ¹	50,000: —	61,592: 31	702,998: 91	—
Telegrafverkets änke- och pupillkassa ¹ ..	68,581: 62	1,226: —	53,482: 74	—
Statens järnvägars änke- och pupillkassa ¹	331,581: 08	16,355: 48	614,622: 81	—
Tullstatens enskilda pensionsinrättning ² .	62,573: 71	23,752: 01	97,447: 50	*27,522: 88
Universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn ³ .	2,250: —	180: —	17,997: —	*13,890: —
Vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn ³	—	860: —	1,692: —	*600: —
Pensionsinrättningen för änkor och barn efter befattningshavare vid universitetet i Lund ³	12,899: 69	—	*16,812: —	—
Lotsverkets enskilda pensionskassa.	*410: 85	*20,452: 60	*28,027: —	—
Arméns familjepensionskassa	*173,100: —	*78,466: 62	*484,830: 50	—
Flottans familjepensionskassa	*89,450: —	*18,307: 81	*148,365: —	—
Säger	790,846: 95	221,192: 83	2,166,275: 46	42,012: 88
Summa statsbidrag		3,220,328: 07		
Statens pensionsanstalt ⁴	157,276: —	—	*300,000: —	—

¹ Kalenderåret 1935.

² Budgetåret 1934/1935.

³ Pensioner till avlidna tulltjänstemäns änkor och barn från ett å tullverkets utgiftsstat uppfört förslagsanslag å 25,000 kronor.

⁴ Därav 7,140 kronor till gratial åt vissa tjänstemäns änkor samt 6,750 kronor till pensionsförhöjningar.

⁵ Rikstatsanslag till gratial åt »lägre» betjäningens änkor och barn eller betjante själva».

⁶ Här i inberäknat dyrtidstillägg å pensioner från universitetets gamla änke- och pupillkassa.

⁷ Enligt rikstatsförslaget för budgetåret 1936/1937.

⁸ Approximativ siffra, avseende den del av utbetalda dyrtidstillägg, som belöper å familjepensioner efter statliga befattningshavare.

I fråga om denna tablå bör framhållas, att vid bedömande av statens kostnader i förevarande hänseende även böra beaktas de överskott, som årligen uppstå å de kvinnliga befattningshavarnas till resp. tjänstepensionsfonder redovisade familjepensionsavgifter (jfr *bilaga B*).

En från 1930 års pensionssakkunnigas betänkande hämtad *sammanställning av de civila familjepensionskassornas inkomster och utgifter m. m.* enligt räkenskaperna för kalenderåret 1933 eller budgetåret 1932/1933, kompletterad med uppgifter för de *båda militära kassorna* avseende budgetåret 1934/1935, torde få fogas såsom bilaga vid statsrådsprotokollet (*bilaga C*).

Familjepensionsväsendets centralisering.

I sitt den 20 juli 1934 avgivna betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statsförvaltningen och för arbetare i statens tjänst betonade 1930 års pensionssakkunniga, att en nyordning på familjepensionsområdet tydligen måste, såsom i de av chefen för finansdepartementet meddelade riktlinjerna för de sakkunnigas utredningsarbete framhållits, taga sikte på att åstadkomma en enhetlig lösning av familjepensionsfrågan för hela statsförvaltningens vidkommande. De sakkunniga erinrade även om att tanken på en centralisering av familjepensioneringen redan tidigare framförts av olika pensionskommittéer.

Sålunda föreslog en för uppgörande av förslag till ett ändamålsenligt ordnande av det civila pensionsväsendet år 1858 tillsatt kommitté i sitt den 5 maj 1865 avgivna betänkande rörande familjepensioneringen, att dåvarande anstalter för pensionering av civila befattningshavares änkor och barn skulle upphöra och ersättas med en för samtliga, även kvinnliga civila tjänstnehavares efterlevande gemensam pensionsinrättning, varigenom skulle vinnas bland annat, att förvaltningskostnaderna nedbringades samt att efterlevande efter likställda befattningshavare komme i åtnjutande av enahanda pensionsförmåner. Erforderligt grundkapital skulle beredas den nya pensionsinrättningen genom överlämnande till densamma av vissa av de äldre anstalternas dåvarande fonder, vilka enligt kommitténs beräkningar hopbragts huvudsakligen av allmänna medel. Förutvarande delägare i de äldre kassorna skulle äga att efter ansökan vinna befrielse från skyldighet att underkasta sig de nya bestämmelserna, varvid de skulle bibehållas vid tidigare för dem gällande förpliktelser och rättigheter. Efter befordran till ny tjänst skulle de emellertid bli ovillkorligt delaktiga i den nya kassan.

Vidare framlade 1889 års pensionskommitté i sitt den 28 maj 1894 avgivna betänkande angående ordnande av pensionsväsendet för statens civila tjänstnehavare samt för deras änkor och barn förslag till inrättande av en civilstatens pensionskassa för änkor och barn, vilken med avseende å familjepensioneringen skulle övertaga de uppgifter, som dittills ankommit på civilstatens enskilda änke- och pupillfond (nu: civilstatens änke- och pupillkassa), tullstatens enskilda pensionsinrättning, telegrafverkets änke- och pupillkassa samt lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa. Från delaktighet i den centrala pensionskassan skulle emellertid vara undantagna tjänstemän, vilka voro skyldiga att för beredande av pension åt änkor och barn erlägga avgifter till prästerskapets, universitetens, statens järnvägs- trafikens eller arméns änke- och pupillkassor eller flottans pensionskassa eller ock voro berättigade till delaktighet i lotsverkets enskilda pensionskassa. Kommittén utgick härvid från att samma grunder, som antagits vid bestämmande av vilka statens tjänstnehavare skulle vara underkastade den av kommittén föreslagna pensionslagen för civilstaten också skulle tillämpas i fråga om skyldighet att delta i den föreslagna nya pensionskassan för änkor och barn. Vad angår universitetens tjänstnehavare ansåg kommittén, att särskilda omständigheter och förhållanden för det dåvarande lade hinder i vägen för deras medtagande i kassan. Förutvarande delägare i och pensionstagare från de äldre kassorna skulle enligt kommitténs förslag bibehållas vid oförändrade pensionsvillkor, men tjänstemännen skulle vid befordran underkastas de nya bestämmelserna för den därav betingade ök-

ningen av familjepensionsbeloppet. Den nya kassan förutsattes skola övertaga alla de äldre pensionsförbindelserna och i samband därmed även förutvarande kassors samtliga egna fonder och donationsfonder, vilka dock skulle särskilt bokföras. Tidigare utgående statsbidrag skulle fortfarande utgå till utfyllnad av kostnaderna för äldre pensionsförbindelser men successivt minskas, i den mån dessa förbindelser avvecklades.

De s. k. *centraliseringssakkunniga* framlade i betänkande den 15 januari 1916 angående det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering (del I) förslag till inrättande av en tjänstemännens anstalt för änke- och pupillpensioneringen. De sakkunniga erinrade om att de särskilda änke- och pupillkassorna trots stora olikheter i övrigt dock sinsemellan visade huvudsaklig överensstämmelse i följande avseenden:

- 1) inträdet i varje kassa vore obligatoriskt för alla innehavare av till den samma hörande tjänster,
- 2) delägarnas avgifter vore oberoende av, om delägarna voro gifta eller ej,
- 3) staten lämnade bidrag icke för var särskild delägare utan till varje kassa i dess helhet.

Centraliseringssakkunniga tänkte sig, att de olika kassorna skulle förenas i en enda anstalt med riskgemenskap i avseende å de av familjeförhållandena beroende riskmomenten vid genomsnittsberäkningen av avgifterna. I övrigt skulle de olika kassorna inom anstalten bibehålla sin självständighet och utan statsgaranti bära sina egna risker.

I sitt den 3 november 1917 avgivna betänkande (del II) hade emellertid centraliseringssakkunniga ändrat sin inställning därhän, att de förordade, att staten skulle på egen risk helt övertaga familjepensioneringen på samma sätt som tjänstepensioneringen och att de dittillsvarande kassorna skulle indragas till den statsanstalt, som skulle omhändervärd familjepensioneringen. Före indragningen borde dock genom försäkringsteknisk undersökning av varje kassa utredas, huruvida kassans ställning utan höjning av dittills utgående statsbidrag medgäve en förhöjning av dåvarande delägare och pensionstagare tillerkända förmåner. För att underlätta övergången till den nya ordningen förutsattes de gamla pensionsvillkoren skola bli fortfarande gällande till dess en lönereglering komme till stånd.

Slutligen framförde — såsom tidigare omnämnts — *1926 års pensionsutredning*, i vars uppdrag bl. a. ingick att verkställa förberedande undersökning rörande det sätt, varpå familjepensionering för icke-ordinarie personal vid kommunikationsverken och allmänna civilförvaltningen samt vid försvarsväsendet skulle kunna ordnas, tanken på att anordna en för hela statsförvaltningen gemensam pensionering av efterlevande efter såväl ordinarie som icke-ordinarie befattningshavare. Pensionsutredningen förordade visserligen såsom en provisorisk lösning av den icke-ordinarie personalens familjepensionsfråga, att densamma bereddes inträde i nuvarande änke- och pupillkassor, men tillade, att det med hänsyn till den stora brist på enhetlighet, som rådde mellan de särskilda kassornas pensioneringsgrunder, och de inom vissa kassor synnerligen otillfredsställande pensioneringsbestämmelserna, dock torde bli nödvändigt, att statsmakterna i sinom tid medverkat till en fullständig lösning av frågan om familjepensioneringens rationella ordnande.

1930 års pensionssakkunniga anförde i denna fråga, att det vid övervägande av möjligheterna att skapa önskvärd likformighet inom familjepensionsväsendet, hade synts de sakkunniga uppenbart, att sådan icke kunde vinnas, om pensioneringen alltjämt skulle ombesörjas av nuvarande familjepensionskassor. För åstadkommande av en likformig familjepensionering syn-

tes man i stället vara hänvisad till att antingen överlåta pensioneringen på en nybildad, för befattningshavare inom olika grenar av statsförvaltningen gemensam kassa av enahanda, halvt enskilda natur som nuvarande kassor eller ock låta staten ombesörja denna pensionering på liknande sätt som tjänstepensioneringen. Den första utvägen innebure, att befattningshavarna tillerkändes en viss medbestämmanderätt i fråga om pensionsvillkor och medelsförvaltning samt själva finge svara för pensionsförbindelserna, den senare att staten å ena sidan bleve oförhindrad att ordna pensioneringen på sätt den funne mest ändamålsenligt och å andra sidan garanterade pensionsutfästelserna. Vid valet mellan dessa bägge utvägar hade de sakkunniga obetingat ansett sig böra giva företrädet åt den senare, vilken ur statens synpunkt syntes erbjuda den mest rationella lösningen av pensionsfrågan, samtidigt som den finge anses fullt tillfredsställande för befattningshavarna.

De sakkunniga föreslogo fördenskuil, att staten skulle ombesörja familjepensioneringen i enlighet med de för detta ändamål utarbetade förslagen till familjepensionsreglementen för civila tjänstemän och för arbetare i statens tjänst. Frågan om den militära familjepensioneringens ordnande ingick icke i pensionssakkunnigas uppdrag.

Enligt de sakkunnigas mening kunde de nya familjepensionsföreskrifterna göras så enkla, att det icke syntes erforderligt att upprätta en särskild, statlig familjepensionsanstalt för familjepensioneringens ombesörjande. Naturligast och enklast föreföll i stället vara, att samma myndigheter, som hade att pröva frågor angående tjänstepension, även övertogo bestyren med familjepensioneringen.

I vissa över pensionssakkunnigas betänkande avgivna yttranden anmärktes, att en familjepensionering genom enskilda kassor — eventuellt centraliserad till en gemensam kassa för hela civilförvaltningen — vore att föredraga framför en av staten omhänderhavd familjepensionering. Fördelarna av det förut angivna systemet sammanfattades av överståthållarämbetet så, att större möjlighet finnes till förmånlig placering av fonderat kapital, att uppkommande fondökning bereder möjlighet till framtida höjning av pensionerna samt att befattningshavarna själva äga inflytande på fondernas förvaltning och i fråga om pensionsvillkoren. Såsom en direkt nackdel av ett system med statlig familjepensionering framhöll en länsstyrelse, hurusom det vore fara värt, att statsmakterna framdeles komme att betrakta detta institut i statlig gestaltning såsom en slags löneform, och måhända en gång vid politiska eller ekonomiska kriser ansåge sig oförhindrade att företaga beskrningar i de pensionsvillkor, som nu föresloges. En annan länsstyrelse uttalade, att den situationen väl kunde tänkas inträda även i vårt land, att statsverket, låt vara övergående, bleve urständsat att utbetala garanterade pensioner. Då kunde det vara bra att ha fristående, av enskilda pensionskassor förvaltade fonder av uppsamlade pensionsavgifter att lita till.

Den sålunda framförda kritiken har upptagits till bemötande av 1934 års familjepensionsutredning, som givit sin anslutning till den av de sakkunniga

hävdade uppfattningen, att familjepensioneringen lämpligen bör, i likhet med tjänstepensioneringen, omhänderhavas av staten. Utredningen erinrar sålunda, hurusom det vore otvivelaktigt, att de pensionsvillkor staten kunde erbjuda — under i övrigt lika förutsättningar beträffande avgifter och bidrag till pensioneringskostnaderna — bleve väsentligt förmånligare än vad en enskild kassa kunde åtaga sig. Detta sammanhänge därmed, att om staten garanterade pensionerna det kunde anses försvarligt att beräkna erforderliga avgifter för pensioneringens finansiering efter »självkostnadsgrunder» — sålunda utan säkerhetsmarginaler — medan en enskild kassa, som bedreve sin verksamhet utan en dylik statsgaranti, måste tillämpa strängare beräkningsgrunder, såväl med avseende å räntefoten som i fråga om de särskilda riskmåten.

Med anledning av de uttalade tvivelsmålen om värdet av statens garanti påpekar utredningen, att därest man hyste misstro till statens förmåga att infria åtagna pensionsförpliktelser syntes man heller icke böra överskatta betydelsen av de enskilda kassornas fondbildning, bl. a. av den grund att en depreciering av valutan kunde göra de hopsamlade fonderna mer eller mindre värdelösa för sitt ändamål.

I *yttrandena* över familjepensionsutredningens utlåtande, lämnas principen om statens övertagande av familjepensioneringen genomgående utan erinran. Endast direktionen för marinens familjepensionskassa framför vissa betänkligheter; direktionens uttalanden sammanfattas emellertid sålunda, att därest det anses vara ett statsintresse att helt förstatliga familjepensioneringen, gjorde direktionen häremot inga principiella erinringar under förutsättning att erforderlig säkerhet vunnes för att befattningshavarnas avgifter ej komme att användas till ovidkommande ändamål eller till minskande av statens av familjepensionsutredningen avsedda förpliktelser att bidra till familjepensioneringen.

I likhet med pensionssakkunniga och 1934 års familjepensionsutred-^{Departements-}
ning finner jag det vara mest ägnat att befordra en tillfredsställande lösning av den komplicerade familjepensionsfrågan, om staten övertager såväl bestyret med som ansvaret för familjepensioneringen. Det synes mig klart, att därest man vill uppnå en bestående enhetlighet beträffande pensionsförmåner, delägaravgifter och statsbidrag, familjepensioneringen icke gärna kan vara splittrad på en rad olika kassor, vilkas ekonomiska ställning måste vara beroende bland annat av kassornas skötsel samt av de av delägarstockens storlek och sammansättning betingade avvikelserna i fråga om allmänna antaganden och riskmått för de försäkringstekniska beräkningarna. Även vid fastställande av ett normalreglemente för samtliga kassor och en jämn fördelning av statsbidragen till de olika kassorna skulle med nuvarande organisation en sannolikt endast efter stora ekonomiska uppoffringar från statens sida åvägabragt likformighet i fråga om pensionsvillkoren snart ånyo vara bruten. För den enskilde befattningshavaren måste det även förefalla föga motiverat eller rättvist, att medan lönen och tjänstepensionen utmätas efter

normer, som staten vid genomförandet av löne- och pensionsregleringar sökt göra lika för skilda förvaltningsgrenar, familjepensionen ensam skall vara beroende på vilken pensionskassa befattningshavaren på grund av sin tjänst ålagts att tillhöra.

Ett skäl för att staten direkt ombesörjer familjepensioneringen är dessutom att, såsom familjepensionsutredningen framhållit, de pensionsvillkor staten kan erbjuda bliva väsentligt förmånligare för befattningshavarna än vad en enskild kassa — under i övrigt lika förutsättningar beträffande avgifter och bidrag till pensioneringskostnaderna — kan åtaga sig. I betraktande härav och med hänsyn jämväl till de fördelar, som ur statens synpunkt stå att vinna genom en enhetligt ordnad familjepensionering i statens egen regi, tvekar jag icke att i princip förorda det från denna förutsättning utarbetade förslaget till nya grunder för pensionering av efterlevande till befattningshavare i statens tjänst.

Familjepensioneringens finansiering.

Inledningsvis har redan berörts, hurusom 1930 års pensionssakkunniga i sitt förslag utgingo från att kostnaderna för familjepensioneringen i allmänhet helt skulle bestridas av befattningshavarna. Endast beträffande viss vid övergången till den nya ordningen överårig personal utan tidigare familjepensionsrätt ifrågasatte de sakkunniga mindre bidrag av statsmedel.

Sitt förslag i finansieringsfrågan funno de sakkunniga vara i överensstämmelse med den uppfattning, åt vilken riksdagen vid upprepade tillfällen givit uttryck. Bland annat erinrades i betänkandet om vissa av 1926 års riksdag gjorda principuttalanden i fråga om grunderna för beredande av familjepension åt statstjänares efterlevande. Sålunda hade riksdagen betonat, hurusom, i motsats till vad fallet vore med avseende å tjänstepensionering, i fråga om familjepensionering för statstjänare hittills såsom allmän princip hade gällt, att kostnaderna för denna pensionering borde bestridas väsentligen genom befattningshavarnas egna avgifter och att staten härvidlag borde i huvudsak inskränka sig till att medverka vid bildandet av kassor eller pensionsanstalter för pensioneringens handhavande. Riksdagen ansåge det vara av vikt, att denna grundsats alltjämt upprätthölles, och riksdagen hade därför velat framhålla angelägenheten av att genom statsmakternas försorg åtgärder, så snart ske kunde, vidtoges för att bereda möjlighet även för icke-ordinarie personal att grundlägga rätt till familjepension.

En av de sakkunniga anmälde emellertid i särskilt yttrande en från majoriteten avvikande mening i denna fråga. Enligt reservantens mening hade de sakkunniga alltför bokstavligen tolkat av riksdagen gjorda uttalanden. Det här återgivna uttalandet fann reservanten icke innehålla annat eller mera, än att såsom en allmän regel gällt, att befattningshavarna genom erlägg-

de av pensionsavgifter till för ändamålet bildade kassor sörjt för underhåll till sina efterlevande samt att staten medverkat vid bildande av dylika kassor och därvid lämnat bidrag antingen till själva pensioneringen eller till förvaltningskostnaderna för kassorna. Såsom de sakkunniga påvisat, hade också staten i icke ringa grad medverkat vid bekostande av själva familjepensioneringen, och inom det område av statsförvaltningen, som de sakkunniga undersökt, hade statens andel i kostnaderna belöpt sig till 27.9 % av pensioneringskostnadernas totalsumma.

Med dessa fakta för ögonen fann reservanten icke möjligt att utan vidare utgå från den förutsättningen, att frågan om pensionering av efterlevande familjemedlemmar till avlidna befattningshavare i statens tjänst vore en staten ovidkommande sak och att sålunda hela kostnaden för pensioneringen skulle bäras av personalen. I stället för att använda det tillfälle, då en nyordning och rationalisering av familjepensionsväsendet skulle äga rum, till att avveckla de hittills utgående statsbidragen, borde staten enligt reservantens mening även framdeles bidraga med i stort sett samma andel av pensioneringskostnaderna, som den förut burit, vilket tillskott skulle användas till en höjning av de föreslagna pensionsbeloppen. Dessa vore även i de sakkunnigas förslag så pass låga, att en höjning med exempelvis ett grundbelopp av 300 eller 200 kronor, lika för varje lönegrad, vore synnerligen behövlig, därest pensionen, särskilt i de lägre lönegraderna, skulle kunna fylla sin uppgift. I avsaknad av beräkning huru kostnaderna för ett dylikt grundbelopp ställde sig i förhållande till statens nuvarande kostnader för familjepensioneringen, fränsett pensions- och dyrtidstillägg, ansåg sig emellertid reservanten icke böra framlägga yrkande rörande storleken av detta grundbelopp. Han tillade, att en förbättring av pensionsförmånerna, på sätt nyss antytts, säkerligen skulle bidraga till en snabb avveckling av de existerande kassorna och inordnande av delägarna i dessa under de nya formerna. Därigenom skulle även vinnas den fördelen, att de nya enhetliga bestämmelserna snarast möjligt kunde komma i tillämpning beträffande hela det civila förvaltningsområdet.

I talrika yttranden över pensionssakkunnigas betänkande riktades erinringar mot förslaget att tjänstemännen ensamma skulle bära kostnaderna för familjepensioneringen. Med eller utan direkt instämmande i de av reservanten framförda synpunkterna gav man därvid uttryck åt den uppfattningen, att staten icke i samband med en blivande familjepensionsreglering borde frigöra sig från sitt nuvarande ekonomiska bidrag till ifrågavarande pensionering utan alltjämt bidraga i minst samma omfattning som för närvarande.

Sålunda påpekade *högsta domstolens ledamöter*, hurusom den uppfattningen alltmer slår igenom, att en arbetsgivare har vissa skyldigheter i avseende å understöd till anställdas efterlevande, och hurusom såväl kommuner som enskilda redan nu i växande omfattning bidraga till sina anställdas såväl tjänste- som familjepensionering. Det vore därför anmärkningsvärt, att de sakkunniga i strid mot utvecklingens krav föreslagit indragning

av varje statsbidrag. Detta innebure, om pensionerna skulle bibehållas vid sin nuvarande storlek, en löneminskning i form av höjda pensionsavdrag, för vilken icke syntes kunna åberopas några bärande skäl.

Socialstyrelsen, som fann det av de sakkunniga föreslagna systemet vara att förorda ur redans, enkelhetens och enhetlighetens synpunkt, ansåg, att dess genomförande än mer motiverade, att staten, åtminstone i samma utsträckning som tidigare, även ekonomiskt intresserade sig för saken. Pensionsbeloppen vore i allt fall icke större, än att den höjning därav, som genom ett bibehållande av förutvarande statsbidrag skulle uppstå, finge anses väl behövlig.

Pensionsstyrelsen ansåg grundad anledning föreligga, att man toge under närmare övervägande frågan om införandet av ett statsbidrag av mindre omfattning i huvudsakligt syfte att undvika, att staten på befattningshavarnas bekostnad gjorde ekonomisk vinst på förmedlingen av familjepensioneringen.

Enligt *kammarrättens* mening syntes det icke vara med rättvisa och billighet överensstämmande, att statens ekonomiska medverkan till familjepensioneringen inskränktes till att huvudsakligen omfatta ett bestridande av rena administrationskostnader. Statens medverkan skulle kunna möjliggöra ett höjande av de föreslagna pensionerna, vilka kunde antagas vara otillräckliga.

Statskontoret fann det, i betraktande av den betydande omfattning i vilken staten nu bidroge till statstjänstemännens familjepensionering, rimligt om även i fortsättningen dylikt stöd lämnades. Statsunderstödet borde hållas inom ramen för nu utgående direkta och indirekta bidrag. När sådant statsbidrag förordades, utginge ämbetsverket ifrån att det skulle bli möjligt att på underhandlingens väg komma till en för staten rimlig uppgörelse med kassorna. Skulle denna förutsättning brista, komme statsbidragsfrågan i ett förändrat läge.

Riksräkenskapsverket förutsatte, att förslaget så omarbetades, att staten alltjämt i någon form bidroge till kostnaderna för familjepensioneringen. Även *generaltullstyrelsen* fann starka skäl tala för att staten även framgent måtte påtaga sig viss bidragsskyldighet i syfte att höja de föreslagna pensionsbeloppen. Uttalanden av liknande innebörd förekommo även från ett flertal andra håll.

Däremot förklarade *järnvägsstyrelsen*, hurusom vad beträffade själva fundamentalprincipen, att avgifter och förmåner normalt skola vara ekonomiskt likvärdiga och att statsbidraget alltså skulle begränsas till täckning av vissa övergångskostnader, densamma icke föranledde någon erinran från styrelsens sida.

Frågan om statsbidraget till familjepensioneringen har härefter upptagits till förnyad undersökning. Av 1934 års *familjepensionsutredning* anföres härom bl. a., hurusom med hänsyn till familjepensioneringens även ur statens synpunkt sett lovvärda syfte och i betraktande av de ofta framhållna svårigheterna att med nuvarande tämligen blygsamma pensionsbelopp bereda de efterlevande en något så när tryggad försörjning det givetvis vore i hög grad önskligt, att staten även för framtiden ekonomiskt bidroge till familjepensioneringen. Genom ett fortsatt statsbidrag till denna pensionering i förening med en omläggning av grunderna för densamma skulle kunna åstadkommas en effektiv förbättring av familjepensionsvillkoren. Utredningen hade även, i enlighet med därom av chefen för finansdepartementet lämnade

anvisningar, grundat sina förslag till familjepensionsreglementen på förutsättningen av ett visst direkt statsbidrag.

Familjepensionsutredningens förslag innebär, att de s. k. grundpensioner, som skola täckas av de föreslagna familjepensionsavdragen, skulle ökas med ett fast statsbidrag av 120 kronor. Grundpensionen och detta statsbidrag skulle tillsammans utgöra familjepensionens *fasta* del. Därtill skulle emellertid komma en av statsmedel helt bekostad *rörlig* del avsedd att i huvudsak fylla samma funktion som nuvarande dyrtidstillägg och beräknad i förhållande till den fasta delen efter samma procenttal, som vid varje tidpunkt gäller i fråga om beräkning av dyrtidstillägg å nyreglerad avlöning.

I en vid familjepensionsutredningens utlåtande fogad redogörelse av byråchefen i försäkringsinspektionen fil. doktor Tim Jansson över vissa försäkringstekniska beräkningar av familjepensionsavdrag m. m., vilken jämte därtill hörande tabeller torde få fogas som bilaga till dagens statsrådsprotokoll (*Bilaga D*), anföres rörande den ekonomiska innebörden av förslaget i denna del följande. För de pensionsförmåner utöver grundpensionen, vilka vore avsedda att direkt täckas av statsmedel, skulle, enligt den till redogörelsen hörande tabell 5, vid en fullt genomförd övergång till den nya pensioneringen årskostnaden, därest den uträknades i form av årliga avgifter för dessa förmåner beräknade enligt samma principer som de outjämnade familjepensionsavgifterna, uppgå för 120-kronorstillägget till 794,913 kronor samt för varje procent av den rörliga pensionsdelen till 85,573 kronor. Givetvis överensstämde dessa summor icke med de belopp, som kunde väntas ingå i statsbudgeten och som närmast förmodades komma att avse för resp. år kontant utbetalda belopp.

Enligt en av byråchefen Jansson på min anmodan gjord beräkning motsvaras sistnämnda båda belopp i fråga om arbetarnas familjepensionering av belopp å respektive omkring 225,000 och omkring 16,000 kronor.

Det av familjepensionsutredningen framlagda förslaget i fråga om familjepensionskostnadernas fördelning mellan befattningshavarna och staten har av de hörda myndigheterna genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

En förbättring av nu gällande grunder för pensioner till efterlevande efter befattningshavare i statens tjänst har länge framstått såsom ett behjärtansvärt önskemål. Behovet av högre familjepensioner är visserligen olika starkt framträdande för befattningshavare vid skilda förvaltningsgrenar, beroende på de mer eller mindre gynnsamma pensionsvillkor de nuvarande familjepensionskassorna kunna erbjuda. Särskilt oförmånliga ställa sig dessa villkor för de militära befattningshavarna, för vilka familjepensionerna i allmänhet kunna betecknas såsom alldeles otillräckliga för sitt ändamål.

Då nu, på sätt verkställda utredningar ådagalägga, tillfälle erbjuder sig att i samband med familjepensioneringens omläggning efter nya och mera rationella principer genomföra en effektiv förbättring av pensionerna utan mera betungande avgiftsökning, under förutsättning att staten alltjämt i ungefär samma utsträckning som hittills lämnar verksamheten sitt stöd, har jag ansett

Departements-
chefen.

mig obetingat böra giva företräde åt en sådan lösning av familjepensionsfrågan framför en anordning, som skulle innebära att staten successivt avvecklade sina bidrag till här ifrågavarande pensionering och i stället lade hela finansieringsbördan på de anställda. Jag kan icke finna, att det skulle innebära något principiellt avsteg från den ståndpunkt, som av statsmakterna hittills intagits i fråga om familjepensioneringens finansiering, om staten i denna form alltjämt lämnar samma pensionering sitt ekonomiska stöd.

En jämförelse mellan statens kostnader för familjepensioneringen enligt nuvarande system och samma kostnader enligt den föreslagna ordningen erbjuder stora svårigheter. Förslaget avser nämligen — bortsett från de nuvarande icke-ordinarie tjänstemän, vilka på en gång erhålla familjepensionsrätt vid reglementets ikraftträdande — familjepensioneringen för de tjänstemän, som i framtiden successivt anställas i med familjepensionsrätt förenad tjänst, och först efter en längre övergångstid kommer reglementet att helt bliva gällande för den civila och den militära förvaltningen.

En viss möjlighet till jämförelse innefatta dock de nyss återgivna, av byråchefen i försäkringsinspektionen Tim Jansson lämnade siffrorna. Dessa siffror hänföra sig till framtida kostnader vid en fullt genomförd övergång. E huru de icke äro ägnade till någon direkt jämförelse med statens förut angivna nuvarande årliga utgifter för familjepensioneringen (tabellen sid. 37), torde man emellertid, vad byråchefen Jansson ock bekräftat, kunna såtillvida göra en jämförelse, att om de nuvarande direkta statsbidragen till kassorna — obekräknat pensions- och dyrtidstillägg — anses fördelade med lika belopp per manlig befattningshavare i tjänst, dessa belopp kunna anses ungefärligen motsvara kostnaden per sådan befattningshavare för de föreslagna fasta 120-kronorsbidragen. Vad beträffar de av staten helt bekostade rörliga pensionsdelarna, lära dessa, enligt vad verkställda beräkningar giva vid handen, under förutsättning av nu gällande levnadskostnadsindex komma att understiga pensions- och dyrtidstilläggen beräknade enligt nuvarande grunder å pensioner enligt nuvarande skalor. Skulle i framtiden en mera avsevärd höjning av levnadskostnadsindex komma att äga rum, synes förhållandet bliva det motsatta, åtminstone om man bortser från statens järnvägars och telegrafverkets tjänstemän, där pensionsskalorna nu i genomsnitt äro högst.

Det bör i detta sammanhang även påpekas, att överskottet å de kvinnliga tjänstemännens familjepensionsavgifter icke längre kommer att inflyta till statsverket utan i stället har tagits i beräkning för ernående av nedsättning i familjepensionsavdragen.

Med hänsyn till det sagda torde man vid en bedömning enligt de tillämpade beräkningsgrunderna kunna göra det allmänna uttalandet, att den föreslagna familjepensionsregleringen i längden icke kommer att ställa sig dyrare för staten än nuvarande ordning. En annan sak är, att vissa nödvändiga övergångskostnader uppstå dels på grund av den särskilda tillgodoräkning av tjänstår för nuvarande icke-ordinarie befattningshavare, som jag strax skall behandla, och dels i samband med statens eventuella övertagande av de nuvarande änke- och pupillkassornas rörelse. Vidare är att omförmäla den

höjning av avlöningsanslagen, vilken uppkommer, därest, såsom jag anser riktigt, de icke-ordinarie tjänstemännen vid familjepensioneringens ikraftträdande erhålla en löneförhöjning, vilken uppväger de nya familjepensionsavdragen.

I fråga om de framtida kostnaderna för statens bidrag till arbetarnas familjepensionering ha vissa av byråchefen Jansson lämnade siffror nyss angivits. Härtill kommer dels en framtida kostnad för viss sänkning av familjepensionsavdragen, som jag i det följande ämnar föreslå, och dels även härvidlag vissa nödvändiga övergångskostnader på grund av särskild tillgodoserande av tjänstår för nuvarande arbetare.

Under åberopande av det nu anförda får jag förorda en lösning av finansieringsfrågan i överensstämmelse med det av 1934 års familjepensionsutredning framlagda förslaget.

Återstående frågor kommer jag nu att behandla i samband med genomgången av de särskilda reglementsbestämmelserna.

Förslaget till allmänt familjepensionsreglemente.

Rubriken m. m.

Såsom redan framhållits, omfattade det uppdrag, som lämnats 1930 års pensionssakkunniga, icke att avgiva något förslag angående den militära familjepensioneringens ordnande. Det av de sakkunniga utarbetade reglementsförslaget hade därför erhållit formen av ett reglemente angående familjepension för efterlevande till tjänstemän vid den civila statsförvaltningen (civila familjepensionsreglementet), varjämte i anslutning härtill framlagts förslag till motsvarande reglemente för statens arbetarpersonal (familjepensionsreglementet för arbetare). 1934 års familjepensionsutredning, som haft att utreda även de militära familjepensionsfrågorna, har — utan ändring i de av pensionssakkunniga föreslagna reglementenas tillämpningsområde — utarbetat ett särskilt familjepensionsreglemente för försvarsväsendets befattningshavare (militära familjepensionsreglementet) och därvid även följt den uppdelning, som för närvarande gäller på tjänstepensionsområdet.

I sitt yttrande över familjepensionsutredningens förslag har statskontoret framkastat, om icke civila och militära tjänstepensionsreglementena lämpligen borde sammanföras i ett gemensamt reglemente, enär reglementena vore i allt väsentligt likalydande. För egen del har jag också funnit ett sådant sammanförande lämpligt, och jag har därför inom departementet låtit utarbeta ett förslag till reglemente angående familjepension för efterlevande till befattningshavare i statens tjänst (allmänna familjepensionsreglementet) — i det följande betecknat departementsförslaget — vilket förslag i huvudsak utgör en formell hoparbetning av familjepensionsutredningens civila och militära familjepensionsreglementen. Härigenom vinnes enligt min mening större översiktlighet beträffande bestämmelserna. En dylik anordning förefaller

ock ligga närmast till hands, då ett enhetligt statligt familjepensionssystem nu skall uppbyggas med pensionsunderlag och pensionsavdrag beräknade för civila och militära befattningshavare såsom en enda grupp. Att jag även funnit mig böra i vissa hänseenden göra kompletteringar till eller ändringar i reglementstexten, vilka ej varit direkt betingade av de båda familjepensionsreglementenas sammanslagning, blir jag i tillfälle att närmare beröra i det följande.

1 §. Reglementets tillämplighetsområde m. m.

I.

Rörande den föreslagna familjepensioneringens omfattning höllo 1930 års pensionssakkunniga före, att tjänste- och familjepensionsreglementenas tillämpningsområden borde bringas att så nära som möjligt sammanfalla. Förutsättningarna för ett dylikt önskemåls förverkligande ställde sig emellertid väsentligt olika i fråga om, å ena sidan, manliga ordinarie tjänstemän samt, å andra sidan, kvinnliga ordinarie tjänstemän, icke-ordinarie tjänstemän och arbetare i statens tjänst.

Vad de manliga ordinarie tjänstemännen beträffade hade man att taga hänsyn till hittills gällande föreskrifter angående deras skyldighet att tillhöra nuvarande familjepensionskassor. I samband med civila familjepensionsreglementets ikraftträdande finge uppenbarligen den verksamhet, som utövats av nämnda kassor, avvecklas, såvitt anginge tjänstemän som bleve underkastade föreskrifterna i reglementet.

För att underlätta en friktionsfri övergång till ett nytt familjepensioneringssystem föreslogo de sakkunniga, att av de manliga ordinarie tjänstemän, för vilka föreskrifterna i civila tjänstepensionsreglementet vore gällande, tills vidare endast de skulle bliva underkastade de nya familjepensionsbestämmelserna, vilka icke vunnit inträde i någon av förutvarande kassor. För dessa senare skulle samtidigt upphävas skyldigheten att tillhöra viss änke- och pupillkassa.

Förutom sistnämnda kategori befattningshavare skulle det nya civila familjepensionsreglementet komma att omedelbart gälla de kvinnliga befattningshavare, vilkas familjepensionering blivit av staten ordnad enligt de provisoriska grunder, som innefattades i 1925 års kungörelse angående pensionering av efterlevande barn till kvinnliga befattningshavare i statens tjänst.

Hänförliga under civila familjepensionsreglementet skulle därjämte bliva icke-ordinarie befattningshavare, vilka med få undantag voro i avsaknad av familjepensionsrätt och för vilka en tillämpning av reglementet därför icke komme i konflikt med någon dem åvilande skyldighet att tillhöra annan familjepensionsinrättning.

Förslaget, att manliga ordinarie tjänstemän, som då reglementet trädde i kraft voro delägare i de enskilda pensionskassorna, skulle undantagas från reglementets tillämpning, mötte i avgivna yttranden över pensionssakkunnigas förslag erinringar från många håll. Sålunda framhöllo *högsta domstolens*

ledamöter, att vad som framförallt talade mot denna lösning vore, att frågan om inordnandet i ett enhetligt pensionssystem av nuvarande kassadelägare undanskötes för en måhända lång framtid samt att sålunda de fördelar, som man avsett med en centralisering av familjepensioneringen, icke skulle vinnas. Läget bleve ett annat, sedan förhandlingarna med kassorna slutförts; det kunde då befinnas möjligt att låta ett nytt reglemente redan från början omfatta jämväl den betydande grupp av befattningshavare, som nu vore undantagen. Möjligen skulle man kunna gå ännu ett steg och låta staten övertaga även kassornas pensionsförbindelser i fråga om tjänstemän vid oreglerade verk. Även *statskontoret* fann sig böra understryka olägenheterna av att man under en lång övergångstid skulle nödgas att för en och samma förvaltningsgren tillämpa tvenne familjepensioneringssystem vid sidan av varandra.

I det av 1934 års *familjepensionsutredning* framlagda förslaget har denna kritik beaktats. Ehuru något avsteg icke göres från den grundläggande principen i pensionssakkunnigas förslag, att familjepensionsreglementets tillämpningsområde bör sammanfalla med tjänstepensionsreglementets, har förutsetts, att familjepensionsreglementet skulle vinna tillämpning successivt inom skilda förvaltningsgrenar, allteftersom uppgörelse träffas om statens övertagande av vederbörande enskilda pensionskassa, som hittills ombesörjt familjepensioneringen inom det ifrågavarande förvaltningsområdet. Familjepensionsutredningen har nämligen, i likhet med statskontoret, ansett icke lämpligt att inom samma förvaltningsgren tillämpa skilda familjepensioneringssystem för, å ena sidan, sådana ordinarie befattningshavare, som redan vunnit delaktighet i nuvarande pensionskassor, och, å andra sidan, icke-ordinarie befattningshavare och hädanefter utnämnda ordinarie tjänstemän samt den kvinnliga tjänstemannapersonalen. Det nya reglementet borde i stället träda i tillämpning för de skilda förvaltningsområdena först i den mån uppgörelse träffats om statens övertagande av de förpliktelser, vilka åvilade den kassa, som nu ombesörjde de vid resp. förvaltningsområde anställda manliga ordinarie tjänstemännens familjepensionering. Utredningen ansåge sig emellertid kunna räkna med att uppskovet med den nya ordningens genomförande för hela den nyreglerade civilförvaltningen icke skulle bli långvarigt, alldenstund de föreslagna familjepensionsvillkoren vore väsentligt förmånligare än någon av de nuvarande kassorna skulle kunna erbjuda utan en betydande höjning av avgifterna.

Den föreslagna planen för familjepensionsreglementets successiva ikraftträdande medförde visserligen — anför familjepensionsutredningen vidare — att sådana tjänstepensionsberättigade icke-ordinarie befattningshavare, vilka tillhörde förvaltningsområde, som enligt det förestående tillsvidare icke skulle falla under civila familjepensionsreglementets tillämpning, bleve uteslutna från rätt till familjepension. Utan att förbise det mindre tillfredsställande i en dylik ordning ville dock utredningen erinra, att man av praktiskt-administrativa skäl sett sig nödsakad att även vid civila tjänstepensionsreglementets genomförande undantaga vissa grupper av befattningshavare

med oreglerad avlöning, vilka icke uppfyllde de formella betingelserna för ett inordnande i det nya systemet. Angeläget vore givetvis, att ännu icke vidtagna löneregleringar snarast genomfördes samt att förhandlingarna mellan staten och de olika pensionskassorna så bedreves, att uppskovstiden med den nya ordningens genomförande måtte bli kortast möjliga. Under den kortare tid, som kunde komma att förflyta, innan den nya ordningen kunde helt genomföras, syntes det icke vara förenat med större olägenheter att genom riksdagsbeslut i varje förekommande fall bereda skälig pension åt efterlevande till icke-ordinarie befattningshavare, som ännu icke hunnit inordnas i det nya familjepensionssystemet.

Familjepensionsutredningens sålunda angivna ståndpunkt kom i de båda förevarande reglementsförslagen till uttryck på det sättet, att enligt stadganden i 1 § 1 och 2 mom. reglementena skulle gälla för befattningshavare, å vilka motsvarande tjänstepensionsreglemente vore gällande samt att Kungl. Maj:t och riksdagen skulle förordna rörande reglementenas ikraftträdande beträffande tjänstemän vid skilda förvaltningsområden.

Avgivna yttranden. I allmänhet har man icke haft något att erinra mot det av familjepensionsutredningen föreslagna förfarings sättet vid det nya familjepensionsreglementets genomförande, nämligen att låta reglementet trädas i tillämpning successivt, allteftersom uppgörelse kan träffas med de olika pensionskassorna om statens övertagande av deras hittillsvarande verksamhet inom respektive förvaltningsområden. *Personalföreningen vid statens vattenfallsverk* har dock funnit ett sådant arrangemang kunna innebära en otillbörlig press på de representanter för kassadelägarna, som ha att besluta angående villkoren för statens övertagande av de enskilda kassorna, varjämte det skulle kunna innebära en orättvisa mot de icke-ordinarie tjänstemännen, vilka eventuellt skulle få finna sig i att få sin familjepensionsfråga uppskjuten, endast därför att överenskommelsen mellan staten och deras ordinarie kolleger bleve fördröjd.

II.

En personalgrupp inom försvarsväsendet har av familjepensionsutredningen ansetts böra hänföras under militära familjepensionsreglementet, ehuru denna grupp icke åtnjuter tjänstepensionsrätt enligt militära tjänstepensionsreglementet utan enligt särskilda äldre bestämmelser, nämligen beställningshavare som från aktiv stat övergått till reservstat. Som skäl för detta förslag har anförts, att dessa beställningshavare även efter övergången innehade med lön och rätt till tjänstepension förenad befattning samt för närvarande vore delägare i familjepensionskassorna med de rättigheter och skyldigheter som åtföljde senast innehavda beställning å aktiv stat.

Förslaget innebär i denna del, att beställningshavare å reservstat skulle vidkännas familjepensionsavdrag — liksom för övriga befattningshavare intill pensionsåldern — och räkna tjänstår även för anställningstiden å reservstat. Avdrag och familjepensionsunderlag skulle emellertid beräknas enligt reglerna för den beställning å aktiv stat, från vilken övergången till reservstat ägt rum.

I de avgivna yttrandena har någon erinran icke anförts mot förslagets ståndpunkt att under reglementets tillämplighetsområde hänföra reservstatspersonalen. Det må emellertid redan i detta sammanhang anmärkas, att *chefen för generalstaben*, med instämmande av *arméförvaltningen*, i fråga om de särskilda bestämmelserna anfört följande:

En major på reservstat, som vid övergången var kapten på aktiv stat, skall enligt förslaget för erhållande av kaptens familjepensionsrätt vidkännas för kapten stadgat familjepensionsavdrag till pensionsålderns inträdande (55 år). Ehuru denna princip i viss mån kan jämföras med den princip, som tillämpas beträffande t. ex. de kaptener, som ha en pensionsålder av 55 år (intendenturkåren), synas rätt och billighet tala för att reservstatspersonalen — med dess begränsade löner och tjänstepensioner — gives bättre familjepensionsvillkor, än vad här föreslagits. Principiellt böra familjepensionsavdrag icke krävas utöver den för personalen på aktiv stat i den beställning, för vilken pensionsrätt åtnjutes, gällande pensionsåldern.

I samband med frågan angående reservstatspersonalens familjepensionering bör emellertid beaktas den möjlighet till vinnande av befordran inom reservstaten, som föreligger genom beslut av 1925 års riksdag. Ifrågasättande beslut har visserligen ännu icke bringats i tillämpning, men 1930 års försvarskommission förutsätter att så för framtiden skall ske. Vidare bör beaktas den möjlighet för furirer på aktiv stat att vinna reservstatsanställning, som med sannolikhet kommer att bli en följd av försvarskommissionens förslag till reservstatsrekryteringens rationalisering. Med hänsyn till här angivna förhållanden synas skäl föreligga att taga reservstatspersonalens familjepensionering under förnyad omprövning, varvid personalens berättigade anspråk att vid befordran komma i åtnjutande av den högre tjänstegradens familjepensionsrätt böra tillgodoses.

Jämväl *försvarsväsendets lönenämnd* erinrar om försvarskommissionens berörda förslag.

III.

Sammanställda innehålla familjepensionsutredningens båda reglementsförslag (1 § 3 mom.) vidare, att vad i reglementena sägs om befattningshavare skall gälla även för den, som efter det reglementet blivit å honom tillämpligt, avgått ur statens tjänst och äger rätt antingen till pension eller till uppskjuten livränta enligt civila eller militära tjänstepensionsreglementet eller till pension enligt gällande bestämmelser om pensionering av försvarsväsendets reserver av befäl och civilmilitär personal.

Rörande denna punkt föreligger ett särskilt yttrande av två av utredningsmännen. Den däri berörda frågan, som gäller såväl civila och militära befattningshavare som arbetare, avser huruvida ej någon begränsning borde stadgas i familjepensionsrätten för anställningshavare, vilka frivilligt lämna statstjänsten utan rätt till tjänstepension. Reservanterna anföra härom bl. a. följande:

Enligt utredningens förslag (civila familjepensionsreglementet 1 § 3 mom. samt motsvarande stadganden i övriga reglementen) skulle med anställningshavare, som avses i familjepensionsreglementena, likställas de, som avgått ur tjänst med uppskjuten livränta enligt tjänstepensionsreglementena. Härav och av andra stadganden följer, att en förtidsavgången anställningshavare,

som en gång erhållit familjepensionsrätt, skulle bevara sin intjänta familjepension oavsett anställningstidens längd.

Den sålunda föreslagna regeln har på tjänstepensionsområdet sin motsvarighet i bestämmelserna om uppskjuten livränta. Den, som en gång vunnit tjänstepensionsrätt, bevarar vid förtidsavgång rätt till en framtida livränteförmån, grundad på den intjänta pensionen, även om hans anställning i pensionsberättigande tjänst varit aldrig så kortvarig.

Det synes oss emellertid kunna ifrågasättas, om det är lyckligt, att livränterätten gjorts så obegränsad. Det vill förefalla, som om man vid utformningen av livräntebestämmelserna ej tillräckligt beaktat det betydande administrativa besvär, som bestämmelsernas tillämpning måste förorsaka. För livräntans bestämmande erfordras i varje särskilt fall ej blott fastställande av tjänstår och pensionsunderlag för olika innehavda anställningar utan även en relativt invecklad försäkringsteknisk beräkning; vidare kräves en vidlyftig personalbokföring för identifiering och kontroll vid det framtida realiserandet av livränterätten; slutligen kommer härtill bestyret med utbetalning av livräntan. Där — såsom fallet ej sällan är med icke-ordinarie befattningshavare och arbetare, ej minst säsongarbetare — den pensionsberättigande anställningen är mycket kortvarig, står detta administrativa bestyr knappast i rimlig proportion till den obetydliga förmån, som flera årtionden efter avgången tillkommer anställningshavaren. Mera tillfredsställande hade utan tvivel varit, om man genom uppställande av villkor om viss minsta anställningstid avskurit de fall, där tjänstetiden är alltför kortvarig. Det kan ifrågasättas, om ej ändring i tjänstepensionsreglementena bör ske i dylik riktning.

Fråga är då, om det kan anses lämpligt att nu på familjepensionsområdet införa en motsvarighet till den uppskjutna livräntan på tjänstepensionsområdet utan varje inskränkning med hänsyn till anställningstidens längd och familjepensionsförmånens därav beroende storlek. Även här måste uppkomma avsevärda administrativa bestyr. Familjepensionsunderlagets bestämmande blir visserligen enklare än livräntebeloppets uträknande, men personalbokföringen och arbetet med pensionsutbetalningarna bli snarare besvärligare, eftersom hänsyn måste tagas ej blott till den avgångne anställningshavaren utan till en hel familj. Anledning föreligger alltså att även på detta område fråga sig, om vid mycket korta anställningstider den förmån, som kan utgå, står i rimligt förhållande till den erforderliga administrativa apparaten.

Vid frågans diskussion inom familjepensionsutredningen ha även utredningens övriga ledamöter förklarat sig beakta de administrativa skäl, som tala för en viss begränsning av rätten till uppskjuten familjepension. De hava emellertid mot en dylik begränsning anfört principiella betänkligheter. Sålunda har framhållits, att familjepensionen till väsentlig del betalas av anställningshavarna samt att det nu, och innan ett verkligt nettolönesystem blivit genomfört, ej skulle vara förenligt med de försäkringsprinciper, på vilka förslaget grundats, att beröva en anställningshavare de ekonomiska insatser, som av honom gjorts för familjepensioneringen. Såsom en möjlig lösning har framkastats tanken, att vid avgång efter kort anställningstid den avgångne skulle kontant erhålla kapitalvärdet av erlagda familjepensionsavgdrag. Härvid skulle emellertid uppkomma vissa mindre tilltalande konsekvenser i fråga om anställningshavare — särskilt säsongarbetare — vilka gå ut och in i statstjänsten. Utredningens majoritet har emellertid icke ansett sig kunna förorda en anordning, enligt vilken medel, som av de anställda betalats för ett bestämt ändamål, frånhändas dem med den motiveringen allena, att härigenom viss administrativ förenkling skulle vinnas.

Nyssberörda principiella invändningar äro även enligt vår mening beaktansvärda. Fråga är dock, om man bör tillmäta dem så avgörande betydelse, att de böra få förhindra den önskvärda administrativa förenklingen. Om staten nu enhetligt för större delen av statsförvaltningen ordnar familjepensioneringen med utjämnade pensionsunderlag, avpassade efter löneställningen, och därvid tillika för finansieringen inlägger ett fast statsbidrag vid sidan av det kollektivt och likformigt bestämda pensionsavdraget, övergår familjepensionsförmånen från att i huvudsak vara en befattningshavarnas ensak till att i viss mån utgöra ett led i lönesättningen för statlig personal. Än mer skulle detta bli valet, om — såsom väl kan antagas — staten framtiden inför ett verkligt nettolönesystem. Men betraktar man familjepensionens avvägning som ett led i lönesättningen, kan det knappast anses orimligt, att staten för åtnjutande av uppskjuten familjepension föreskriver villkor om viss minsta anställningstid i syfte att befria sig från alltför betungande administrativa bestyr.

Sakligt sett synes oss ej heller en inskränkning av här avsedd art ägnad att ingiva större betänklighet. Vid en lång anställningstid har — vare sig anställningshavaren är manlig eller kvinnlig — i regel förelegat ett sådant samband mellan statsanställningen och familjens levnadsförhållanden, att det även vid förtidsavgång är naturligt, att den intjanta familjepensionsrätten bevaras. Men i de fall, då anställningshavaren vid unga år avgår efter mycket kort anställningstid, förefaller det ej stötande, om han får lämna anställningen utan någon framtida familjepensionsrätt för eventuella efterlevande. Om, för att taga ett exempel, som inför änklingspensionens genomförande ligger nära till hands, en ung kvinnlig befattningshavare efter ett par års tjänstetid lämnar sin anställning för att ingå äktenskap, föreligger ej något samband mellan hennes statstjänst och familjens levnadsförhållanden, som kan göra det otillfredsställande, att ett eller annat årtionde senare hennes änkring berövas det obetydliga pensionsbelopp, som strängt taget skulle svarat mot befattningshavarens familjepensionsavdrag under anställningstiden.

I anslutning till vad sålunda anförts och då spörsmålet syntes vara förtyllt av att komma under bedömande vid remissbehandlingen av reglements-förslagen, ha reservanterna ansett sig böra ifrågasätta, att till 1 § 3 mom. civila familjepensionsreglementet och motsvarande stadganden i övriga reglementen fogas en inskränkande bestämmelse av innehåll, att för den, som avgått ur statens tjänst och äger rätt till uppskjuten livränta, reglementets bestämmelser om tjänsteman skola äga tillämpning endast om vederbörande vid avgången uppnått visst minsta antal — förslagsvis fem — tjänstår.

Avgivna yttranden. Åtskilliga av de hörda myndigheterna ha förklarat sig dela de betänkligheter, som i reservanternas yttrande framkommit mot en obegränsad familjepensionsrätt för förtidsavgångna befattningshavare, eller finna vad reservanterna anført värt beaktande. Bland dessa myndigheter märkas *arméförvaltningen*, *marinförvaltningen*, *flygstyrelsen*, *statskontoret* (som bestämt förordar den ifrågasatta begränsningen och finner det böra övervägas att ytterligare skärpa densamma), *riksräkenskapsverket* samt *allmänna civilförvaltningens* och *kommunikationsverkens* lönenämnder, varjämte *arméns* och *marinens* familjepensionskassor likaledes uttala sin anslutning till reservationen.

Generalpoststyrelsen anser sig däremot — med allt beaktande av det önskvärda i att familjepensioneringen ordnas på ett sätt, som ej medför onödiga svårigheter av administrativ art — icke kunna förorda åtgärder, mot vilka starka principiella betänkligheter måste resas.

Järnvägsstyrelsen finner visserligen, att den av utredningens majoritet föreslagna rätten till familjepension skulle komma att medföra ett visst administrativt arbete, men anser dock, att så länge en tjänsteman äger att, oavsett tjänstetidens längd, vid avgång erhålla rätt till uppskjuten livränta, bör även hans familjepensionsrätt bibehållas. Styrelsen tillstyrker därför majoritetens förslag.

Kommunikationsverkens lönenämnd tillstyrker, som redan antytts, reservanternas förslag men vill, för den händelse principiella betänkligheter anses utgöra hinder för införande i reglementet av det reservationsvis föreslagna tilläggsstadgandet, förorda ett annat, i reservationen antydningssvis angivet förfaringssätt, nämligen utbetalning till den avgångne av ett belopp, motsvarande summan av de innehållna pensionsavdragen under anställningstiden. En *reservant* inom nämnden har icke kunnat biträda nämndens uttalande och förslag beträffande tillägg till 1 § 3 mom. *Personalföreningen vid statens vattenfallsverk* motsätter sig bestämt reservanternas förslag.

Departement-
chefen.

I fråga om reglementets tillämpningsområde och sättet för de nya bestämmelsernas genomförande för skilda förvaltningsområden kan jag i stort sett ansluta mig till de av familjepensionsutredningen anförda, nyss återgivna synpunkterna. Detta innebär, att jag först i samband med de förslag till överenskommelser med kassorna, som jag hoppas inom kort få anmäla, har anledning närmare ingå på frågan om tidpunkten för de nya bestämmelsernas ikraftträdande.

Rörande reservstatspersonalen får jag emellertid föreslå en avvikelse från familjepensionsutredningens förslag. Denna personals hänförelse till reglementets tillämplighetsområde innebär ett avsteg från den eljest grundläggande principen, att reglementet skall vara tillämpligt för de befattningshavare, å vilka civila eller militära tjänstepensionsreglementet gäller. Reservstatspersonalens tjänstepensionering regleras nämligen icke genom sistnämnda reglemente utan genom särskilda äldre bestämmelser. Redan denna omständighet i och för sig ger anledning till övervägande, huruvida icke även familjepensioneringen för denna personal bör regleras i särskild ordning. Nyss återgivna yttranden från militärt håll synas tala för en sådan lösning, enär därav framgår, att trots de i förslaget upptagna olika särbestämmelserna för denna personal ytterligare sådana äro av nöden, om ej vissa mindre tillfredsställande konsekvenser skola följa av personalens inordnande under reglementet. Härtill kommer att, såsom chefen för generalstaben erinrat, försvarskommissionens för närvarande på Kungl. Maj:ts prövning beroende betänkande innefattar vissa förslag, som ganska ingripande beröra denna organisations ställning. Med hänsyn till dessa omständigheter kan jag för närvarande icke tillstyrka familjepensionsutredningens förslag i denna del. Självfallet bör emellertid reservstatspersonalens familjepensioneringsfråga erhålla en lösning senast i samband med framläggande för riksdagen av sådana förslag till överenskommelser med de militära kassorna, som äro en förutsättning för allmänna familjepensionsreglementets ikraftträdande för den militära personalen.

Att familjepensionsreglementet sålunda icke skall gälla för reservstatspersonalen medför jämkningar även i vissa följande paragrafer i reglementsförslagen.

Vad angår stadgandet i 1 § om s. k. reservpension vill jag framhålla, att detta såsom avfattningen ger vid handen är avsett att äga tillämpning endast å den som lämnat beställning å aktiv stat med rätt till reservpension (förtidsavgången) och således icke å den som tillträtt reservpension utan att ha tillhört aktiv stat (i reserven utnämnd).

I fråga om det spörsmål, varom olika meningar rått inom familjepensionsutredningen, nämligen frågan om även den, som efter mycket kort tjänstetid avgår ur statens tjänst med rätt till uppskjuten livränta, skall bibehålla sin familjepensionsrätt, vill jag ansluta mig till reservanternas mening, vilken även vunnit instämmande i flertalet yttranden, och kan i huvudsak inskränka mig till att hänvisa till den nyss återgivna motiveringen för denna ståndpunkt. Jag vill tillägga, att de framställda principiella invändningarna mot reservanternas av mig förordade förslag synas förlora avsevärt i styrka, därest — såsom jag förutsätter — de icke-ordinarie befattningshavare, som åläggas att vidkännas familjepensionsavdrag, i enlighet med vad 1934 års avlöningsrevision föreslagit erhålla avlöningsförhöjning, motsvarande en löneklass. Beträffande den närmare utformningen av begränsningen synes mig lämpligast att göra rätten till familjepension beroende av att vederbörande under minst fem år innehaft till tjänstepension enligt civila eller militära tjänstepensionsreglementet berättigande befattning.

Departementsförslaget innebär i övrigt beträffande 1 § endast en viss formell överarbetning av utredningens förslag. Med hänsyn till vissa uttalanden i yttrandena från militärt håll rörande förslagets terminologi har jag därvid ansett lämpligt att direkt utsäga, att vad i reglementet sägs om befattning och befattningshavare även skall gälla beställning eller beställningshavare vid försvarsväsendet. Framför allt innebär emellertid ändringen, att vad som rör ikraftträdandet och övergången överförts till en särskild bestämmelse i slutet av reglementet, till vilken jag senare skall återkomma.

2 § 1 mom. Pensionsrätt för efterlevande make och barn.

Berättigade till familjepension efter tjänstemans död skulle enligt *pensionssakkunnigas* förslag vara efterlevande make samt arvsberättigade barn, som icke uppnått 21 års ålder. Rörande de skäl, som föranlett de sakkunniga att i familjepensionshänseende likställa manliga och kvinnliga tjänstemän och därmed utvidga familjepensioneringen till att för de kvinnliga tjänstemännens vidkommande avse även änkring, framhöllo de sakkunniga bl. a. följande.

Utgående från att principen om lika behållen lön i samma löneklass för såväl män som kvinnor bör upprätthållas och att familjepensionsavdragen fördenskull icke kunna differentieras efter befattningshavarens kön, ha de sakkunniga ansett mest rationellt och rättvist att helt likställa män och kvinnor i familjepensionshänseende; det vill med andra ord säga: samma förpliktelser och samma förmåner. Kvinnornas familjepensionering skulle sålunda utsträckas att avse icke allenast efterlevande barn utan även änkring. Även med denna utvidgning blir emellertid kvinnornas familjepensionering avsevärt billigare än männens, beroende därpå, att antalet gifta kvinnor utgör

en betydligt mindre procent av hela antalet kvinnliga befattningshavare än motsvarande relationstal för manliga tjänstemän samt att de äkta männen i allmänhet äro äldre än sina hustrur. Ytterligare en faktor, som verkar i enahanda riktning, må nämnas, nämligen att omgiftesfrekvensen är betydligt större bland änklingsarna än bland änkorna. Om därför familjepensionsavdragen beräknas kollektivt för män och kvinnor som en enhet betraktade, medför kvinnornas billigare familjepensionering lägre avdrag för samtliga tjänstemän, och någon orättvisa gentemot kvinnorna begår man icke, enär full likställighet i familjepensionshänseende genomföres.

Man kunde naturligtvis även tänka sig att liksom hittills begränsa familjepensioneringen för kvinnliga tjänstemän till att avse allenast barnpensionering men det oaktat låta kvinnornas lägre familjepensionskostnad komma samtliga tjänstemän till godo i form av lägre familjepensionsavdrag. Såsom ett visst stöd för en dylik anordning kunde måhända framhållas, att en manlig tjänsteman utan pensionsberättigade anhöriga nu som regel får erlägga samma familjepensionsavgift som de gifta tjänstemännen. Det kan emellertid svårigen bestridas, att en sådan motivering ger en i viss mån skev bild av problemet. Ungkarlen kan, om han så vill, gifta sig och kommer därmed i åtnjutande av samma familjepensionsförmåner som övriga gifta tjänstemän. En kvinnlig tjänsteman skulle däremot aldrig kunna erhålla full valuta för sina bidrag till familjepensioneringen, såvida man icke vill bestämma barnpensionerna efter dylika befattningshavare till väsentligt högre belopp än motsvarande pensioner efter manliga tjänstemän i samma löneställning, något som måste anses helt uteslutet.

Vidkommande de invändningar, som eventuellt må göras mot införande av pensionering jämväl av efterlevande make till kvinnlig befattningshavare, få de sakkunniga framhålla, att, även om behovet av en dylik pensionering icke kan anses tillfullo ådagalagt, utvidgningen av pensionsförmånen icke är så stor, som man i första ögonblicket kan vara benägen att antaga. Barn efter kvinnlig befattningshavare äro nämligen i familjepensionshänseende nu jämställda med barn efter manlig tjänsteman, då pensionsberättigad änka ej finnes. För änkring jämte barn skulle enligt de nya grunderna införandet av änklingspension medföra en förhöjning av familjepensionen med ett belopp, motsvarande högst hälften av familjepensionsunderlaget. Man torde också vara berättigad antaga, att i de hem, där hustruns arbetsförtjänst varit av väsentlig betydelse för familjens försörjning, behov även torde föreligga av en icke alltför knapp tillmätt familjepension i händelse av hennes fränfälle. Då därtill kommer, att kostnaden för denna pensionering enligt de sakkunnigas förslag skulle helt och hållet bestridas av tjänstemännens egna bidrag och de kvinnliga tjänstemännen genom sina organisationer själva påyrkat familjepensioneringens utvidgning, på sätt här föreslagits, torde vägande skäl emot de sakkunnigas lösning av frågan om de kvinnliga befattningshavarnas familjepensionering knappast kunna framställas. Det torde nämligen icke kunna med fog göras gällande, att någon verklig olägenhet skulle uppkomma av den sålunda föreslagna pensioneringens utsträckning att avse även kvinnlig tjänstemans efterlevande make, för så vitt man icke dit vill hänföra en möjligen inträdande ökning av äktenskapsfrekvensen bland de kvinnliga tjänstemännen.

Även barnpensioneringen hade enligt pensionssakkunnigas förslag utvidgats i jämförelse med vad nu gällde i sådant avseende. Den skulle sålunda komma att omfatta alla efter den avlidne *arvsberättigade* barn, således, förutom barn i äktenskap, även trolovningsbarn, kvinnlig befattningshavares utomäktenskapliga barn samt slutligen barn, som blivit av tjänstemannen

i laga ordning adopterat. Att adoptivbarn gjordes delaktiga i familjepensioneringen syntes vara ett i hög grad behjärtansvärt önskemål, varvid dock ansetts, att det, åtminstone till en början, borde stadgas viss restriktion till förrekommående av eventuellt missbruk av adoptionsrätten i syfte blott att tillförsäkra mer eller mindre ovidkommande personer pension. De sakkunniga ville av nu nämnd anledning föreslå den begränsningen, att adoptionen för att medföra familjepensionsrätt skulle hava ägt rum, innan den adopterande tjänstemannen fyllt 50 år. Bemärkas borde, att om makar, vilka båda voro statstjänstemän, adopterade ett barn vid en tidpunkt, då väl den ene av makarna men icke den andre fyllt 50 år, barnet bleve pensionsberättigat endast efter den senare.

Vid behandlingen av frågan om pensionsrättens upphörande för efterlevande make, som ingått nytt äktenskap, hade de sakkunniga haft under övervägande, huruvida icke, på sätt funnes föreskrivet i vissa pensionskassors reglementen, pensionsrätten skulle kunna återupplivas, för den händelse den efterlevande maken efter att ha ingått nytt äktenskap ånyo blivit änka resp. änklings. De sakkunniga hade emellertid icke ansett skäl föreligga att bereda pension åt omgift make i nu avsedda fall.

Såsom tidsgräns för ingående av äktenskap, som skall medföra rätt till pension för efterlevande make, hade de sakkunniga föreslagit den för vederbörande befattningshavare gällande pensionsåldern. Med stöd av utförlig motivering hade de sakkunniga ej ansett sig böra i sitt förslag upptaga någon motsvarighet till det i vissa enskilda pensionskassors reglementen förekommande stadgandet, att äktenskap, som delägare ingår under det han lider av sjukdom, som inom sex månader medför hans död, icke grundlägger rätt till pension för änkan, såvida icke genom äktenskapet barn legaliserats; dock att på kassans styrelse ankommer att pröva, huruvida pension må tilläggas änkan, där anledning finnes till antagande att sjukdomens livsfarliga beskaffenhet vid äktenskapets ingående icke varit för delägaren bekant.

Avgivna yttranden. Åtskilliga detaljerinringar framställdes mot de av pensionssakkunniga föreslagna grundläggande bestämmelserna för pensionsrättens omfattning och begränsning. *Kanslern för rikets universitet* och *rikets allmänna kartverk* avstyrkte införandet av änklingspensionering, och ett par andra myndigheter uttalade tveksamhet rörande förslaget i denna del. Möjlighet till pension även efter 21 års ålder åt sjukligt, medellöst barn förordades av bl. a. *socialstyrelsen*, *mynt- och justeringsverket*, *riksräkenskapsverket*, *kommerskollegium* och *allmänna civilförvaltningens lönenämnd* samt av vissa pensionskassor och tjänstemannaorganisationer.

Den föreslagna åldersgränsen för adoption, medförande pensionsrätt för adoptivbarnet, föreslogo vissa myndigheter höjd. Även mot förslaget om att sätta pensionsåldern som åldersgräns för ingående av pensionsberättigande äktenskap framställdes erinringar, bl. a. av *statskontoret*, som förordade en fast åldersgräns av 65 år, samt av *generalpoststyrelsen*, *vattenfallsstyrelsen*, *riksräkenskapsverket*, *statens pensionsanstalt*, *allmänna civilförvaltningens* och *kommunikationsverkens lönenämnder* samt fullmäktige för *civilstatens* och *statens järnvägars änke- och pupillkassor*.

Åldersgränsen för pupillpension önskades på vissa håll sänkt till 20 år i

stället gör 21 år; en *reservant* inom *allmänna civilförvaltningens lönenämnd* påyrkade sänkning till 18 år.

Erinringar riktades även mot borttagande av restriktionen mot s. k. äktenskap på dödsbädden ävensom mot att barn, som före 21 års ålder ingår äktenskap, enligt förslaget icke skulle mista rätten till pension. Vissa myndigheter förordade även en återupplivning av pensionsrätten för omgift make, som ånyo blivit änka (änkling).

Vid uppgörande av sina förslag till familjepensionsreglementen har 1934 års *familjepensionsutredning* icke funnit skäl att i vidare mån avvika från pensionssakkunnigas förslag angående pensionsrättens allmänna omfattning, än att gränsåldern för ingående av pensionsberättigande äktenskap ansetts böra enhetligt för alla befattningshavare bestämmas till en levnadsålder av 65 år.

Avgivna yttranden avspeglar fortfarande en viss meningsskiljaktighet i fråga om pensionsrättens lämpliga avvägning. *Riksräkenskapsverket* samt *allmänna civilförvaltningens* och *kommunikationsverkens lönenämnder* anse, att åldersgränsen för pupillpension bör nedsättas från 21 till 20 år, och även *försvarsväsendets lönenämnd* ifrågasätter, om 21 års ålder under alla förhållanden bör fastställas såsom gräns för erhållande av barnpension, enär anställningshavares barn stundom torde åtnjuta arbetsinkomst före fyllda 21 år.

Från *statens järnvägars änke- och pupillkassa* påyrkas familjepensionsrätt under vissa förutsättningar för icke-arvsberättigade utomäktenskapliga barn.

Enligt *allmänna civilförvaltningens lönenämnds* förmenande bör pupillpension icke medgivas att utgå även efter det vederbörande pensionstagare ingått äktenskap, och liknande erinran framställles av *marinens familjepensionskassa*.

Riksräkenskapsverket ifrågasätter, huruvida icke familjepensionstagare, som undergår ådömt frihetsstraff, borde få vidkännas någon reducering av det honom tillkommande familjepensionsbeloppet. Vissa *kvinnliga personalföreningar* hemställa om en bestämmelse, som lämnar möjlighet att bevilja pension till sjukliga barn även efter fyllda 21 år.

Departements-
chefen.

En förutsättning för att en centraliserad familjepensionering i statens regi skall kunna fungera utan alltför stor administrativ apparat är, att familjepensionsreglementets rättsregler göras enkla och klara samt icke belastas i onödan med praktiskt mindre betydelsefulla men i tillämpningen tidskrävande och tyngande undantagsföreskrifter. Icke minst av detta skäl anser jag det riktigt och lämpligt att, på sätt skett i familjepensionsutredningens förslag, reglementets bestämmelser göras kategoriska och oberoende av mer eller mindre ojämnt verkande skälighetsprövning från de tillämpande myndigheternas sida. Vid sidan av den egentliga familjepensioneringen liggande understödsverksamhet, exempelvis beredande av hjälp åt sjukliga barn, som överskridit åldersgränsen för barnpension, bör därför regleras i annan ordning än genom föreskrifter i familjepensionsreglementet.

Den tveksamhet, som från vissa håll yppats angående lämpligheten av att låta familjepensioneringen omfatta även änkring efter kvinnlig befattningshavare, torde få ses mot bakgrunden av det relativt nya och för många måhända ännu främmande i tanken, att båda makarna och icke endast mannen äro pliktiga att »var efter sin förmåga, genom tillskott av penningar, verksamhet i hemmet eller annorledes bidraga till att bereda familjen det underhåll, som med avseende å makarnas villkor må anses tillbörligt» (giftermålsbalken 5 kap. 2 §). Därtill kommer, att redan konsekvens och rättvisa synas bjuda, att staten, därest den ålägger de kvinnliga tjänstemännen att erlägga samma bidrag till familjepensioneringen som de manliga tjänstemännen, också tillförsäkrar dem motsvarande förmåner för efterlevande make och barn.

Vad därefter angår ifrågasatta inskränkningar i pensionsrätten, då rättsförhållandet är beroende på äktenskap som ingåtts eller adoption som ägt rum viss kortare tid före befattningshavarens död, eller med avseende å barn, som ingått äktenskap före den ålder, intill vilken pupillpension normalt utgår, finner jag de undantagsföreskrifter, som härav skulle betingas, vålla större olägenheter i tillämpningen än som kan anses motiverat med hänsyn till deras ringa praktiska betydelse.

Vidkommande den i vissa yttranden föreslagna sänkningen av åldersgränsen för barnpension förtjänar att erinras, hurusom flertalet familjepensionskassor redan bevilja barnpension intill fyllda 21 år, varför en sänkning av åldersgränsen otvivelaktigt skulle komplicera övergången till den nya ordningen på familjepensionsområdet. Det torde icke heller kunna bestridas, att åldern för inträde i förvärvsarbete under senare år tenderat att stiga, vilket är ytterligare ett skäl, som talar mot att tidigare än nu vanligen sker beröva barnen den pension de åtnjuta efter en avliden fader eller moder.

Icke heller vad i övrigt anförts rörande nu omhandlade bestämmelser har jag funnit vara av beskaffenhet att böra föranleda ändring i familjepensionsutredningens förslag. Jag bortser då från frågan om beredande av pensionsrätt i vissa fall åt fränskild make, till vilket spörsmål jag nu övergår i samband med redogörelsen för 2 § 2 mom. i departementsförslaget, som icke har någon motsvarighet i familjepensionsutredningens reglementsförslag.

2 § 2 mom. Pensionsrätt för fränskild make.

I gällande reglemente för statens järnvägars änke- och pupillkassa stadgas, att »avliden delägares fränskilda hustru, som ej ingått nytt äktenskap, må, då den avlidne ej efterlämnat pensionsberättigad änka från senare gifte och så framt direktionen prövar sådant skäligt samt finner ömmande omständigheter föreligga, tillerkännas samma pensionsrätt som änka». En liknande bestämmelse meddelas i reglementet för telegrafverkets änke- och pupillkassa. I båda dessa kassor kan således fränskild hustru erhålla pensionsrätt endast efter en skälighets- och behovsprövning och endast om mannen ej efterlämnat pensionsberättigad maka. I övriga större pensionskassor

för statstjänstemän kan frånskild hustru under inga omständigheter komma i åtnjutande av familjepension efter mannen. Detsamma gäller för de befattningshavare, vilka åtnjuta familjepensionering i statens pensionsanstalt.

Förevarande fråga behandlades i det av 1930 års pensionskommittén den 20 juli 1934 avgivna betänkandet. De sakkunniga refererade därvid en till dem överlämnad framställning till Kungl. Maj:t från *Fredrika-Bremer-förbundet*, vari anförts bland annat:

De förmåner, änke- och pupillkassorna bereda sina deläggares efterlevande, äro väsentligen grundade på delägarnas egna, obligatoriska avgifter, vilka alltså äro att betrakta som ett slags försäkringspremier. Även hustrun får under äktenskapet vidkännas den minskning i familjens inkomster, som mannens inbetalningar till pensionskassan innebära. Under ett långt äktenskap ha dessa inbetalningar hunnit stiga till betydande belopp. Är mannen vid sin död omgift, kan det hända, att den andra hustrun, som vanligtvis är yngre och torde ha större möjligheter till självförsörjning, efter ett mycket kort äktenskap erhåller pension, medan den första hustrun, hur långt hennes äktenskap med den avlidne än varit, står utan bidrag till sin försörjning. Är mannen icke omgift eller har hans andra äktenskap ingåtts vid så hög ålder, att det, enligt de särskilda kassornas reglementen, icke grundar någon rätt till familjepension, giva de många årens inbetalningar ingen valuta.

Man kan urskilja en kategori av skilsmässor, där den frånskilda hustruns avsaknad av pensionsrätt vid mannens död framstår såsom särskilt obillig. Det är de icke så ovanliga fall, då mannen efter 20 å 30 års äktenskap önskar skilsmässa för att ingå nytt äktenskap.

Vill en man skilsmässa och kan styrka, att lagstadgade skäl härför föreligga, har hustrun ingen laglig möjlighet att förhindra äktenskapets upplösning endast genom invändningen, att hon därigenom förlorar sin rätt till änkepension, och någon ersättning för denna mistade förmån i form av högre underhållsbidrag kan hon icke påräkna. Men väl tages vid uppskattandet av mannens förmåga att betala underhållsbidrag hänsyn till den minskning i hans inkomster, som erläggandet av de obligatoriska pensionsavgifterna innebär.

Enligt den norska »Lov om Statens pensionskasse», antagen år 1921, avgöres frågan om frånskild hustrus rätt till pension redan vid äktenskapets upplösning. Där stadgas nämligen, att om en avgiftspliktig tjänstemans äktenskap upplöses, skall i domen eller beslutet bestämmas, om hustruns rätt till änkepension skall fortbestå eller icke. Vid avgörande härav tillämpas regeln, att om det finnes skäligt skall hustrun bibehålla sin pensionsrätt. Denna hennes rätt bortfaller emellertid, om mannen gifter om sig, och likaledes om hustrun själv ingår nytt äktenskap. Dock kan det i domen eller beslutet, om särskilda skäl därtill föreligga, bestämmas, att hustruns pensionsrätt skall fortbestå, även om mannen gifter om sig. I sistnämnda fall har hustrun i det nya äktenskapet icke rätt till änkepension, såframt icke den frånskilda hustruns pensionsrätt bortfaller före mannens död. Stadgandena i den norska »Lov om Statens pensionskasse» utgå alltså ifrån, att pensionen icke kan uppdelas.

I Norge har således frånskild hustrus rätt till änkepension vunnit visst erkännande. Dock kan ifrågasättas, huruvida hithörande norska bestämmelser lösa problemet på det mest tillfredsställande sätt. En riktigare princip vore kanske, om pensionen efter viss proportion delades mellan den frånskilda hustrun och den avlidnes änka, åtminstone i sådana fall där den se-

nares äktenskap icke varit av alltför kort varaktighet. Däremot hålla vi före, att det blott kan råda en mening om det obilliga uti, att en hustru vid skilsmässan efter ett kanske mycket långvarigt äktenskap helt skall gå miste om sin rätt till pension och detta t. o. m. oavsett huruvida hennes förre man vid sin död efterlämnar änka eller ej, eller, om han gift om sig, oavsett hur kort tid hans nya äktenskap varat. Att denna fråga kräver en snar lösning torde därför vara uppenbart. Då nu pensionssakkunniga gå att utreda frågan om enhetlig familjepensionering inom den civila statsförvaltningen, synes oss rätta tidpunkten vara inne för en samtidig undersökning av möjligheterna för här berörda problems lösande.

I det av 1930 års pensionssakkunniga avgivna förslaget upptogs icke bestämmelser rörande pensionsrätt för fränskild make. Såsom skäl för denna ståndpunkt anfördes bland annat: De sakkunniga ville icke bestrida, att vissa skäl kunde andragas för att bättre än hittills tillgodose fränskild hustrus ekonomiska intressen i händelse av den förutvarande mannens död. Men detta vore en samhällsfråga av alltför stor räckvidd för att kunna lösas i samband med ett ordnande av den statliga familjepensioneringen. Så länge vår allmänna lagstiftning intoge den ståndpunkten, att underhållsplikt gentemot fränskild make upphörde vid andra makens död, kunde det knappast vara riktigt att i ett familjepensionsreglemente ålägga speciellt statstjänstemännen längre gående förpliktelser i detta hänseende. Av praktiska skäl syntes man nödsakad avvisa tanken på en uppdelning av familjepensionen mellan fränskild make och eljest pensionsberättigade efterlevande, då härigenom sannolikt resultatet skulle bli, att familjepensionen bleve otillräcklig för båda parter. Man kunde heller icke gärna ifrågasätta en anordning, enligt vilken samtliga manliga och kvinnliga statstjänstemän skulle påläggas den generella höjning av familjepensionsavdragen, som skulle påfordras, därest fränskild maka eller make skulle, oberoende av pensionen till den avlidnes änka eller änkning och barn, komma i åtnjutande av full pension.

I en vid betänkandet fogad reservation av en av de sakkunniga förordades utredning med beaktande av de i nämnda framställning anförda synpunkterna.

Förnyad utredning av föreliggande fråga påyrkades även i flera av de över pensionssakkunnigas förslag avgivna yttrandena, bland annat i yttrandena från högsta domstolens ledamöter, Svea hovrätt, kammarkollegium, riksräkenskapsverket, pensionsstyrelsen, kommerskollegium, kontrollstyrelsen, allmänna civilförvaltningens lönenämnd, kommunikationsverkens lönenämnd samt fullmäktige för civilstatens änke- och pupillkassa.

I de av 1934 års familjepensionsutredning utarbetade förslagen till familjepensionsreglementen lämnades förevarande fråga öppen i avvaktan på utredning av frågan inom finansdepartementet.

I en inom finansdepartementet utarbetad promemoria, vilken samtidigt med familjepensionsutredningens förslag remitterades för yttrande till samma myndigheter och dessutom till Svea hovrätt, anfördes efter den redogörelse för frågans utveckling, som här återgivits, att en regel av innebörd att skilsmässa städse, utan hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet, med-

förde förlust av pensionsrätt, uppenbarligen kunde leda till mycket obilliga resultat. De skäl, som 1930 års pensionssakkunniga anfört mot en annan reglering av denna fråga, syntes icke bindande; vid den nu ifrågasatta regleringen av familjepensioneringen för flertalet statliga befattningshavare, vilken skulle innebära att denna pensionering ombesörjdes av staten liksom tjänstepensioneringen, syntes man därför icke böra underlåta att söka bringa även förevarande fråga till en lösning.

Vid promemorian fanns fogat ett förslag till tillägg till civila familjepensionsreglementet, avsett att motsvaras av enahanda tillägg till de båda andra familjepensionsreglementena. Förslaget innebar att till bestämmelserna i 2 § om rätt till familjepension för efterlevande make och barn skulle fogas ett nytt moment av följande lydelse:

»Då domstol i dom å äktenskapsskillnad förpliktar tjänsteman, å vilken detta reglemente är tillämpligt, att till andra maken utgiva underhållsbidrag, äge rätten, därest makarna levt tillsammans under minst fem år och sistnämnda make vid sammanlevnadens hävande uppnått en ålder av minst trettio år samt det i övrigt med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt, jämväl förordna, att nämnda make skall vara berättigad till familjepension efter andra makens död. Vad nu sagts för det fall att make förpliktas utgiva underhållsbidrag gälle ock, där i skillnadsmålet avtal om sådant underhållsbidrag visas föreligga.

Förordnande, som sålunda meddelats, upphör att gälla, om skyldighet att utgiva underhållsbidrag, som bestämts att utgå på särskilda tider, upphört eller den berättigade trätt i nytt gifte.

Är fränskild make berättigad till familjepension efter tjänsteman, må ej förordnande härom meddelas till förmån för make i senare äktenskap.»

Vidare föreslogs, att till bestämmelserna i 5 § om familjepensionens sammanlagda belopp i olika fall och densammas fördelning mellan make och barn skulle läggas ett nytt moment av innehåll, att vad i paragrafen sagts om make skulle i det fall, att både efterlevande make och fränskild make vore pensionsberättigade, gälla för dem gemensamt samt att de ägde dela dem tillkommande pensionsbelopp sig emellan lika.

Till motivering av förslaget anfördes i promemorian i huvudsak följande:

En utgångspunkt vid förslagens utarbetande har varit, att fränskild make icke ovillkorligt kan tillerkännas viss bestämd pensionsrätt utan att frågan härom måste bero på prövning av omständigheterna i det särskilda fallet. Denna prövning synes emellertid böra göras av domstol i skillnadsmålet samtidigt som frågan om underhållsplikt då vinner avgörande; att uppskjuta prövningen till tjänstemannens död kan nämligen icke gärna ifrågakomma, och prövningen sammanhänger tydligen i ej ringa mån med underhållsfrågan. Domstolen synes emellertid icke böra kunna på olika sätt närmare bestämma pensionsrättens innebörd utan denna bör följa direkt av familjepensionsreglementets bestämmelser. Förslaget innebär härutinnan den enkla regeln, att fränskild make, som av domstol tillerkänts pensionsrätt, efter andra makens död skall erhålla full pension, då efterlevande make ej finnes, men eljest dela denna pension med den efterlevande. Det torde kunna starkt ifrågasättas, att domstolen vid synnerliga skäl skulle äga föreskriva, att fränskild makes pension under alla omständigheter skall utgå fullt, med uteslutande av senare makes rätt, men en sådan ytterligare utsträckning av

frånskild makes möjlighet till familjepension — och ytterligare minskning av efterlevande makes rätt — har ej upptagits i det nu föreliggande förslaget.

En förutsättning för att domstol skall kunna meddela förordnande av förevarande slag bör vara, att den berättigade maken i skillnadsdomen eller genom avtal berättigas till underhållsbidrag av andra maken. I konsekvens härmed bör meddelat förordnande anses ha upphört att gälla, om vederbörande genom dom eller bindande avtal befriats från utgivande av periodiskt underhållsbidrag eller om underhållsplikten eljest upphört. Redan i följd härav upphör rätten i allmänhet, om den berättigade ingår nytt äktenskap. Med hänsyn till det fall att underhållsbidrag utgivits med ett engångsbelopp erfordras emellertid stadgande om att tillerkänd pensionsrätt för frånskild make alltid upphör om den berättigade träder i nytt gifte.

Frånskild make skulle således aldrig kunna bli berättigad till familjepension efter flera personer. I anslutning härtill föreslås ett särskilt stadgande till förebyggande av att flera frånskilda makar tillerkännas familjepensionsrätt efter samma tjänsteman; förordnande av förevarande slag skulle icke få av domstol meddelas om gällande förklaring föreligger till förmån för tidigare frånskild make.

En ovillkorlig förutsättning för ett förordnande av ifrågavarande slag skulle vidare enligt förslaget vara, att makarna levit tillsammans under minst fem år och den underhållsberättigade uppnått en ålder av minst 30 år. Lämpligheten av dessa gränser kan givetvis diskuteras.

Förslaget utgår ifrån att den likställighet mellan änka och änkling, som pensionssakkunnigas och familjepensionsutredningens förslag innebär, skall komma till genomförande och att man i följd härav icke heller i princip bör göra skillnad mellan frånskild man och frånskild hustru. Då pensionsrätt för frånskild man aldrig kan ifrågakomma utan att han tillerkänts underhåll av hustrun och då dessutom sådan rätt alltid är beroende av en skälighetsprövning av domstolen, är det klart, att möjligheterna till pensionsrätt för frånskild man äro mera teoretiska.

Enligt 5 § i de av familjepensionsutredningen föreslagna familjepensionsreglementena skall i det fall att barn leva efter jämte make den för ensam make utgående fasta delen av pensionen (= familjepensionsunderlaget¹) ökas med 50 % för det första och 20 % för varje ytterligare barn. Om endast barn leva efter, äro dessa berättigade till 100 % av familjepensionsunderlaget¹ för första barnet, 50 % för det andra och 20 % för varje ytterligare barn. Alldeles oavsett den nu föreliggande frågan kan det ju inträffa, att pensionsberättigade barn eller några av dem äro från tidigare, upplösta äktenskap och icke vårdas av den efterlevande maken. Särskilt med hänsyn till detta fall stadgas i 5 § i reglementsförslagen, att av familjepension för make jämte barn maken äger åtnjuta så stor del, som motsvarar 80 % av familjepensionsunderlaget¹ samt barnet eller barnen återstoden (med lika belopp vardera). Man synes kunna tillämpa samma regel för det fall att två pensionsberättigade makar skulle finnas jämte barn. För makarna skulle då *tillsammans* beräknas ett belopp lika med familjepensionsunderlaget¹ och för barnen skulle beräknas 50 — 20 — 20 % därav etc., men vid konkurrens med barnen skulle de båda makarna ha att (lika) dela 80 % av familjepensionsunderlaget.

Regeln skulle således även härvidlag vara, att då två makar bliva pensionsberättigade, de tillsammans få den rätt som nu tillkommer endast än-

¹ Begreppet *familjepensionsunderlag* i familjepensionsutredningens förslag motsvarar begreppet *familjepensionens grundbelopp* i departementsförslaget.

kan. Att detta innebär att vid den ena av dessa makars död den andra får full pension, synes stå i konsekvens med att den frånskilda maken får fullt, om en andra make avlider före pensionsfallets inträdande. Regeln synes få tillämpas även såtillvida, att för barnen pensionsbeloppen 100 — 50 — 20 — 20 % i stället för 50 — 20 — 20 — 20 % inträda först efter det att båda makarnas pensionsrätt upphört, genom döden eller annorledes; häri ligger emellertid otvivelaktigt en försämring av barnens rätt, som under vissa omständigheter kan te sig mindre tilltalande.

Vid författningsförslagens utarbetande har ansetts, att bestämmelserna rörande förutsättningarna för ifrågavarande pensionsrätt och rörande dens innehåll böra ingå i de statliga familjepensionsreglementena, liksom alla andra bestämmelser rörande pensionsrätten. Nya bestämmelser i 11 kap. giftermålsbalken synas då icke nödvändiga.

I de avgivna *yttrandena över promemorian* ha ganska skiftande meningar kommit till uttryck. Jag övergår nu till en redogörelse härför.

Svea hovrätt, som tillstyrkt förslaget, har anfört:

Naturligtvis kan det vara föremål för delade meningar, huruvida de föreslagna reglerna äro i allo väl avvägda. Å ena sidan kan sättas i fråga, huruvida icke villkoren för frånskild make såtillvida kunde göras gynnsammare, att rätten till pension bundes vid mindre stränga förutsättningar för det fall, att andra maken dör ogift, samt finge omfatta hela eller större delen av pensionbeloppet i vissa fall, då det förra äktenskapet varit av lång varaktighet medan det senare bestått helt kort tid och, i motsatts till det förra, är barnlöst. Å andra sidan kunna skäl anföras för att låta den frånskilda makens pensionsrätt upphöra eller lida minskning, då den senare makens anspråk på pension, på grund av det senare äktenskapets längre varaktighet eller eljest, framstår såsom särskilt välgrundat i jämförelse med den frånskildas. Understundom kan det även synas obilligt, att en senare frånskild make helt får stå tillbaka.

Emot tanken att för sådana fall som de nu antydda sörja för en mera smidig anpassning efter det särskilda fallets egenart talar emellertid kravet på klarhet och säkerhet på förevarande rättsområde. Grundsatsen om frånskilds pensionsrätt är en nyhet, som bör tillämpas med viss försiktighet och ej får medföra alltför vittgående inskränkningar i efterlevande makes rätt, men där pensionsrätt en gång blivit av domstol fastställd, bör å andra sidan dess fortbestånd ej vara i alltför hög grad beroende av framtida omständigheter. Vad angår pensionsbeloppets fördelning, bör denna ej utsträckas längre än till en hälftindelning, då det belopp, som skulle tillkomma envar pensionsberättigad, eljest bleve alltför obetydligt. Redan ur denna synpunkt möter det betänkligheter att vid flera successiva skilsmässor tillerkänna mer än en av de frånskilda pensionsrätt.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har hovrätten ansett överbärande skäl tala för en sådan mera schematisk reglering som förslaget innefattar, och hovrätten förklarar sig överhuvud ha funnit detta innebära en väl avvägd lösning av hithörande frågor. I ett par hänseenden föreslås emellertid ett förtydligande av förslagets ståndpunkt. Till betryggande av enhetlig rättstillämpning anses sålunda önskvärt, att de omständigheter, som vid domstolens prövning företrädesvis skola komma i betraktande, närmare angivas, om icke i författningstexten så i motiveringen till denna. Härvid syntes hovrätten särskilt böra beaktas det upplösta äktenskapets varaktighet, vardera

makens ålder, underhållsbehovets mer eller mindre trängande beskaffenhet, anledningen till skilsmässan samt huruvida barn finnas i äktenskapet; hade den fränskilda i anledning av sitt gifte uppgivit en förvärvsverksamhet, borde uppenbarligen särskild vikt läggas vid frågan, huruvida utväg till försörjningsarbete alltjämt funnes.

Allmänna civilförvaltningens lönenämnd och kommunikationsverkens lönenämnd ha däremot ställt sig mera avvisande mot förslaget. Efter att ha erinrat, att lönenämnderna i avgivna yttranden över 1930 års pensionsakkunnigas förslag förordat utredning av frågan om beredande av pensionsrätt för fränskild make, ha lönenämnderna nu i sina i denna del i stort sett sammanställande yttranden anfört i huvudsak följande:

Ett hänskjutande till domstol av frågan om fränskild makes pensionsrätt syntes icke lämna tillräcklig garanti för att frågor av denna art bleve enhetligt behandlade och avgjorda. Vidare syntes det nämnderna, att de ifrågasatta villkoren ifråga om det upplösta äktenskapets varaktighet och den fränskilda makens ålder måste anses tämligen godtyckliga, och fråga vore, om dylika inskränkande bestämmelser vore på sin plats för det fall, att ömmande omständigheter förelåge. Det kunde även starkt ifrågasättas, om fränskild make i ett senare gifte under alla förhållanden borde uteslutas från pensionsrätt. Därest pensionsberättigad fränskild make i ett föregående gifte på grund av arv eller dylikt befunne sig i god ekonomisk ställning, medan den andra fränskilda maken saknade utkomstmöjligheter, skulle de föreslagna bestämmelsernas tillämpning knappast kunna sägas verka rättvist. Slutligen syntes böra beaktas vad även i promemorian anmärkts, att där av två efterlevande pensionberättigade makar den ena frånträtt pensionsrätten, vare sig genom döden eller annorledes, den andra maken skulle inträda med full pensionsrätt till förfång för efterlevande barn, något som under vissa omständigheter kunde te sig mindre tilltalande.

Det anförda gäve vid handen, att de föreslagna bestämmelserna i förevarande hänseende sannolikt icke alltid kunde medföra ett resultat, som kunde anses stå i överensstämmelse med billighetens krav. Lönenämnderna hölle i stället före, att ett stadgande om pensionsrätt för fränskild make grundat på behovsprincipen, på sätt föreskrives i nu gällande kassareglementen vid telegrafverket och statens järnvägar, skulle på ett lyckligare sätt än enligt det i promemorian framlagda förslaget ordna hithörande förhållanden. Lönenämnderna skulle för sin del vilja förorda, att ett liknande stadgande infördes i civila familjepensionsreglementet, dock borde enligt nämndernas mening behövande fränskild make kunna tillerkännas delaktighet i pension även för det fall, att den avlidne efterlämnat pensionsberättigad änka från senare gifte. Behovsprövningen borde ske av den myndighet, som i övrigt skulle hava att pröva frågor om familjepensionsrätt. Med hänsyn till de få fall, varom här vore fråga, skulle ett sådant stadgande icke föranleda någon egentlig ökning i det administrativa bestyret med familjepensioneringen.

Kommunikationsverkens lönenämnd har tillagt, att nämnden icke ansett sig i detta sammanhang böra framlägga något förslag till bestämmelser i nyssberörda hänseende; det syntes ej heller enligt lönenämndens mening vara nödvändigt att, därest förslag om civilt familjepensionsreglemente förelades 1936 års riksdag, omedelbart komplettera familjepensionsbestämmelserna i den riktning, lönenämnden nu angivit. En dylik komplettering syntes lämpligen kunna ske i samband med genomförande av de ändringar i civila familje-

pensionsreglementet, som i allt fall torde bliva en följd av den förestående revisionen av gällande avlöningsförfattningar.

En reservant inom allmänna civilförvaltningens lönenämnd har förklarat sig anse det i promemorian framlagda förslaget bättre än det lönenämnden uppskisserat och därvid anfört:

Det vore olyckligt om vid en persons bortgång det skulle behöva uppstå tvist t. ex. mellan den avlidnes efterlämnade änka och hans frånskilda hustru eventuellt flera frånskilda hustrur angående pensionsrätten. Även måste det ur tjänstemannens synpunkt vara bättre att på förhand veta hur hans efterlevandes ekonomi komme att bli. Dock föresloges en mindre ändring eller tillägg i förslaget. Därest den avlidne ej efterlämnade pensionsberättigad make — eller eventuellt annan efterlevande — borde även sådan frånskild make, som ej av domstol tilldömts underhåll, kunna efter prövning i varje särskilt fall berättigas till pension av den pensionsutbetalande myndigheten. På så sätt skulle möjlighet till pension åt frånskild make nr 2 kunna skapas.

Försvarsväsendets lönenämnd har framhållit, att den invändningen syntes kunna göras, att fall kunde inträffa, då resultatet bleve otillfredsställande, t. ex. om en befattningshavare varit gift tre gånger och barn funnes endast i det andra äktenskapet men dessas moder bleve utan pensionsrätt på den grund att domstol redan tillerkänt maken i det första äktenskapet pensionsrätt. Vidare anföres, att även bestämmelserna om viss levnadsålder och viss minimitid för sammanlevnaden såsom ovillkorligt villkor för erhållande av pensionsrätt kunde leda till obilliga resultat, särskilt i sådana fall, då barn funnes i äktenskapet. Därest dylika bestämmelser ansåges böra införas, ifrågasätter därför lönenämnden i varje fall, om ej skilsmässodomstolen borde medgivas rätt att dispensera från dessa bestämmelser, om särskilda skäl därtill ansåges föreligga.

Försvarsväsendets lönenämnd tillägger emellertid, att i övrigt vad i promemorian anförts icke givit anledning till annat uttalande från lönenämndens sida än att de föreslagna bestämmelserna sannolikt komme att föranleda vissa svårigheter vid tillämpningen.

Statskontoret har funnit det i promemorian framlagda förslaget vara i hudsak väl avvägt. Särskilt har det förefallit ämbetsverket innebära en lycklig lösning, att rätten till familjepension göres beroende av att enligt domstols förordnande eller träffad överenskommelse underhållsbidrag dessförinnan skall utgå samt att sagda rätt skall inträda endast efter särskilt beslut av domstol i samband med domen i äktenskapsskillnadsmålet. Icke heller har det syntts ämbetsverket vara något att erinra emot att för pensionsrätt förutsättes, att makarna skola ha levt tillsammans viss tid samt att den pensionsberättigade maken skall ha uppnått viss ålder.

Däremot har *riksräkenskapsverket* förklarat sig icke kunna biträda förslaget och därvid anfört:

Det förefölle verket, att ett överlämnande åt domstol att avgöra, om frånskild make borde erhålla pensionsrätt, icke innebure en tillfredsställande anordning, särskilt med hänsyn därtill att domstolens beslut fattades vid en

tidpunkt, då man ej kunde överblicka alla de faktorer, som kunde inverka på bedömandet av frågan, huruvida den fränskilda maken borde erhålla denna rätt. Enligt förslaget skulle, om en tjänsteman varit gift och skild mer än en gång, endast den första och den sista maken erhålla rätt till pension. De mellanliggande fallen skulle sålunda bliva utan denna rätt, vilket givetvis stundom kunde komma att framstå som en obillighet, särskilt om ett mellanliggande äktenskap varit av lång varaktighet, under det att det första och det sista äktenskapet allenast varat kort tid. Genom att prövningen av pensionsrätten komme att omhänderhavas av ett synnerligen stort antal domstolar, skulle slutligen en viss oenhetlighet i tillämpningen av bestämmelserna icke kunna undvikas. Vid sådant förhållande ansåge verket det vara att förordra, att avgörandet, huruvida fränskild make skulle erhålla rätt till familjepension, överlätas på den myndighet, som det tillkomme att pröva fråga om rätt till familjepension efter avliden tjänsteman.

Skulle vad riksräkenskapsverket sålunda anfört rörande anordnandet av fränskild makes pensionsrätt ej vinna beaktande, ansåge ämbetsverket likväl, att det framlagda författningsförslaget delvis borde omredigeras. Såsom förutsättning för pension till efterlevande fränskild make stadgades att makarna skola ha »levt tillsammans» under minst fem år. För undvikande av all tveksamhet rörande bestämmelsens rätta innebörd samt eljest uppkommande svårigheter i bevisningshänseende syntes orden »levt tillsammans» böra utbytas mot »varit i äktenskap förenade».

Av de affärsdrivande verken ha *järnvägsstyrelsen*, *vattenfallsstyrelsen* och *domänstyrelsen* förklarat sig ej ha något att erinra mot förslagets genomförande. Järnvägsstyrelsen förordar emellertid vissa åtgärder till förebyggande av att vederbörande myndighet vid prövning av pensionsansökan från efterlevande barn och eventuellt make i ett senare äktenskap icke får kännedom om ett befintligt domstolsförordnande till förmån för fränskild make. Och vattenfallsstyrelsen anser det möjligen kunna ifrågasättas att höja minimitiden för makarnas sammanlevnad till tio år och i stället borttaga åldersgränsen för den underhållsberättigade maken.

Telegrafstyrelsen har förklarat sig icke viss om att den föreslagna anordningen vore den generellt sett lyckligaste. Bland annat funne styrelsen icke skälighet, att pensionsrätten i vissa fall skulle tillerkännas den fränskilda maken på bekostnad av de pensionsberättigade barnens del av pensionen. Även syntes det önskvärt att icke beskära den enligt reglementet för telegrafverkets änke- och pupillkassa förutsatta och praktiskt taget alltid medgivna rätten för fränskild hustru, som vore ogift, att åtnjuta pension, där andra pensionsberättigade icke funnes. Styrelsen förmenade alltså, att ytterligare överväganden vore nödvändiga för nämnda och måhända även andra syftens tillgodoseende.

Generalpoststyrelsen har anfört följande:

Det kunde visserligen ifrågasättas, huruvida det är lämpligt att för stats-tjänstemännens vidkommande stadga underhållsplikt gentemot fränskild make efter andra makens död, så länge några motsvarande förpliktelser ej kunna i liknande fall åläggas andra medborgare. Med hänsyn till den särställning statens anställningshavare komma att intaga, därest deras familjepensionering omhänderhaves och delvis bekostas av staten, synes dessa principiella betänkligheter dock icke böra tillmätas avgörande betydelse. Uppenbarligen

föreligga emellertid stora svårigheter att åstadkomma en tillfredsställande lösning av föreliggande fråga.

Det gäller nämligen härvidlag icke blott att tillgodose de anspråk, som med hänsyn till rättvisa och billighet, kunna göras gällande av frånskild make, som under avsevärd tid varit i äktenskap förenad med befattningshavare i statens tjänst, utan det måste därjämte och framför allt tillses, att otillbörligt intrång ej göres i efterlevande barns pensionsrätt. I sistnämnda avseende kan mot de föreslagna reglerna anföras bl. a., att, i de fall då jämte frånskild make finnas föräldralösa barn i ett senare äktenskap, dessa senares pensionsrätt skulle bliva reducerad med, om ett barn finnes 30 % och eljest med 60 % av pensionsunderlaget. En dylik minskning i föräldralösa barns pensionsrätt synes såvitt möjligt böra undvikas eller åtminstone begränsas. Med hänsyn härtill kunde det ifrågasättas, att frånskild makes pensionsrätt nedsattes till hälften icke blott då efterlevande make finnes utan även då anställningshavare efterlämnar föräldralösa barn i annat äktenskap. Möjligen borde en liknande regel tillämpas beträffande änka, då föräldralösa barn finnas i tidigare äktenskap.

Mot de restriktiva bestämmelser, som föreslagits för att frånskild make skall komma i åtnjutande av familjepensionsrätt, synes i princip intet vara att erinra. En höjning synes emellertid böra företagas både av den i förslaget angivna tiden för sammanlevnaden och av den föreslagna levnadsåldern för underhållsberättigad make, detta även med hänsyn till att det i förevarande fall är fråga om införande av bestämmelser, avsedda att reglera förhållanden där man i avsaknad av erfarenhet icke kan draga några säkra slutsatser beträffande verkningarna av de föreslagna reglerna, något som nödvändiggör, att man framgår med stor försiktighet. Tiden för sammanlevnaden torde böra bestämmas till 10 eventuellt 15 år och beträffande minimiåldern för erhållande av familjepensionsrätt synes en höjning till 40 år eller i varje fall 35 år motiverad. De sociala skälen för tillförsäkrande av familjepensionsrätt åt frånskild make kunna nämligen icke tillmätas samma betydelse, då det gäller ett kortare äktenskap eller om vederbörande befinner sig i en levnadsålder, vid vilken i normala fall möjlighet bör förefinnas att genom eget arbete försörja sig och att själv vidtaga åtgärder för tryggheten av sin försörjning på ålderdomen.

Beträffande de militära myndigheternas yttranden är att anmärka, att *arméförvaltningen*, *chefen för generalstaben* och *marinförvaltningen* förklarat sig ej ha erinran mot förslaget, medan *flygstyrelsen* förklarat pensions uppdelning icke lämplig och förordat förnyad utredning.

Direktionen över arméns familjepensionskassa har förklarat sig ha intet att erinra mot förslaget men framhållit, att bestämmelsen om en åldersgräns av trettio år borde utgå samt att frågan om fördelningen av familjepensionen mellan änka och frånskild make borde ytterligare utredas.

Direktionen över marinens familjepensionskassa har anført, att den funne befogat att, där genom av domstol meddelat utslag befattningshavare i statens tjänst varit ålagd utgiva underhållsbidrag till frånskild make, denne make bör vara berättigad till understöd i form av familjepension jämväl efter befattningshavarens död. Det syntes dock direktionen, som om föreskrift borde meddelas därom, att den frånskilde ej finge erhålla större del i familjepensionen, än som motsvarade det belopp, han av domstolen kunde varit tillagd såsom underhållsbidrag. Tillräckligt skäl för bestämmelsen, att den

underhållsberättigade skulle vid sammanlevnadens hävande uppnått en ålder av minst trettio år, syntes ej föreligga. Genom föreskriften, att makarna skulle ha bott tillsammans under minst fem år, syntes skäligen förutsättningar för rätten till erhållande av familjepension i nu förevarande fall vara uppfyllda.

I den till Kungl. Maj:t ingivna skriften från av *fullmäktige för statens järnvägars änke- och pupillkassa utsedda delegerade* har uttalats, att det framlagda förslaget icke kunde anses utgöra en tillfredsställande lösning av förevarande fråga, samt vidare anförts:

Det kunde näppeligen anses riktigt, att redan vid den tidpunkt, då makarnas äktenskap upplöstes genom skillnad, en domstol skulle ha att efter tagen del av då föreliggande omständigheter meddela förordnande om familjepension åt den andra maken. Det vore nämligen uppenbart, att efter skillnaden sådana förhållanden kunde tillkomma, att familjepensionsrätt åt den frånskilda maken icke vidare kunde anses från skälighetssynpunkt motiverad. Regeln att två pensionsberättigade makar skola dela den pension, som tillkomme endast änka, måste i och för sig anses synnerligen olämplig. Den pension, som tillkomme en änka, vore nämligen i allmänhet så liten, att två personer omöjligen kunde livnära sig å densamma. Delegerade måste därför på nu anförda skäl avstyrka det upprättade förslaget och i stället föreslå, att i reglementet intoges en bestämmelse, motsvarande den, som nu finnes i kassans reglemente.

Försäkringsinspektionen har under hänvisning till de olikartade förslag till lösning av den föreliggande frågan som framkommit — bland annat har därvid hänvisats till de linjer, som framlagts i ett av svenska försäkringsföreningens sakkunnigenämnd avgivet vid inspektionens utlåtande fogat yttrande och därtill fogad reservation — hemställt, att frågan göres till föremål för ytterligare undersökning, innan förslag till lagstiftning framlägges. Därvid uttalas, att därest en ur olika synpunkter lämplig lösning kan vinnas, torde man kunna förvänta, att denna skall komma att tjäna som förebild vid ordnandet av motsvarande fråga för kommunala och enskilda befattningshavare.

Till utveckling av sin ståndpunkt har försäkringsinspektionen anført i huvudsak följande:

Enligt inspektionens mening äro de skäl, som anförts till stöd för införandet av bestämmelser angående frånskild makes pensionsrätt, värda det största beaktande men samtidigt bör betonas att denna fråga är av så ömtålig och komplicerad beskaffenhet, att en tillfredsställande lösning därav för visso erbjuder betydande svårigheter; detta särskilt som man torde få utgå från att några uttömmande regler icke kunna givas i hithörande avseende utan att varje särskilt fall måste avgöras med ledning av alla de olika omständigheter, som därå kunna inverka. Vid sådant förhållande synes också den naturliga lösningen vara att, såsom förslagsställarna gjort, lägga avgörandet i domstols hand.

I likhet med förslagsställarna finner inspektionen, att en regel av innebörd att skilsmässa städse, utan hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet, skall medföra förlust av pensionsrätt uppenbarligen kan leda till mycket obilliga resultat. Att t. ex. en frånskild hustru efter ett äktenskap, som varat 20 à 30 år, skall bliva helt i saknad av pensionsrätt, då äktenskapet upplöses

i anledning av mannens önskan att ingå nytt äktenskap, måste anses stötande för rättskänslan.

Beträffande utformandet av bestämmelser i ämnet vill inspektionen ifrågasätta, huruvida icke tiden för äktenskapets varaktighet för att fränskild make skall kunna tillerkännas pensionsrätt bör höjas, exempelvis till 10 år. Det kan i detta sammanhang förtjäna erinras om att åren 1930—1932 utgjorde antalet skilsmässor, där äktenskapet hade kortare varaktighet än 5 år, cirka 20 % av hela antalet skilsmässor. Motsvarande procenttal för det fall att de upplösta äktenskapens varaktighet understeg 10 år var 48. Förslaget innebär även, att den underhållsberättigade skall vid tidpunkten för skilsmässan ha uppnått en ålder av minst 30 år. Antalet fall, där hustrun vid skilsmässan ännu icke uppnått denna ålder, uppgår under nämnda period till cirka 20 % av samtliga fall.

Det synes även böra övervägas, huruvida pensionsrättens fördelning mellan den fränskilda maken och den efterlevande maken bör ske efter den grund förslagsställarna tänkt sig med hälften till vardera eller efter någon annan princip. Ett alternativ vore att fördela änkepensionen i förhållande till antalet äktenskapsår. Detta alternativ synes dock mindre lämpligt, då det samma kan medföra, att den efterlevande maken i det äktenskap, som upplöses genom dödsfall, kan, om dödsfallet inträffar kort tid efter äktenskapets ingående, komma att erhålla en alltför obetydlig pension. En dylik konsekvens torde i det övervägande flertalet fall kunna undvikas, om man vid fördelning av änkepensionen tillägger det sista äktenskapet en varaktighet motsvarande tiden från äktenskapets ingående till pensionsåldern.

Om fränskild hustru till statstjänsteman erhåller pensionsrätt, kan möjligen även uppkomma frågan, huruvida hänsyn till denna förmån, som för henne har ett avsevärt ekonomiskt värde och som i regel ej tillkommer fränskilda hustrur inom andra befolkningsgrupper, skall tagas vid utmätandet av hennes underhållsbidrag.

Av det vid försäkringsinspektionens utlåtande fogade yttrandet av *svenska försäkringsföreningens sakkunnigenämnd* må här lämnas följande sammandrag:

Att spørgsmålet om fränskild makes pensionsrätt upptages till behandling i detta sammanhang förordas. Övervägande skäl tala för att denna rätt göres beroende av rätten till underhåll. Härav bör följa, att frågan avgöres av domstol i skillnadsmålet. Make, som tilldömes underhåll, bör emellertid ha en ovillkorlig rätt till pension. Den föreslagna skälighetsprövningen innebär ett onödigt försvagande av den fränskilda makens rätt. Att rätten bör upphöra, om underhållsrätten bortfaller, finner nämnden riktigt.

Nämnden förordar en anordning, enligt vilken storleken av pensionen till fränskild make göres oberoende av pensionen till efterlevande make. Om emellertid statstjänstemännen icke anses böra påläggas den generella höjning av familjepensionsavdragen, som för vinnande av detta syfte skulle erfordras, måste såsom en förutsättning för den av nämnden föreslagna anordningen gälla, att den underhållspliktige maken själv får vidkännas de ökade avdragen. Storleken av pensionen bör vidare för varje fall bestämmas av domstolen och anpassas efter underhållsbidragets storlek. Med denna anordning bör givetvis förordnande om rätt till pension kunna meddelas till förmån för flera fränskilda makar.

Nämnden förklarar sig medveten om det onus, som denna anordning skulle innebära för statstjänstemännen, men framhåller, att det torde kunna ifrågasättas, om icke motsvarande onus, nämligen ett tillförsäkrande av underhåll

till fränskild underhållsberättigad make även efter den underhållspliktiges död, borde gälla även för icke-statstjänstemän.

Vid nämndens yrkande har fogats en *reservation* av tre ledamöter, vilka icke delat ståndpunkten, att rätten till pension göres beroende av rätten till underhåll, och som ansett, att den föreliggande frågan bör lösas efter den principen, att fränskild make alltid erhåller en i förhållande till äktenskapets längd bestämd pensionsrätt.

Det kan i detta sammanhang slutligen anmärkas, att *aktuarien för svenska personal-pensionskassan Emil Liedstrand* till chefen för finansdepartementet ingivit en skrift, vari utvecklas ett förslag som innefattar ett successivt intjänande av pensionsrätten för hustru i analogi med bestämmelserna om den pensionsrätt som enligt föreliggande förslag skulle tillkomma en befattningshavare, som i förtid lämnar sin tjänst.

Såsom av de angivna yttrandena framgår, föreligger det numera knappast någon meningsskiljaktighet därom, att det under vissa omständigheter kan vara synnerligen befogat att fränskild make får åtnjuta familjepension efter andra makens död, och detta även om efterlevande make finnes. Den i de statliga familjepensionskassorna nu gällande ordningen, enligt vilken — åtminstone i de fall då efterlevande änka finnes — fränskild hustru under alla omständigheter är utesluten från pensionsrätt, kan uppenbarligen stundom leda till verkligt stötande resultat. *Departements-
chefen.*

Yttrandena ge dock även otvetydigt vid handen, att den föreliggande frågans lösning är förenad med betydande svårigheter och att det därvid finnes utrymme för många olika meningar. Det är därför naturligt, att förslag om uppskov från flera håll framkommit. Frågan är emellertid enligt min mening av den vikt, att jag icke gärna vill framlägga ett förslag till statligt familjepensionsreglemente, som innebär att frågan undanskjutes och den nuvarande ordningen tillsvidare bibehålles. Utredningen synes mig också visa, att en acceptabel lösning kan ernås enligt de huvudlinjer som innefattas i det remitterade förslaget. Även om också enligt detta förslag mindre tillfredsställande resultat i vissa fall kunna uppkomma, synes det mig i varje fall innebära ett avsevärt framsteg.

Den grundläggande frågan i detta sammanhang torde vara, om bestämmandet rörande fränskild makes pensionsrätt skall ske redan vid äktenskapskillnaden, i så fall naturligen av domstolen i själva skillnadsmålet i samband med avgörande av underhållsfrågan, eller först vid vederbörande befattningshavares död efter en behovsprövning av den administrativa myndighet, som skall ha att pröva ansökningar om familjepension. Den senare linjen har förordats av riksräkenskapsverket och de civila lönenämnderna, medan den förra mer eller mindre uttryckligt föredragits i övriga yttranden. Då jag ansluter mig till förslaget om domstolsprövning, vill jag utöver de skäl härför som i det föregående anförts framhålla, att frågan om den fränskilda makens familjepension ej synes böra hållas svävande såsom en oviss möjlighet intill den andra makens död samt att ett avgörande av denna fråga synes

mig stå i naturligt samband med prövningen av alla de andra frågor, som föreligga till avgörande i ett äktenskapsskillnadsmål. Jag förbiser icke, att det vid befattningshavarens död finnes större möjlighet att överblicka alla de omständigheter, som skäligen böra inverka å familjepensionsrätten, men å andra sidan torde en rättvis prövning, innebärande en avvägning av skilda pensionssökandes intressen, vara en så svår uppgift att det kan vara att föredraga att vid den tidpunkten allas rättigheter kunna fastslås efter mera schematiska regler. Detta står också i överensstämmelse med min förut angivna ståndpunkt att familjepensionsrätten vid befattningshavarens död icke bör vara beroende av skälighetsprövning från de pensionsbeviljande myndigheternas sida utan följa på förhand bestämda regler.

I fråga om de synpunkter, som främst böra vara avgörande vid domstolens prövning, kan jag inskränka mig till att hänvisa till vad Svea hovrätt anført. De i det remitterade förslaget upptagna minimikraven för att pensionsrätt skall kunna tillerkännas frånskild make — trettio års ålder och minst fem års sammanlevnad under äktenskapet — ha föranlett jämningsförslag i båda riktningarna, vilka emellertid icke synts mig böra föranleda ändring i förslaget. Ej heller har jag ansett mig böra frångå förslaget, att förordnande av detta slag icke skall kunna meddelas till förmån för en andra frånskild make, då tidigare sådant förordnande är gällande. Olägenheterna härav, liksom riskerna för vissa andra otillfredsställande resultat av förslaget, torde avsevärt minskas därav, att pensionsrättens fortbestånd alltid är beroende av underhållsrättens bestånd.

Frågan om storleken av frånskild makes andel i familjepensionen i förhållande till efterlevande make kan givetvis också ge anledning till tvekan. Jag anser mig dock för närvarande icke kunna överväga förslag om en avvägning i förhållande till äktenskapens längd och anser stora fördelar vara förenade med den enkla regeln om hälftendelning makar emellan i alla förekommande fall.

Såsom särskilt generalpoststyrelsen framhållit gäller det vid förevarande lagstiftning att även noga tillse, att vid tillgodoseende av frånskild makes berättigade anspråk otillbörligt intrång ej sker i efterlevande barns rätt. I detta avseende kunde, såsom ock antyddes i promemorian, mot det remitterade förslaget anmärkas, att om det exempelvis jämte frånskild hustru finnes föräldralösa barn i senare äktenskap, dessa skulle erhålla en väsentligt sämre ställning än de ha enligt nuvarande grunder, i det att i och med moderns död hennes rätt skulle tilläggas den frånskilda hustrun utan att barnens andel i familjepensionen höjdes. I anslutning till vad i åtskilliga yttranden anförts härom vill jag nu föreslå sådan jämkning av fördelningsreglerna i 5 §, att från huvudregeln, att en make ensam eller två makar gemensamt äga uppbära 80 procent av grundbeloppet, om de äro pensionsberättigade jämte barn, medan barnen tillsammans skola åtnjuta återstoden av familjepensionen, skall gälla det undantaget, att frånskild make, som åtnjuter pensionsrätt jämte den avlidnes barn i annat gifte, aldrig skall äga uppbära mer än 40 procent av grundbeloppet; vid änkas död inträda

således barnen och icke den fränskilda hustrun i hennes rätt. Härigenom synes i stort sett tillbörlig hänsyn tagas till olika intressen. Det kunde övervägas att giva undantaget det generellare innehållet, att make överhuvud aldrig må uppbära mer än 40 procent av grundbeloppet, om pensionsberättigade barn i annat gifte finnas, men jag har stannat vid att begränsa regeln till att avse fränskild make på sätt nyss angivits.

I anledning av vad järnvägsstyrelsen anfört har jag funnit lämpligt att i 7 § 3 mom. införa ett stadgande av innehåll, att om i följd därav, att fränskild make underlåtit att jämlikt 8 § göra ansökan om pension, till annan pensionsberättigad utbetalts större belopp än han bort erhålla, därvid skall bero.

Det torde slutligen böra anmärkas, att beräkningarna av familjepensionsavdragens storlek skett på grundval av familjepensionsutredningens förslag och således utan hänsyn till den nu föreslagna utvidgningen av pensionsrätten till att i vissa fall omfatta även fränskild make. Då utvidgningen innebär, att i vissa fall ett belopp, som eljest skolat utgå intill *en* persons död, i stället skall utgå intill *dess denna och* en annan person avlidit, lärer utvidgningen trots den föreslagna hälftendelningen medföra någon kostnadsökning.

3 §. Tid för familjepensionsavdrag.

Tjänstemännens bidrag till familjepensioneringen skulle enligt *pensions-sakkunnigas* förslag liksom på tjänstepensionsområdet uttagas i form av särskilda avdrag å lönen (familjepensionsavdrag). De sakkunniga föreslogo, såsom tidigare berörts, att betalningstiden såsom i civila tjänstepensionsreglementet skulle begränsas till trettio år. I avgivet yttrande över detta förslag ifrågasatte *statens pensionsanstalt*, huruvida den från tjänstepensionsreglementet hämtade regeln om begränsning av tiden för tjänstemännens bidragsplikt till trettio år kunde vara erforderlig eller lämplig. Det förefölle bättre, att pensionsavdrag uttogos under hela tjänstetiden samt att härav föranledd omräkning av pensionsbeloppen och möjligen även av pensionsavdragen verkställdes. I samma riktning uttalade sig bl. a. *statskontoret* och *riksräkenskapsverket*.

Vid sin överarbetning av pensionssakkunnigas förslag har *1934 års familjepensionsutredning* i enlighet med erhållna direktiv räknat med avgiftsbetalning under hela tjänstetiden från det reglementet blivit å befattningshavaren tillämpligt. Härigenom ha familjepensionsavdragen kunnat sänkas något under den av pensionssakkunniga tidigare föreslagna nivån, oaktat grundpensionerna — d. v. s. den del av familjepensionerna, som bekostas genom tjänstemännens bidrag — blivit något höjda. Vidare har 3 § i jämförelse med pensionssakkunnigas förslag kunnat givas en väsentligt förenklad avfattning. Fränsett ett särskilt stadgande rörande reservstatspersonalen i det militära reglementet innehåller nämnda paragraf i båda reglementena, att från och med den dag, då reglementet blir å befattningshavaren tillämpligt, och så länge han innehar befattning, som i reglementet avses, honom tillkom-

mande lön (arvode) skall minskas med familjepensionsavdrag i enlighet med reglementets bestämmelser.

Familjepensionsutredningen har i detta sammanhang påpekat, att övergången till ett system med familjepensionsavdrag å lönen i stället för *avgifter* icke rimligtvis borde få medföra en icke åsyftad löneminskning genom att dyrtidstilläggen skulle beräknas på den med familjepensionsavdrag minskade nettolönen. En sådan ordning hade visserligen beslutats på tjänstepensionsområdet. Den lönenedsättning, som härav följt, vore dock skäligen ringa och motsvarades av en avsevärd administrativ förenkling. En motsvarande anordning på familjepensionsområdet skulle emellertid medföra en mera betydande löneminskning utan att härigenom skulle inom överskådlig tid vinnas administrativa fördelar av nämnvärd omfattning. Till undvikande av sådan löneminskning syntes antingen böra vidtagas någon mindre jämkning i det procenttal, som låge till grund för dyrtidstilläggens beräkning, eller också, i avvaktan på genomförandet av ett verkligt nettolönesystem, lämnas sådan föreskrift rörande dyrtidstilläggens uträkning, att någon löneminskning icke uppstode.

Avgivna yttranden. Den föreslagna utsträckningen av betalningstiden har av de myndigheter, som yttrat sig över familjepensionsutredningens utlåtande, i huvudsak lämnats utan erinran. »Visserligen skulle», säger *kommunikationsverkens lönenämnd* i fråga om förslaget till civilt familjepensionsreglemente, »efter förslaget genomförande en viss ojämnhet beträffande avdrag för tjänstepensioneringen, å ena, och avdrag för familjepensioneringen, å andra sidan, alltjämt komma att bestå så till vida, att befattningshavarna, i likhet med vad nu i allmänhet är fallet, skulle få vidkännas de senare under hela tjänstetiden, medan de förra skulle upphöra efter en i allmänhet till 30 år begränsad tid. Denna olägenhet synes dock vara av mindre betydelse i jämförelse med den fördel, som är förenad med en allmän sänkning av de av pensionsakkunniga föreslagna avdragsbeloppen.»

Familjepensionsutredningens uttalande därom, att löneminskning på grund av övergången till familjepensionsavdrag bör undvikas, har allmänt understrukits. *Statskontoret* har emellertid anført, att det av utredningen antydda första alternativet skulle komma att verka synnerligen ojämnt och understundom medföra icke avsedda resultat samt att genom en anordning enligt det andra alternativet såväl uträkningen av avlöningarna som revisionsgranskningen skulle försvåras.

Departements-
chefen.

Den utformning det på tjänstepensionsområdet nyligen genomförda avdragssystemet erhållit i familjepensionsutredningens förslag finner jag vara att föredraga framför den inom civila tjänstepensioneringen tillämpade trettioåriga avdragstiden. För tjänstemännen medför ändringen en sänkning av de månatliga avdragsbeloppen samtidigt som betalningstidens utsträckande ökar det sammanlagda värdet av deras bidrag till familjepensioneringen, varigenom grundpensionerna kunna i vissa lönelägen höjas utöver vad pensionsakkunniga föreslagit. Ur administrativ synpunkt betyder en utsträckning av betalningstiden fram till pensionsåldern en väsentlig förenkling. Jag får sålunda tillstyrka, att 3 § i familjepensionsreglementet erhåller det av utred-

ningen föreslagna innehållet; i fråga om avfattningen föreslår jag någon jämkning.

Med anledning av vad utredningen anfört rörande dyrtidstilläggens beräkning finner jag mig i syfte att undvika en löneminskning för befattningshavarna kunna förorda en sådan anordning, att dyrtidstilläggen beräknas å bruttolönen, minskad med tjänstepensionsavdragen men icke med familjepensionsavdragen. Denna anordning kan visserligen knappast sägas innebära en rationell lösning, men då ett dylikt beräkningssätt i själva verket kommer att helt sammanfalla med det system, som nu tillämpas vid de förvaltningsgrenar, där civila och militära tjänstepensionsreglementena äga giltighet, synes mig den förordade anordningen kunna godtagas såsom en övergångsform i avbidan på en allmän avlöningsrevision.

4 §. Avkortad familjepension. Tjänstår.

Enligt *pensionssakkunnigas* förslag skulle familjepensionen bestämmas på grundval av ett särskilt *familjepensionsunderlag*. Detta i sin tur erhöles genom att multiplicera det för den avlidne tjänstemannen senast — d. v. s. vid dödsfallet, om han avled i tjänst, men eljest vid avskedet — gällande *pensionstalet* (motsvarande $\frac{1}{120}$ av det för befattningen gällande högsta familjepensionsunderlaget) med antalet fjärdedels tjänstår. Såsom tjänstår skulle emellertid medräknas ej endast tid, under vilken familjepensionsavdrag faktiskt ägt rum, utan även, för den som avled under det han kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension, den s. a. s. potentiella avdragstid, som från dödsfallet respektive pensioneringstillfället skulle ha kunnat förvärfvas före pensionsåldern, därest befattningshavaren fått leva och kvarstå i tjänst. Med hänsyn bland annat till att icke-ordinarie personal inbegripits i pensioneringen kunde enligt de sakkunnigas mening reduktion av familjepensionsunderlaget endast undantagsvis ifrågakomma för efterlevande till befattningshavare, som avledo i tjänst eller såsom pensionärer. De sakkunniga förutsatte även, att den som inträdde i statens tjänst så sent, att han före uppnåendet av pensionsåldern icke skulle hinna förvärva det för hel familjepension stadgade antalet av trettio tjänstår, genom lämpliga försäkringar eller på annat sätt både kunde och väl också i allmänhet komme att sörja för att hans efterlevande erhöles det tillskott till familjepensionen, som kunde befinnas erforderligt.

I detta sammanhang uppställde sig för de sakkunniga spørsmålet, huruvida icke de tjänstemän, för vilka det för hel tjänstepension stadgade antalet tjänstår blivit i civila tjänstepensionsreglementet nedsatt till 25, borde beredas tillfälle att genom höjda familjepensionsavdrag förvärva rätt jämväl till hel familjepension för sina efterlevande under motsvarande kortare tidsperiod. Av praktiska skäl ställde sig de sakkunniga avvisande gentemot en dylik tanke. Införandet av dubbla avdragstariffer ansågs komma att icke oväsentligt öka det administrativa arbetet med familjepensioneringen och dessutom på ett ingalunda önskvärt sätt bryta den enhetlighet i det

nya nettolönesystemet, som man eftersträvade att åstadkomma. De tjänstemän, om vilka det här vore fråga, intoge dessutom i allmänhet en sådan löne- och tjänsteställning, att man syntes kunna icke minst av dem kräva det mått av förtänksamhet, som ett utbyggande av familjepensioneringen, på sätt nu antytts, kunde anses innebära. Bland här åsyftade tjänstemän i lägre löneställning märktes visserligen några omfattande grupper kvinnliga befattningshavare, nämligen sköterskor vid statens sinnessjukhus och rikstelefonister vid telegrafverket, men icke heller för deras vidkommande syntes något undantag från huvudregeln vara av behovet påkallat; detta i någon mån även beroende på familjepensioneringens i allmänhet mindre framträdande betydelse för kvinnliga befattningshavare.

Vad anginge befattningshavare, som lämnade statstjänsten i förtid, d. v. s. innan han uppfyllt villkoren för att komma i åtnjutande av tjänstepension, föreslogo, såsom förut omnämnts, de sakkunniga, att han i motsats till vad nu i allmänhet vore fallet skulle beredas valuta för sina familjepensionsavdrag genom att bibehållas vid familjepensionsrätt för sina efterlevande. Givetvis kunde därvid endast den faktiskt förvärvade avdragstiden komma i betraktande, då det gällde att bestämma familjepensionsunderlaget.

Begreppet pensionstal förklarade sig de sakkunniga ha infört för att underlätta beräkningen av de reducerade familjepensionsunderlagen. Det hade, framhöllo de sakkunniga, naturligtvis icke varit uteslutet, att man i stället kunnat använda sig av det förfarande, som låge till grund för uträknandet av tjänstepension. Man skulle således ha kunnat för varje lönegrad fastställa ett visst familjepensionsunderlag samt, där antalet tjänstår icke uppginge till trettio, reducera detta underlag för erhållande av det nya underlag, efter vilket efterlevande makes och barns pension skulle beräknas. Det vore visserligen sant, att i det vida övervägande antalet fall 30 tjänstår uppnåddes samt att för sådana fall båda tillvägagångssätten kunde anses lika lätta att tillämpa, men för de dock ofta inträffande fall, då så icke vore händelsen, innebure de sakkunnigas förslag en förenkling, som satte även de i pensionsfrågor mindre bevandrade i tillfälle att räkna ut beloppen av de pensioner, som skulle komma deras efterlevande till godo. Härtill komme, att de sakkunnigas system på ett åskådligt sätt klarlade för tjänstemannen, hur familjepensionsavdragen förvandlades till en pensionsförmån för de efterlevande, motsvarande värdet av de avdrag han under sin tjänstetid fått vidkännas. Genom den föreslagna utökningen av antalet tjänstår beträffande den, som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension, hade man samtidigt tillgodosett kravet på att den tjänsteman, som ägnat sitt liv åt statens tjänst, även skulle vara tillförsäkrad så stor familjepension för de efterlevande, som belöpte på det antal tjänstår han före uppnåendet av pensionsåldern normalt skulle ha kunnat förvärva.

Mot de sålunda uppdragna reglerna för familjepensionens bestämmande framställdes erinringar i åtskilliga över förslaget *avgivna yttranden*. Enligt vissa myndigheters åsikt borde sålunda tjänstemans efterlevande tillförsäkras oavkortad pension eller ock möjlighet beredas att genom förhöjda av-

gifter eller tilläggsavgifter förvärva dylik pension. I samma syfte föreslogo andra myndigheter, att tjänstemän för vilka rätt till hel tjänstepension inträdde efter 25 tjänstår, skulle beredas rätt jämväl till hel familjepension efter samma tjänstetid.

1934 års familjepensionsutredning har i reglementsförslagen funnit sig böra jämka huvudgrunderna för familjepensionens bestämmande i syfte att anpassa kravet på antal tjänstår för hel familjepension efter bestämmelserna i tjänstepensionsreglementena. För innehavare av sådana befattningar, beträffande vilka det för hel tjänstepension erforderliga antalet tjänstår utgör tjugufem (i bilaga A till tjänstepensionsreglementena upptagna befattningar), skall sålunda enligt förslaget det för befattningen angivna pensionstalet ökas med en femtedel. Denna regel innebär, att staten skulle i familjepensionshänseende likställa här avsedda befattningshavare med tjänstemän, för vilka normalt kräves 30 tjänstår för hel pension. Det har nämligen synts skäligt, att staten på familjepensionsområdet icke uppställde strängare krav i fråga om antalet tjänstår, än den funnit sig böra med hänsyn till vissa med själva befattningen sammanhängande faktorer föreskriva för bestämmande av tjänstepension.

Nu omnämnda gynnsammare regler för innehavare av de i bilaga A till tjänstepensionsreglementena uppräknade befattningarna skulle dock enligt utredningens förslag endast tillämpas vid bestämmande av familjepension efter den, som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension. Beträffande den, som frivilligt lämnat statstjänsten i förtid eller entledigats på grund av tjänstefel, skulle någon ökning av pensionstalet icke ifrågakomma.

Vad angår befattningshavare, som lämnat tjänsten i förtid utan pension men med rätt till uppskjuten livränta, har det vidare synts utredningen rättvist att intaga ett stadgande om avkortning av familjepensionen, därest summan av antalet tjänstår och det vid avgången till pensionsåldern återstående antalet år överstege trettio; i sådant fall skulle pensionstalet utgöra så stor del av det för befattningen bestämda, som trettio utgjorde av nämnda summa. Emedan de lämnat sin tjänst i förtid komme nämligen dylika befattningshavare icke att själva bidra till familjepensionskostnaden i den omfattning, som förutsatts vid familjepensionsunderlagens utmätande.

Avgivna yttranden. Myndigheterna ha beträffande förevarande bestämmelser i det reviderade förslaget huvudsakligen inskränkt sig till vissa detalj-anmärkningar, även om ännu från något håll betänksamhet försports mot att göra familjepensionens storlek i viss mån beroende av antalet tjänstår.

Allmänna civilförvaltningens lönenämnd har anfört:

Vid beräkning av tjänstår för familjepension skulle samma beräkningsätt tillämpas, som i civila tjänstepensionsreglementet stadgades för bestämmande av tjänstepension. Följaktligen skulle avdrag göras bland annat för tid, omfattande minst 15 dagar i följd, under vilken tjänstemannen åtnjöt tjänstledighet för svag hälsas vårdande, för havandeskap eller barnsbörd eller för enskild angelägenhet. Då befattningshavarna avses själva skola till huvudsakligaste delen bära kostnaderna för familjepensioneringen, syntes det nämnden icke rimligt, att avdrag vid tjänstårsberäkningen skulle göras för

tid, varunder tjänstemannen visserligen åtnjöt tjänstledighet men icke desto mindre haft att vidkännas pensionsavdrag. Lönenämnden ansåge därför, att ändring i bestämmelserna på denna punkt borde vidtagas.

Då lönenämnden därjämte vore av den meningen, att någon olikhet i bestämmelserna angående tjänstårsberäkning icke borde förefinnas mellan civila tjänstepensionsreglementet och civila familjepensionsreglementet, ville nämnden föreslå, att föreskrifterna rörande beräkning av tjänstår i förstnämnda reglemente ändrades i sådant syfte, att tjänstledighet för svag hälsas vårdande eller för havandeskap eller barnsbörd icke måtte föranleda avdrag vid tjänstårsberäkningen, där befattningshavaren under ledigheten haft att vidkännas tjänstepensionsavdrag.

För beräknande av familjepensionens belopp hade såväl i pensionssakkunnigas som i pensionsutredningens förslag införts begreppet »pensionstal». Genom att multiplicera pensionstalet med antalet förvärvade fjärdedels tjänstår skulle erhållas det familjepensionsunderlag, som utgjorde grundval för pensionens bestämmande. Lönenämnden ansåge för sin del det vara enklast, att enahanda regel för familjepensionens bestämmande finge användas, som redan kommit i tillämpning vid tjänstepensioneringen, och att följaktligen pensionen vid bristande antal tjänstår minskades med $\frac{1}{120}$ respektive $\frac{1}{100}$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänstårens antal understego 30 respektive 25.

Beträffande befattningshavare, som lämnat tjänsten i förtid utan pension men med rätt till uppskjuten livränta, hade det synts pensionsutredningen lämpligt att i 4 § intaga ett stadgande om viss avkortning av familjepensionen för det fall, att summan av antalet tjänstår och det vid avgången till pensionsåldern återstående antalet år överstege 30. I fråga om verkningarna av denna restriktiva bestämmelse hade lönenämnden funnit, att pensionens belopp även vid lika antal tjänstår skulle komma att växla alltefter som anställningstiden infallit under tjänstemannens yngre levnadsår eller först vid äldre år. Lönenämnden ville för sin del ifrågasätta, om ej nämnda inskränkande föreskrift lämpligen borde utgå.

Kommunikationsverkens lönenämnd har framställt i stort sett samma erinringar, dock utan att förordna någon jämkning i civila tjänstepensionsreglementet.

Omarbetning av 4 § i närmare anslutning till avkortningsreglerna i tjänstepensionsreglementena, så att begreppet pensionstal ej erfordras, har förordats även av *statskontoret*.

Vad angår den särskilda avkortningsregeln för förtidsavgången befattningshavare har *domänstyrelsen* visserligen förklarat sig ej ha något att erinra mot en bestämmelse i antydd riktning men — under hänvisning till en del exempel som ansetts utvisa att regeln kunde medföra orättvisor — hemställt att bestämmelsen gives en ändrad avfattning. *Statskontoret* har framhållit, att en föreskrift av detta innehåll knappast komme att verka rättvist. Sålunda skulle den icke i något fall bliva tillämplig på sådan befattningshavare, som icke vunnit pensionsberättigande anställning förrän vid en levnadsålder, som med högst 30 år understego pensionsåldern. Däremot skulle den i regel föranleda avdrag å familjepensionen för här avsedd befattningshavare, som före nämnda ålder vunnit dylik anställning, oberoende såväl av tjänstetidens längd som av det antal år, som vederbörande vid avgången ur tjänst hade kvar till pensionsåldern. Med hänsyn till de föga tillfredsställan-

de resultat, vartill en dylik bestämmelse skulle komma att leda och i betraktande av de obetydliga belopp, som det här sannolikt torde komma att gälla, ansåge sig statskontoret böra ifrågasätta, huruvida icke berörda stadgande borde utgå ur förslaget.

Såsom en framträdande olägenhet med nuvarande familjepensionssystem, *Departements-
chefen.* sådant det i allmänhet blivit utformat, betraktar jag i likhet med pensions-sakkunniga förekomsten av retroaktivavgifter, vilka kunna vara synnerligen betungande för den enskilde tjänstemannen. De motsvaras emellertid av den bestämda fördel, som ligger i garantien för de efterlevande att alltid erhålla full familjepension. Det av pensionssakkunniga föreslagna och jämväl av familjepensionsutredningen förordade systemet utmärker sig för frånvaron av alla slags retroaktivavgifter, men systemet innebär i stället en minskning av den utgående familjepensionen för efterlevande till sådana befattningshavare, som inträda så sent i statens tjänst, att de icke före uppnåendet av pensionsåldern skulle hinna förvärva det för hel familjepension stadgade antalet tjänstår. Sistnämnda olägenhet synes emellertid genom de jämkningar i det ursprungliga förslaget, som vidtagits av familjepensionsutredningen, ha så begränsats till sin räckvidd, att den enligt mitt förmenande uppväges av systemets fördelar för det stora flertalet tjänstemän.

I fråga om själva utformningen av reglerna i 4 § har jag, med hänsyn till statskontorets och lönenämndernas utlåtanden i ämnet, funnit mig böra giva departementsförslaget en närmare anslutning till de i tjänstepensionsreglementena meddelade föreskrifterna angående tjänstepensionsunderlag och dessas reduktion i olika fall. Med denna ändrade uppställning erfordras ej det av de sakkunniga och familjepensionsutredningen använda begreppet pensionstal, och härav följer således också en viss förenkling i uppställningen av familjepensionstabellerna i 10 och 14 §§. Förslaget innebär — i överensstämmelse med den alternativa lösning som redan pensionssakkunniga på sätt nyss nämnts framförde — att *familjepensionsunderlaget* utgör ett för varje lönegrad eller befattning fixerat belopp (motsvarande de tidigare förslagens maximibelopp för familjepensionsunderlaget), medan det i vissa fall avkortade belopp, efter vilket familjepensionen enligt 5 § skall bestämmas, benämnts *familjepensionens grundbelopp* (motsvarande de tidigare förslagens familjepensionsunderlag). Familjepensionens grundbelopp blir i allmänhet lika med familjepensionsunderlaget, men vid felande antal tjänstår motsvarar familjepensionens grundbelopp familjepensionsunderlaget minskat med $\frac{1}{120}$ respektive $\frac{1}{100}$ för varje fjärdedels år, varmed tjänståren — i förekommande fall på visst sätt utökade — understiga trettio respektive tjugufem.

Beträffande frågan om pensionsrätten för i förtid avgångna befattningshavare vill jag framhålla, att det självfallet är den under tjänstetiden intjänade pensionen, som bör tillgodoräknas den avgångne. För belysande av frågan om pensionsrättens intjänande kan först betraktas det fall, att en tjänsteman får vidkännas familjepensionsavdrag med början 30 år före pen-

sionsåldern. Man kan i detta fall räkna med att av pensionen varje fjärdedels år intjänas ett belopp lika med $\frac{1}{120}$ av familjepensionsunderlaget; härvid har dock bland annat bortsetts från räntans inflytande. Den ifrågavarande särbestämmelsen i utredningens förslag avser det fall, att avdragen börjat löpa tidigare, exempelvis 40 år före pensionsåldern, och att de alltså, därest vederbörande hade kvarstått intill pensionsåldern, hade utgått i mera än 30 år. Genom en dylik förlängning av avgiftstiden ökas icke familjepensionsförmånen. Enär avgiftsbetalning intill pensionsåldern för den som kvarstår i tjänst intill nämnda ålder är en förutsättning för familjepensionens erhållande, intjänas i det sist berörda fallet ej längre $\frac{1}{120}$ av familjepensionsunderlaget under ett fjärdedels år, utan i realiteten endast $\frac{80}{40}$ av den normala kvotdelen. Jag finner det för min del naturligt, att befattningshavaren ej skall anses ha intjänat pensionen med hastigare takt, om han avgår från tjänsten än om han kvarstår. Vad beträffar de anmärkta olikheterna i relationerna mellan förmåner och avgifter vid olika fall av avkortad pension äro dessa en direkt konsekvens av motsvarande olikheter beträffande de fall, då vederbörande kvarstår i tjänst intill pensionsåldern; proportionsvis äro olikheterna för de utträdde ej större än för de kvarstående. Reglementets huvudbestämmelser kunna ej skipa någon individuell rättvisa, och en sådan kan därför ej heller skäligen krävas av den, som avgår i förtid. Utbetalandet av en högre pension till de i förtid avgångna skulle i övrigt i viss mån rubba grunderna för den föreslagna familjepensionsavdragsskalan.

Jag har alltså för min del ej funnit skäl att på förevarande punkt göra någon saklig ändring i de av familjepensionsutredningen föreslagna bestämmelserna, vilka direkt ansluta sig till de föreslagna huvudgrunderna angående befattningshavare i tjänst. Avkortningsregeln ifråga har emellertid i departementsförslaget underkastats en av paragrafens ändrade uppställning betingad omformulering; denna innebär vidare, att regeln göres tillämplig även å förtidsavgången beställningshavare vid försvarsväsendet, som äger rätt till s. k. reservpension.

Av de civila lönenämnderna framställd erinran mot att avdrag vid tjänstårsberäkningen skulle göras för ledighet av viss omfattning och beskaffenhet, oaktat vederbörande tjänsteman hade att å sin avlöning under ledigheten vidkännas familjepensionsavdrag, berör en av huvudprinciperna i förslaget, nämligen den, att tjänstårsberäkningen skall ske efter ensartade grunder på tjänste- och familjepensionsområdena. En ändring på denna punkt förutsätter sålunda, vilket även föreslagits av den ena lönenämnden, ändring jämväl av tjänstepensionsreglementena. Frågan synes mig emellertid knappast vara av den betydelse, att en dylik åtgärd nu bör vidtagas. Det må därvid framhållas, att regeln om familjepensionsavdragens uttagande under hela tjänstetiden, på sätt jag i annat sammanhang nyss påpekat, icke är konstruerad för tillgodoseende av individuell rättvisa utan lämnar rum för ojämnheter av betydligt mera framträdande slag än den här påtalade. Det räcker härvidlag att erinra om att avdragstidens längd för olika befattningshavare kan

växla med åtskilliga år, beroende å ena sidan på vederbörandes ålder, då familjepensionsreglementet blev å honom tillämpligt, och å andra sidan på den för honom bestämda pensionsåldern.

5 §. Familjepensionens storlek i förhållande till antalet efterlevande. Familjepensionens fördelning på de efterlevande.

I fråga om reglerna rörande familjepensionens storlek i förhållande till antalet efterlevande följde *pensionssakkunniga* i sak bestämmelserna för civilstatens änke- och pupillkassa enligt den lydelse dessa erhållit genom en år 1933 genomförd ändring i kassans reglemente.

Familjepensionens belopp, för år räknat, skulle sålunda enligt pensions-sakkunnigas förslag komma att utgöra:

- a) för make ensam: familjepensionsunderlaget;
- b) för make jämte barn: familjepensionsunderlaget ökat med femtio procent, om endast ett barn finnes, och därutöver med tjugo procent av familjepensionsunderlaget för varje ytterligare barn utöver ett;
- c) för ett barn, då pensionsberättigad make ej finnes: familjepensionsunderlaget;
- d) för två eller flera barn, då pensionsberättigad make ej finnes: familjepensionsunderlaget ökat med femtio procent, om barnen äro två, och därutöver med tjugo procent av familjepensionsunderlaget för varje ytterligare barn utöver två.

Det må erinras, att med familjepensionsunderlag här avsågs vad som i departementsförslaget benämnes familjepensionens grundbelopp.

I jämförelse med övriga pensionskassors bestämmelser innebar förslaget en tämligen genomgående förbättring av barnens ställning i pensionshänseende, med visst undantag dock för telegrafverkets änke- och pupillkassa.

I fråga om familjepensionens fördelning mellan olika pensionsberättigade gäller för närvarande enligt reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa, att av pension för änka med barn änkan skall åtnjuta så stor del, som motsvarar åttio procent av den änka ensam tillkommande pensionen, samt barnet eller barnen återstoden. Därjämte är stadgat, att för den händelse barn av skilda äktenskap finnas, änkan endast äger uppbära så stor del av pensionen, som utgör femtio procent av den änka ensam tillkommande pensionen, medan återstoden skall tillfalla barnen. Pension för barn delas emellan dem efter huvudtalet. Reglementet för statens järnvägars änke- och pupillkassa innehåller om familjepensionens fördelning den bestämmelsen, att av pension till både änka och barn den ena hälften tillfaller änkan och den andra hälften barnen, vilken sistnämnda hälft delas lika dem emellan. I reglementet för telegrafverkets änke- och pupillkassa föreskrives, att om både pensionsberättigad änka och pensionsberättigade barn finnas, änkan skall åtnjuta ena hälften av den änka ensam tillkommande pensionen samt barnet eller barnen

samfällt den andra hälften därav förutom pupilltillägg. Mellan barn delas alltid det dem samfällt tillkommande beloppet lika.

Enligt pensionssakkunnigas mening syntes huvudregeln i reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa, att änka erhöle åttio procent av delaktighetsbeloppet (= änka ensam tillkommande pension) och barnen återstoden, vara lämplig att följa. Däremot hade den särskilda fördelningsregeln, i händelse jämte änka funnos barn i olika äktenskap, icke erhållit någon motsvarighet i de sakkunnigas förslag. De sakkunniga hade nämligen i fråvaron av liknande bestämmelser i övriga här avsedda pensionskassors reglementen funnit stöd för den åsikten, att tillräckliga skäl för en dylik extra reduktion av den efterlevande make tillkommande pensionen icke föreläge.

De av pensionssakkunniga sålunda föreslagna fördelningsgrunderna lämnades i allmänhet utan erinran i *avgivna yttranden*.

Av 1934 års *familjepensionsutredning* har icke föreslagits annan ändring i förevarande avseenden än den, som betingas av familjepensionens uppdelning i en fast och en rörlig del. Innebörden av denna förändring, som sammanhänger med de nya principer, efter vilka statsbidraget till familjepensioneringen enligt förslaget skulle utgå, har redan berörts i det föregående.

Avgivna yttranden. Järnvägsstyrelsen har önskat bestämmelserna i 5 § kompletterade med vissa avrundningsregler i syfte att underlätta pensionsutbetalningen. Vissa *kvinnliga personalföreningar* hemställa, att procenttalet för beräkning av familjepensionens rörliga del måtte sättas fem enheter högre än i förslaget eller lika med nuvarande procenttal för beräkning av dyrtidstillägg å familjepensioner.

Departements-
chefen

För egen del har jag icke funnit anledning förorda avvikelse från familjepensionsutredningens förslag i vidare mån än jag omnämnt vid behandlingen i det föregående av frågan om frånskild makes pensionsrätt.

Vad angår familjepensionens rörliga del — vilken skall utgöra samma procenttal å den fasta delen, som under den tid pensionen avser gäller för beräkning av dyrtidstillägg å nyreglerad avlöning — vill jag framhålla, att därest vid en blivande avlöningsrevision dyrtidstilläggen skulle komma att ersättas av en särskild enligt bestämmelser i avlöningsreglementena utgående rörlig lönedel, förevarande bestämmelse i familjepensionsreglementet självfallet bör omarbetas i enlighet härmed.

De kvinnliga personalföreningarnas önskemål om den rörliga pensionsdelens höjning finner jag ej böra vinna tillmötesgående, i betraktande särskilt av att staten enligt förslaget hädanefter skulle lämna även ett fast tillskott av 120 kronor till de av tjänstemännen bekostade grundpensionerna.

Att i 5 § införa avrundningsregler av innebörd att jämna krontal alltid uppkomma vid de särskilda pensionsbeloppens bestämmande har jag, särskilt med hänsyn till systemet med en rörlig pensionsdel och bestämmelserna i 4 mom., funnit förenat med alltför stora svårigheter. I själva verket synes det heller icke medföra någon större olägenhet att i dessa fall öretal uppkomma. Önskvärt är emellertid att lika stor del av ett visst pensionsbelopp kan utbetalas vid varje utbetalningstermin. Den för vinnande av detta syfte

erforderliga avrundningen uppåt med högst några ören per år torde lämpligen kunna föreskrivas av Kungl. Maj:t i samband med de utbetalningsföreskrifter, som enligt 7 § skola meddelas.

6 §. Förening av flera befattningar.

I fråga om sammanläggning av pensioner för olika befattningar innehåller civila tjänstepensionsreglementet (7 §) utförliga bestämmelser, som i olika hänseenden begränsa rätten till dylik sammanläggning. *Pensionssakkunniga* framhöllo, att problemet ställde sig annorlunda på familjepensionsområdet, enär pensioneringskostnaderna här skulle bestridas av tjänstemännen själva och det följaktligen icke föreläge anledning att stadga någon inskränkning i rätten för de efterlevande att tillgodonjuta den pension, för vilken vederbörande tjänsteman genom fastställda familjepensionsavdrag i livstiden fått betala.

Därest tjänsteman vid sin död eller eljest vid sin avgång ur statstjänst innehade två med pensionsrätt enligt civila familjepensionsreglementet förenade befattningar, borde fördenskill enligt pensionssakkunnigas mening familjepension beräknas särskilt för vardera befattningen. De sakkunniga betonade emellertid, hurusom en förutsättning för en dylik bestämmelses tillämplighet vore, att de båda befattningarna innehades just vid dödsfallet eller avgången ur tjänst. Hade däremot tjänstemannen endast under en del av sin tjänstemannabana beklätt två skilda, med pensionsrätt förenade befattningar men sedermera varit innehavare av allenast *en* tjänst, bleve sistnämnda tjänst avgörande för de efterlevandes ställning i familjepensionshänseende. Vederbörlig hänsyn till den förutvarande anställningstiden i skilda befattningar finge sålunda i detta liksom i övriga fall tagas vid tjänstårsberäkningen.

1934 års *familjepensionsutredning* har icke föreslagit någon ändring av detta stadgande i civila familjepensionsreglementet. Motsvarande stadgande i militära familjepensionsreglementet har icke ansetts erforderligt.

I de *avgivna yttrandena* ha förslagen i denna del icke mött erinran i vidare mån än att *marinförvaltningen* förordat upptagande av en liknande bestämmelse i militära familjepensionsreglementet.

Samtidigt innehav av två befattningar, som båda falla under civila eller militära tjänstepensionsreglementets tillämplighetsområde, kan enligt avlöningsbestämmelserna blott undantagsvis förekomma. Beträffande ordinarie befattningshavare torde knappast finnas andra exempel härpå, än att vissa av professorsbefattningarna vid akademien för de fria konsterna och konsthögskolan samt befattning som ordinarie lärare vid musikaliska akademien må med vederbörligt tillstånd förenas med annan tjänst å rikets stat (kungörelse nr 267/1926). I fråga om icke-ordinarie befattningshavare av förevarande slag är däremot att märka ett viktigt undantag, i det att två extra ordinarie befattningar med halv daglig tjänstgöringstid kunna förenas.

Med hänsyn till dessa fall torde erfordras ett särskilt stadgande i familje-

*Departements-
chefen.*

pensionsreglementet. Detta har synts mig lämpligen kunna givas den från tidigare förslag något avvikande lydelsen, att om befattning, som i 1 § a) avses, med stöd av gällande avlöningsbestämmelser förenats med annan sådan befattning, familjepension skall beräknas särskilt för vardera befattningen. Ej heller en sådan regel innebär en dubbling av familjepension i de fall, då den ena av två samtidigt innehavda befattningar lämnats i förtid utan pension, ty i ett sådant fall äger vederbörande icke någon rätt till uppskjuten livränta i den befattning, från vilken han avgått, och han faller således beträffande denna befattning ej heller under familjepensionsreglementets tillämpningsområde. Jag vill vidare framhålla, att regeln jämlikt sin lydelse icke gäller, om någon lämnat en befattning med pension och senare tillträder en annan befattning. I sådant fall räknas vederbörandes familjepension efter den senare befattningen, såvida icke 12 § föranleder till att den förra befattningen skall vara avgörande.

Med hänsyn särskilt till de fasta och rörliga bidrag till familjepensioneringen, som staten enligt föreliggande förslag skulle lämna, har det vid departementsförslagets utarbetande synts lämpligt att i fråga om de fall, då förening av flera befattningar kan förekomma, föreskriva en reducering av båda familjepensionsunderlagen med en fjärdedel; enligt ett föreslaget tillägg till 15 § skulle dock denna begränsning icke gälla vid förening av två icke-ordinarie befattningar med avkortad tjänstgöringstid.

7 §. Utbetalning av familjepensioner.

Föreskrifter angående utbetalning av familjepension upptogs i *pensions-sakkunnigas* förslag till civilt familjepensionsreglemente under 4 §, motsvarande 7 § i departementsförslaget. Enligt dessa föreskrifter skulle familjepension till avliden tjänstemans efterlevande utgå från och med dagen näst efter den, då dödsfallet ägt rum, till och med utgången av månaden näst efter den, under vilken pensionstagaren avlidit. Genom att låta pension utgå även för viss kortare tid efter pensionstagarens död avsåg man att åt dödsbodelägarna lämna ett önskvärt och ofta synnerligen behövt bidrag till begravningskostnadernas gäldande. För att icke öka den pensionsutbetalande myndighetens arbeten med mera invecklade räkneoperationer för bestämmande av »begravningshjälpen» storlek och familjepensionens ändrade fördelning mellan övriga efterlevande, vilka jämte den avlidne kunde vara berättigade till pension, ansågo de sakkunniga ofrånkomligt, att pensionen alltid skulle utgå till och med kalendermånad, och stannade därvid för månaden näst efter den, under vilken pensionstagarens fränfälle inträffat. En viss ojämnhet med avseende å begravningshjälpen, beroende på om dödsfallet ägt rum i början eller slutet av en månad, kunde visserligen härigenom icke undvikas, men regeln tillgodosågo dock kravet på att såsom begravningshjälp borde utbetalas minst en månads pension. Någon förskottsutbetalning av resterande pensionsbelopp, på sätt enligt civila tjänstepensionsreglementet kunde äga rum efter där avsedd pensionstagares död, ansågo de sakkun-

niga sig icke kunna föreslå med hänsyn till det administrativa besvär, som en dylik anordning i detta sammanhang skulle förorsaka, bland annat på den grund att utbetalning av familjepension förutsatts skola ske kvartalsvis och icke såsom fallet vore beträffande tjänstepension månadsvis.

Förutom vid pensionstagarens död skulle pensionsrätten enligt pensions-sakkunnigas förslag upphöra för efterlevande make, som inginge nytt äktenskap, och för barn vid fyllda 21 år. I dessa fall föreslogs pensionen utgå till och med den månad, under vilken det nya äktenskapet ingåtts eller barnet uppnått 21 års ålder.

Andra stycket av förevarande paragrafs första moment innehöll en förtydligande föreskrift angående den tidpunkt, från vilken pension skulle utgå till postumt barn.

Vid överbäggande av frågan, huruvida familjepensionen borde utbetalas kvartals- eller månadsvis, ansågo sig de sakkunniga av praktiska skäl böra stanna vid det förra alternativet.

De närmare bestämmelser, som erfordrades angående pensionsutbetalningen, skulle enligt förslaget meddelas av Kungl. Maj:t.

I *avgivna yttranden* framställdes såväl från ett stort antal myndigheter som från olika personalsammanslutningar erinringar mot förslaget, att pensionen skulle utbetalas kvartals- och icke månadsvis. Vidare förordade *allmänna civilförvaltningens* och *kommunikationsverkens lönenämnder* intagandet under förevarande paragraf av föreskrift rörande förskottsutbetalning av resterande pensionsbelopp efter pensionstagares död och *direktionen för statens järnvägars änke- och pupillkassa* föreslog, att för den i paragrafen åsyftade »begravningshjälpen» borde stadgas ett minimibelopp av 100 kronor.

1934 års familjepensionsutredning har i fråga om utbetalningsföreskrifterna i huvudsak följt pensionssakkunnigas förslag. Frågan om lämpliga tidsintervaller för familjepensionens utbetalning har av utredningen lämnats öppen, men paragraftexten har givits en avfattning, som möjliggör ett tillmötesgående av de talrika önskemålen om familjepensionernas utbetalande månadsvis. Reglementsförslagen innehålla nämligen endast den föreskriften, att utbetalning av familjepension sker enligt de närmare bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t.

Myndigheterna ha i sina *yttranden* över förslagen lämnat här avsedda stadganden utan erinran. *Vattenfallsstyrelsen* understryker emellertid ånyo önskvärdheten av att familjepensionen måtte utbetalas månadsvis, dock med undantag för familjepension efter f. d. befattningshavare, som avgått ur statens tjänst med uppskjuten livränta, i vilket fall pensionen lämpligen syntes böra utbetalas enligt samma regler, som i kungörelsen nr 581/1935 äro föreskrivna i fråga om uppskjuten livränta. — Från *statens järnvägars änke- och pupillkassa* framhålls ånyo önskvärdheten av ett stadgande om minimibelopp för begravningshjälpen.

För egen del har jag icke funnit skäl till andra avvikelser från familjepensionsutredningens förslag i denna del, än att dels bestämmelsen komplette-

*Departements-
chefen.*

rats med föreskrift om att utbetalningarna skola ske i efterskott, dels å andra sidan en bestämmelse införts för möjliggörande av förskottsutbetalning av resterande pensionsbelopp efter pensionstagares död.

Rörande det nya stadgandet under 7 § 3 mom. får jag hänvisa till vad jag nyss anfört vid behandlingen av frågan om frånskild makes pensionsrätt.

8 §. Prövningen av familjepensionsfrågor.

Beträffande prövningen av familjepensionsfrågor förutsatte *pensionssak-kunniga* för sin del, att denna skulle omhänderhavas av samma myndighe-ter, som hade att taga befattning med ärenden rörande tjänstepension för i civila tjänstepensionsreglementet avsedda tjänstemän. Föreskrifterna härom gåvos fördenskull en avfattning, som nära anslöt sig till motsvarande be-stämmelser i civila tjänstepensionsreglementet. Ehuru i nämnda reglemente stadgades, att fråga om rätt till pension beträffande vissa angivna tjänstemän skulle prövas av Kungl. Maj:t, syntes dock enligt de sakkunnigas mening varje anledning saknas att betunga Kungl. Maj:t även med frågor om familje-pension till sådana tjänstemäns efterlevande. De sakkunniga inskränkte sig därför till att föreslå, att fråga om rätt till familjepension efter avlidnen tjän-steman skulle prövas beträffande efterlevande till tjänsteman vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk eller domänverket av vederbörande verks styrelse samt beträffande efterlevande till annan tjänsteman av den myndighet Kungl. Maj:t bestämde.

I olikhet mot vad i tjänstepensionsreglementena förutsattes, skulle enligt förslaget för upptagande av fråga om beviljande av familjepension städse föreligga ansökan, enär myndigheterna icke kunde ha kännedom om huru-vida den avlidne hade pensionsberättigade efterlevande. Av liknande skäl och såsom en allmän ordningsföreskrift stadgades därjämte skyldighet för pensionssökande att styrka sådana för myndigheten icke kända omständig-heter, som borde tagas i betraktande vid prövningen av pensionsfrågan.

Liksom på tjänstepensionsområdet syntes slutligen lämpligt föreskriva, att de pensionsberättigade skulle erhålla skriftligt bevis om dem beviljad fa-miljepension.

Förevarande paragraf har i 1934 års *familjepensionsutrednings* förslag in-tagits med oförändrad lydelse.

I avgivet yttrande har *riksräkenskapsverket* ifrågasatt, om icke handha-vandet av det statliga tjänste- och familjepensionsväsendet borde överlämnas till statens pensionsanstalt, som borde erhålla en för detta ändamål utvidgad och lämpad organisation.

Departements-
chefen.

Ej heller i denna del har jag något att erinra mot familjepensionsutred-ningens förslag. Jag utgår således från att, fränsett de affärsdrivande ver-ken, prövningen av familjepensionsfrågor tillsvidare kommer att handhavas av statskontoret. Frågan om eventuell centralisering av pensionsärendenas handläggning till ett ämbetsverk är jag icke för närvarande beredd att upp-taga.

9 §. Bevis om rätt till familjepension.

För att någon oklarhet icke skall behöva råda rörande den rätt till familjepension för de efterlevande, som en befattningshavare må ha grundlagt genom viss tids anställning i statens tjänst, torde befattningshavaren i samband med avskedet böra erhålla skriftligt bevis om denna rätt. Bestämmelse härom har, i enlighet med *pensionssakkunnigas* och *familjepensionsutredningens* förslag, som icke föranlett erinran i avgivna yttranden, intagits under 9 § i departementsförslaget.

10 §. Familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag för ordinarie befattningshavare.

Såsom mönster för uppställningen av förevarande paragraf, som innefattar familjepensionsskalor för ordinarie befattningshavare vid olika förvaltningsgrenar, har tjänat de paragrafer i civila och militära tjänstepensionsreglementena, vilka reglera motsvarande förhållanden på tjänstepensionsområdet.

Avvikelserna i fråga om familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag i jämförelse med *pensionssakkunnigas* förslag äro betingade dels av de ändrade principer beträffande statens bidrag till pensioneringen, som förordats av 1934 års *familjepensionsutredning*, dels ock av den föreslagna utsträckningen av tiden för uttagande av familjepensionsavdrag till att omfatta hela den tid, under vilken befattningshavaren innehar med pensionsrätt förenad befattning. Om skälen för dessa ändringar har talats i det föregående.

Rörande konstruktionen av den nya familjepensionsskalan framhåller familjepensionsutredningen, hurusom man, i likhet med pensionssakkunniga, funnit lämpligt att utgå från förhållandena inom statens järnvägars änke- och pupillkassa. Dels vore denna kassa den största, dels representerade den inom förevarande kassa tillämpade pensionsskalan en enligt familjepensionsutredningens åsikt i allt väsentligt skälig avvägning mellan pensionerna för högre och lägre lönegrader. Kvoten mellan de högre och lägre lönegradernas pensioner vore sålunda i civilstatens kassa större och i telegrafverkets kassa mindre än i statens järnvägars kassa. Som exempel kunde nämnas, att kvoten mellan änkepensionen i lönegraderna B 30 och B 5 vore i civilstatens änke- och pupillkassa 4.2, i statens järnvägars änke- och pupillkassa 3.4 och i telegrafverkets änke- och pupillkassa 3.2.

Nu angivna tillvägagångssätt hade efter viss utjämning — anför utredningen — lett till grundpensioner, vilka motsvarade de av pensionssakkunniga föreslagna pensionerna för lönegraderna 1—14 men överstego dessa för 15:e lönegraden med 30 kr., för 16:e lönegraden med 60 kr., för 17:e lönegraden med 90 kr. samt för 18:e och högre lönegrader med 120 kr.

Till grundpensionerna skulle, såsom förut nämnts, komma de av statsmedel bekostade fasta tilläggen å 120 kronor samt de rörliga förhöjningarna.

Utredningen har i detta sammanhang — på grund av framkomna erinringar mot ett familjepensionssystem med fixa pensionsunderlag — be-

tonat, att detta i och för sig icke finge anses innebära ett fastlåsande av pensionsnivån utan att man förutsatte, att i händelse av framdeles inträffande höjningar av de fasta lönerna även en därav föranledd anpassning av familjepensionerna genomfördes.

En närmare redogörelse för de försäkringstekniska beräkningar, å vilka de föreslagna pensions- och avdragsskalorna grunda sig, har lämnats i förenämnda, vid familjepensionsutredningens utlåtande av den 23 januari 1936 fogade bilaga, författad av byråchefen i försäkringsinspektionen fil. doktor Tim Jansson (*bilaga D* till detta protokoll). Beträffande beräkningarna och deras resultat har *familjepensionsutredningen* särskilt framhållit följande.

För en allmän sänkning av avgiftsnivån hade man ansett sig böra taga i anspråk det överskott, som måste uppkomma å de kvinnliga befattningshavarnas avgifter, om dessa, på sätt familjepensionsutredningen i likhet med pensionssakkunniga förutsatt, för sin billigare familjepensionering skulle få vidkännas samma avgifter som männen. Likställigheten i avgiftshänseende mellan män och kvinnor vore i sin tur betingad av den princip, som av statsmakterna godkänts i samband med kvinnornas inordnande under den för manliga tjänstemän uppgjorda löneplanen och som innebure, att den behållna lönen i samma löneklass skulle vara lika för män och kvinnor. Det sålunda uppkomna överskottet hade familjepensionsutredningen ansett böra utnyttjas för såväl den civila som den militära tjänstemannakåren, oavsett de kvinnliga befattningshavarnas ojämna fördelning på dessa kårer. Skälet härtill vore i främsta rummet, att löner och tjänstepensioner för civila och militära tjänstemän vore avvägda efter samma system och att — såsom chefen för finansdepartementet redan vid behandlingen av frågan om militärt tjänstepensionsreglemente (prop. 192/1935 sid. 69) framhållit — i konsekvens härmed såväl familjepensionsförmånerna som tjänstemännens vederlag här för borde bestämmas på samma sätt för militärpersonalen som för civilförvaltningens nyreglerade befattningshavare. Med de utgångspunkter familjepensionsutredningen valt för avdragsskalornas uppgörande borde av det nu anförda följa, att familjepensionsavdragen för såväl civila som militära befattningshavare avvägdes på sådant sätt, att de genomsnittligt för hela den nyreglerade statsförvaltningen täckte kostnaden för grundpensionen.

Med ett dylikt utnyttjande för både civila och militära personalkårer av överskottet å de kvinnliga befattningshavarnas avgifter kunde de för män och kvinnor kollektivt beräknade familjepensionsavdragen sättas till belopp, som lågo ungefär 9 % under den avdragsnivå, vilken framkomme vid beräkning av familjepensionsavdragen för civila manliga tjänstemän såsom en särskild grupp. Upplysningsvis kunde nämnas, att, därest man i stället utnyttjat överskottet å de kvinnliga befattningshavarnas avdrag allenast för sänkning av den »civila» avdragsskalan, avdragsnivån i denna skala kunnat sättas ungefär 13 % lägre än i enbart för manliga tjänstemän konstruerad skala. Skulle, utan anlitande av de kvinnliga överskottsmedlen, de militära befattningshavarna beredas en motsvarande avgiftslindring, erfordrades härför ett årligt bidrag av statsmedel till ett belopp av mellan 350,000 och 400,000 kro-

nor. Emellertid vore att märka, hurusom trots den höjning av den för civila tjänstemän först konstruerade avdragsskalan, som denna lösning förde med sig, avdragen — på grund särskilt av den utsträckta avdragstiden — allttjämt komme att i det stora flertalet lönegrader ligga under den i pensionssakkunnigas förslag framlagda skalan, och icke i någon lönegrad skulle sistnämnda skala behöva överskridas.

Avgivna yttranden. I anledning av de föreslagna familjepensionsunderlagen för högbåtsmän och flaggkorpraler vid marinen erinrar *försvarsväsendets lönenämnd* om en grupp på grund av övergångsstadgandena till äldre bestämmelser kvarstående beställningshavare, vilka icke inrymdes under de nya familjepensionsbestämmelserna. Nämnden åsyftade vissa underofficerskorpraler och korpraler vid flottan och kustartilleriet, vilka vore berättigade kvarstå till dess de komme i åtnjutande av pension enligt bestämmelserna angående pensionering av flottans gemenskap. Därest familjepensionering ansåges böra beredas dessa beställningshavare, f. n. uppgående till ett 30-tal, syntes de böra likställas med högbåtsmän.

Allmänna civilförvaltningens lönenämnd förordar en minskning av pensionsavdragen med 3 kronor för befattningshavare i de tre lägsta lönegraderna, och en kvinnlig *reservant* inom nämnden anser obilligt, att de lägre tjänstemännens efterlevande i vissa fall skulle erhålla mindre pensioner än efterlevande till arbetare. Familjepensionsunderlaget borde därför fastställas till lägst 810 kronor. Vidare borde enligt reservantens mening merkostnaden för militärernas familjepensionering bestridas av statsmedel och icke av kvinnliga tjänstemäns familjepensionsavdrag. Yrkanden av samma innebörd som i reservationen ha även framställts av vissa *kvinnliga personalföreningar*.

Försäkringsinspektionen ifrågasätter, att man för att undvika, att familjepensionen i vissa fall skulle kunna överstiga den avlidne befattningshavarens lön eller tjänstepension, i princip borde begränsa familjepensionens årsbelopp till årsbeloppet av den avlöning, tjänstepension eller uppskjutna livränta från staten, vilken var gällande vid tjänstemannens frånfälle. Vid begränsningens verkställande finge dock i så fall iakttagas, att avlönings-, pensions- eller livränteförmåner i förekommande fall upptogos utan sådan extra-ordinär reduktion, som ej skäligen borde påverka familjepensionens storlek; så t. ex. syntes det förhållandet, att en militär beställningshavare åtnjöte reservstatslön, ej böra medföra en begränsning av de efterlevandes familjepension i förhållande till denna.

Min principiella uppfattning rörande storleken och formerna för statens bidrag till familjepensioneringen överensstämmer, såsom jag i det föregående redan framhållit, med den som legat till grund för de av familjepensionsutredningen utarbetade pensions- och avdragsskalorna. Jag kan även i allt väsentligt ansluta mig till denna del av det framlagda förslagets innehåll i övrigt.

Vad angår de detaljerinringar, som framställts i vissa avgivna yttranden.

*Departementets
chefen.*

vill jag först framhålla, att frågan om familjepensioneringens ordnande för de av försvarsväsendets lönenämnd åsyftade militära beställningshavarna icke böra behandlas i detta sammanhang, enär militära tjänstepensionsreglementet icke är å dem tillämpligt.

Yrkandena om minskning av familjepensionsavdragen i de tre lägsta lönegraderna synas jämväl få avvisas. Ej heller finner jag de kvinnliga personalföreningarnas kritik mot de principer, som legat till grund för konstruktionen av den för civila och militära befattningshavare gemensamma avdragsskalan, böra föranleda ändring i förslaget.

Försäkringsinspektionens påpekande, att familjepensionen i vissa fall kunde tänkas komma att överstiga den avlidne befattningshavarens lön eller tjänstepension, är visserligen förtjänt av beaktande, men att för de sannolikt sällsynta fall, då den efterlämnade barnskaran varit så stor, att en dylik, i och för sig givetvis mindre tilltalande ojämnhet i avvägningen av de olika slagen av förmåner utav statstjänsten kan tänkas uppstå, införa mer eller mindre komplicerade undantagsbestämmelser anser jag mig icke böra förorda.

11 §. Ordinarie befattningshavare med förordnande på viss tid.

Paragrafen, som har avseende allenast å ordinarie tjänstemän, vilka tillsättas genom förordnande på viss tid, innehåller en för tillämpningen av vissa stadganden i reglementet erforderlig föreskrift angående den levnadsålder, som skall anses såsom pensionsålder för ifrågavarande tjänstemän. Särskild pensionsålder är nämligen icke för dem bestämd i vederbörande tjänstepensionsreglemente. Vidare innefattar paragrafen en erforderlig kompletterande regel rörande tjänstårsberäkningen för sådan militär befattningshavare (f. n. avseende endast marinöverdirektören).

12 §. Förflyttning till lägre befattning m. m.

Pensionssakkunniga upptogo i sitt förslag till civilt familjepensionsreglemente efter förebild från civila tjänstepensionsreglementet föreskrifter angående huru i familjepensionshänseende skulle förfaras vid ordinarie tjänstemäns förflyttning till annan tjänst eller vid sänkning av det för befattningen gällande pensionsunderlaget. Emellertid framhölls den principiella olikheten mot vad som gällde på tjänstepensionsområdet, att de sakkunniga med avseende å familjepension icke funnit anledning föreslå skilda föreskrifter alltefter som förflyttningen skett utan tjänstemannens förvållande eller varit beroende på egen ansökning eller ock föranletts av något tjänstemannens förfarande i tjänsten. Enär kostnaderna för familjepensioneringen enligt de sakkunnigas förslag helt skulle bestridas av tjänstemännens egna bidrag, syntes en förflyttning till ordinarie tjänst med lägre pensionstal, oavsett orsaken härtill, icke böra föranleda någon förändring i familjepensionshänseende för den förflyttade. Man syntes nämligen knappast behöva

räkna med det mindre sannolika fallet, att en ordinarie tjänsteman skulle genom nedflyttningen erhålla så väsentligt reducerade löneförmåner, att ett bibehållande av det förut för honom gällande familjepensionsavdraget skulle kunna anses oskäligt betungande och den avsedda förmånen därigenom för tjänstemannen i stället te sig som en nackdel.

1934 års familjepensionsutredning har med oförändrat innehåll upptagit dessa föreskrifter i sina reglementsförslag.

För egen del har jag icke funnit anledning till annat än vissa redaktionella jämkningar i denna paragraf. *Departements-
chefen.*

13 §. Förordnande å högre icke-ordinarie befattning.

Rörande 13 § i det av *pensionssakkunniga* framlagda förslaget till civilt familjepensionsreglemente erinrades, hurusom jämväl denna paragraf i likhet med den föregående hade sin motsvarighet i civila tjänstepensionsreglementet (21 §). En ordinarie tjänsteman, som förordnades att *inhava* högre icke-ordinarie befattning, syntes även i familjepensionshänseende böra följa vad som gällde för den högre tjänsten. Skulle sedermera förordnandet upphöra och han av den anledningen nödgades återgå till sin lägre ordinarie tjänst, föreläge icke samma skäl som vid förflyttning från högre till lägre ordinarie tjänst att bibehålla honom vid de förmåner och förpliktelser, som med avseende å familjepension varit för honom gällande under förordnandetiden. De högre familjepensionsavdrag han under nämnda tid haft att vidkännas syntes icke heller böra grundlägga någon rätt till särskild förhöjning av den familjepension, som normalt följde med den ordinarie tjänst, till vilken han återgått. Det finge, såsom av föredragande departementschefen framhållits i proposition nr 222 till 1934 års riksdag angående tjänstepension, anses ligga i sakens natur, att ett förordnande för en ordinarie tjänsteman att inhava en högre icke-ordinarie befattning icke borde tillförsäkra vederbörande någon ovillkorlig rätt till en mot den högre befattningen svarande, förhöjd pension, även om förordnandet sedermera skulle upphöra. Att tjänstemannen haft att vidkännas högre pensionsavdrag under förordnandet, syntes härvid icke böra få bliva av avgörande betydelse. Då retroaktivavgifter i reglementsförslaget icke vore påbjudna vid befordran, syntes anspråk icke heller kunna resas på återbetalning av skillnaden i pensionsavdragen under förordnandetiden. I departementschefens förenämnda uttalande, som syntes äga tillämplighet även å här ifrågavarande spörsmål, ville de sakkunniga för sin del instämma.

I flera av de *avgivna yttrandena*, däribland från *högsta domstolens ledamöter*, *socialstyrelsen*, *riksförsäkringsanstalten*, *kammarrätten*, *riksräkenskapsverket*, *skolöverstyrelsen* och *kommerskollegium* framhölls, att en undantagslös regel av innebörd att ordinarie tjänsteman, som förordnats att inhava högre icke-ordinarie befattning, vid återgång till den ordinarie tjänsten icke skulle erhålla någon valuta för de högre familjepensionsav-

drag han under förordnandet haft att vidkännas, icke vore lämplig. Olika utvägar antyddes därvid. Antingen borde vederbörande tjänsteman, om han så ville, få stå kvar i den högre lönegraden i familjepensionshänseende, eller borde han få tillbaka skillnaden mellan de högre och lägre familjepensionsavdragen, eller borde han få en mot de högre avdragen svarande höjd familjepension eller slutligen borde han vara skyldig att även i fortsättningen vidkännas det högre avdraget.

1934 års familjepensionsutredning har på denna punkt icke funnit anledning avvika från pensionssakkunnigas förslag. Erinringar av samma innebörd, som nu angivits, ha emellertid riktats mot de ifrågavarande bestämmelserna i utredningens reglementsförslag. Sålunda uttalar *marinförvaltningen*, att paragrafen borde kompletteras med bestämmelse, att därest det högre icke-ordinarie förordnandet upphör före tjänstemannens död eller avgång ur tjänst, skola de vidkända familjepensionsavdragen — utöver de som utgått för den ordinarie tjänsten — återbetalas. *Allmänna civilförvaltningens lönenämnd* ifrågasätter, om ej till 13 § borde fogas en föreskrift av innehåll, att ordinarie tjänsteman, som under viss tid — förslagsvis tre år — varit innehavare av högre icke-ordinarie befattning men återgår till sin ordinarie tjänst, skulle på därom gjord framställning i familjepensionshänseende få bibehållas vid de bestämmelser, som finnas stadgade för den icke-ordinarie tjänsten.

Departements-
chefen.

Såsom jag hade tillfälle framhålla i det av pensionssakkunniga åberopade uttalandet i samband med framläggandet av propositionen angående tjänstepensioneringen till 1934 års riksdag (nr 222), kan ett förordnande för en ordinarie tjänsteman att innehava en högre icke-ordinarie befattning icke anses tillförsäkra vederbörande någon ovillkorlig rätt till en mot den högre befattningen svarande, förhöjd pension, även om förordnandet sedermera skulle upphöra. Att tjänstemannen haft att vidkännas högre pensionsavdrag under förordnandet kan härvid icke få bliva av avgörande betydelse. Visserligen kunna förhållandena på familjepensionsområdet sägas ligga anorlunda till, såtillvida som befattningshavarna genom avdragen å lönerna själva till större delen bekosta familjepensionerna, medan däremot tjänstepensionerna anses bekostade till omkring två tredjedelar av statsmedel. Detta är emellertid en grad- mera än en artskillnad. Man torde heller icke böra förbise, att de högre familjepensionsavdrag befattningshavaren haft att vidkännas under den tid han varit innehavare av den högre icke-ordinarie befattningen alltid haft sitt värde såsom en försäkringspremie, innefattande garanti för att — i händelse han under samma tid skulle avlida — hans efterlevande skola vara tillförsäkrade den för tjänsten bestämda högre familjepensionen. Det är ock att märka, vilket jag i annat sammanhang redan haft anledning understryka, att familjepensionsavdragen äro *kollektivt* beräknade och icke avsedda att skipa någon förment individuell rättvisa. En föreskrift sådan som den av allmänna civilförvaltningens lönenämnd föreslagna, vilken skulle medföra att tjänstemän i samma lönegrad

skulle kunna ha olika underlag och avdrag i familjepensionshänseende, skulle för övrigt vara ägnad att i betydande grad motverka den enkelhet och reda, som bör eftersträvas då nu familjepensioneringen ordnas genom statens försorg. Vid sådant förhållande kan jag icke heller tillstyrka ändring av förevarande paragraf i den riktning som påyrkats.

14 §. Familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag för icke-ordinarie befattningshavare.

Den på löneområdet hävdvunna principen, att de förmåner, som tillkomma en extra ordinarie tjänsteman eller tjänsteman å extra stat med slutlön, i regel böra sammanfalla med vad som tillkommer en ordinarie tjänsteman i närmast lägre lönegrad än den för ifrågavarande icke-ordinarie befattningshavare fastställda, ansågo sig *pensionssakkunniga* även med avseende å familjepensionsförmånernas utmätande böra följa. Härvidlag anslöt sig de sakkunnigas förslag likaledes till den i civila tjänstepensionsreglementet tillämpade grundregeln.

De sakkunniga erinrade i detta sammanhang om spørgsmålet, huruvida de icke-ordinarie tjänstemännens löner kunde anses så avvägda, att de utan förhöjning förslogo till bestridande i form av familjepensionsavdrag av de med familjepensioneringen förenade kostnaderna. Emellertid föreställde sig de sakkunniga, att 1934 års *avlöningsrevision*, som erhållit i uppdrag att verkställa utredning och förslag rörande revision av gällande avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare vid den civila statsförvaltningen, komme att vid sin utredning beakta även pensionsavdragsfaktorns eventuella inverkan på lönesättningen.

Avlöningsrevisionen har även i sitt den 30 oktober 1934 avgivna betänkande föreslagit, att de extra ordinarie tjänstemännen skulle beredas viss kompenstation för den löneminskning, som föranleddes av pensionsavdragen, där-est den ifrågasatta familjepensioneringen komme till stånd. Då denna kompenstation icke utan rubbning av hela löneklasssystemet kunde sättas lägre, än som motsvarade en löneklass, ansågo sig revisionen böra förorda sådan ändring av löneplanen för de extra ordinarie tjänstemännen att begynnelselönen för alla lönegrader av extra ordinarie befattningar med allenast en löneklass skulle understiga begynnelselönen för motsvarande ordinarie tjänster.

De särskilda familjepensionsföreskrifterna för icke-ordinarie tjänstemän ha i *familjepensionsutredningens* reglements-förslag icke undergått annan sak-ändring i jämförelse med pensionssakkunnigas förslag, än som betingas av den nya familjepensionsskalan. Frågan om särskild lönekompenstation till här avsedda befattningshavare i samband med åläggandet för dem att vid-kännas familjepensionsavdrag har icke berörts av utredningen.

I *avgivna yttranden* har emellertid från olika håll, bl. a. av *riksräkenskapsverket*, understrukits, att den av 1934 års avlöningsrevision föreslagna höjningen av begynnelselönen för extra ordinarie tjänstemän borde ske i sam-band med det nya familjepensionsreglementets ikraftträdande.

Departements-
chefen.

Förevarande paragraf har i departementsförslaget avfattats i huvudsaklig överensstämmelse med familjepensionsutredningens förslag.

I fråga om den löneminskning, som familjepensionsavdragen skulle innebära för icke-ordinarie befattningshavare, har jag redan tidigare, vid behandlingen av 1 §, antytt, att enligt min mening kompensation för denna löneminskning bör lämnas i enlighet med 1934 års avlöningsrevisions förslag. Beslut härom erfordras emellertid ej förrän i samband med reglementets ikraftträdande för visst förvaltningsområde.

15 §. Icke-ordinarie befattningshavare med avkortad tjänstgöringstid.

Med vissa omredigeringar överensstämmer paragrafen med pensionssakkunnigas förslag i ämnet, vilket lämnats utan saklig erinran; såsom vid behandlingen av 6 § omnämnts har dock visst tillägg gjorts.

16 §. Övergång till annan statstjänst.

Om en tjänsteman, som är underkastad bestämmelserna i civila familjepensionsreglementet, direkt eller efter viss mellantid övergår till någon befattning — t. ex. en s. k. oreglerad tjänst — för vilken civila tjänstepensionsreglementet icke är gällande, skulle han, framhöllo *pensionssakkunniga*, där-est ej annat stadgades, på grund av föreskriften i 1 § familjepensionsreglementet angående de tjänstemän, å vilka reglementets bestämmelser äro gällande, undantagas från fortsatt tillämpning av reglementet i den nya tjänsten. Han skulle då i stället vara hänvisad till att ingå såsom delägare i sådan änke- och pupillkassa eller pensionsinrättning, som hade till uppgift att ombesörja familjepensioneringen för, bland andra, befattningshavare vid det förvaltningsområde, till vilket tjänstemannen övergått. En dylik lösning av familjepensionsfrågan skulle emellertid för den enskilde tjänstemannen kunna medföra skyldighet att till kassan inbetala betungande retroaktivavgifter, för den händelse icke staten ville till kassan överföra kapitalvärdet av de familjepensionsavdrag vederbörande haft att enligt civila familjepensionsreglementet vidkännas. Detta kunde tydligen icke ligga i statens intresse, lika litet som det kunde vara något önskemål för staten att fördröja avvecklingen av nuvarande familjepensionskassor genom att låta tjänstemän, som redan blivit hänfödda under den statliga familjepensioneringen, övergå till någon dylik kassa.

Enligt de sakkunnigas mening vore det fördenskull lämpligare att föreskriva, att tjänsteman, som överginge till annan befattning, än som avsåges i civila tjänstepensionsreglementet, utan att annat statligt familjepensionsreglemente därigenom bleve å honom tillämpligt, d. v. s. familjepensionsreglementet för arbetare eller ett blivande militärt familjepensionsreglemente, fortfarande skulle vara underkastad bestämmelserna i civila familjepensionsreglementet. Därvid syntes för honom böra i den nya befattningen tillämpas samma pensionstal och familjepensionsavdrag, som gällde för den tjänst han

före övergången innehade. Hade övergången inneburit befordran till högre avlönad tjänst, kunde visserligen tjänstemannen på grund av en dylik bestämmelse sägas bliva i någon mån missgynnad, men denna olägenhet hopades de sakkunniga skulle genom avlönings- och pensionsbestämmelsernas snara ordnande efter enhetliga principer bliva av övergående natur, och i vart fall syntes den bliva mindre framträdande än de olägenheter, som skulle vara förenade med övergång till enskild pensionskassa och ett annat pensioneringssystem.

1934 års familjepensionsutredning har i sina reglementsförslag icke funnit anledning göra avsteg från de av pensionssakkunniga i förevarande paragraf angivna principerna men har i förtydligande syfte föreslagit viss ändring av paragrafens avfattning.

Någon saklig erinran har i *angivna yttranden* icke framställts mot stadgandet i fråga.

I stort sett har jag intet att erinra mot förslaget i denna del. Dock förordar jag sådan ändring, att en befattningshavare, som övergår till annan statstjänst av ifrågavarande slag, icke skulle vara nödsakad att fortfarande vara underkastad familjepensionsreglementet, därest han i något fall hellre skulle önska övergå å de för den nya tjänsten gällande familjepensionsbestämmelserna; för att bereda tillfälle till anmälan härom föreslås en tidsfrist om en månad. Vidare synes mig stadgandet böra ändras så, att rätten och skyldigheten att efter övergången allttjämt vara underkastad reglementet endast kommer att gälla vid övergång till en med tjänstepensionsrätt förenad anställning i statens tjänst. Anledning synes nämligen saknas att stadga sådan rätt och skyldighet vid övergång till någon mera tillfällig syssla.

Med hänsyn till departementsförslagets ståndpunkt beträffande reservstatspersonalen bör denna paragraf kompletteras med en regel av innebörd, att den som övergår från aktiv stat till reservstat icke, såsom eljest skulle följt av paragrafen, allttjämt skall vara underkastad reglementet.

17 och 18 §§. Justitieråd och regeringsråd. Diplomatisk och konsulär tjänsteman.

Dessa paragrafer, vilka ha sin nära motsvarighet i 32 och 33 §§ civila tjänstepensionsreglementet, ha med i huvudsak oförändrat innehåll hämtats från *pensionssakkunnigas* reglementsförslag. Emellertid har jag i enlighet med påpekanden i yttranden från högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter ansett lämpligt, att i 17 § införes jämväl ett stadgande därom, att pension enligt § 103 regeringsformen vid tillämpning av allmänna familjepensionsreglementet skall likställas med pension enligt civila tjänstepensionsreglementet.

19 §. Tillämpningsföreskrifter.

Såsom sista paragraf innehåller departementsförslaget i likhet med *pensionssakkunnigas* och *familjepensionsutredningens* förslag ett stadgande an-

gående befogenhet för Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, vilka kunna finnas erforderliga för tillämpningen av reglementet. I främsta rummet avses här vissa detaljbestämmelser angående handläggningen av familjepensionsärendena, utbetalning av pensioner o. s. v.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.

Punkten 1.

Frågan om tidpunkten för familjepensionsreglementets ikraftträdande och sättet för genomförandet har redan behandlats under 1 § i det föregående. Såsom då omnämndes innebär departementsförslaget, att de i familjepensionsutredningens båda förslag under 1 § 2 mom. upptagna stadgandena rörande ikraftträdandet överförts till slutbestämmelserna under förevarande punkt. I samband därmed ha stadgandena givits en något fyllicare avfattning, varjämte föreskrivits, att vid beslut om reglementets ikraftträdande för visst förvaltningsområde kunna beslutas de avvikelser från reglementets bestämmelser, som finnas påkallade beträffande i 1 § 1 mom. a) avsedda befattningshavare, vilka före ikraftträdandet ägt familjepensionsrätt på grund av sin statstjänst, samt beträffande de fall, då avgång från sådan befattning skett före ikraftträdandet. Jag vill påpeka, att denna lydelse förutsätter, att ordinarie kvinnliga befattningshavare, vilka varit underkastade 1925 års familjepensionsbestämmelser, vid övergången må kunna likställas med de nuvarande aktiva delägarna i familjepensionskassorna såsom i flera av yttrandena över familjepensionsutredningens förslag förordats.

Till frågan om de här avsedda särskilda övergångsbestämmelsernas innehåll får jag framdeles återkomma vid behandling av förslag till överenskommer med de särskilda kassorna.

Punkten 2.

Pensionssakkunniga hade i 5 § 2 mom. av sitt förslag till civilt familjepensionsreglemente intagit en bestämmelse om rätt för icke-ordinarie tjänsteman att i familjepensionshänseende tillgodoräkna viss del av den anställningstid, som förflutit innan reglementet blivit å honom tillämpligt. Stadgandet hade följande lydelse:

I fråga om tjänsteman, vilken omedelbart före det reglementet blivit för honom gällande innehade icke-ordinarie tjänst och som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension, skall för bestämmande av familjepension å hans efterlevande såsom tjänstår räknas jämväl hälften av den tid, under vilken han innan reglementet blev å honom tillämpligt innehaft anställning, som enligt civila tjänstepensionsreglementet må tagas i betraktande vid beräkning av tjänstår för pension. Härvid skall dock undantagas tid, som infallit före det tjänstemannen uppnått en levnadsålder, vilken med trettio år understiger den pensionsålder, som var för honom gällande, då reglementet blev å honom tillämpligt.

Har här avsedd tjänsteman innehaft anställning, som nyss sagts, under minst femton år, skall familjepensionsunderlaget utgöra lägst 460 kronor.

Den rätt, som sålunda skulle övergångsvis tillerkännas icke-ordinarie tjänstemän att för bestämmande av familjepensionens storlek få tillgodoräkna viss del av tidigare avdragsfri tjänstetid, ansågs i åtskilliga över pensionsak-kunnigas betänkande avgivna yttranden vara för snävt tillmätt.

Även 1934 års familjepensionsutredning har ansett en uppmjukning av de ifrågavarande tillgodoräkningsreglerna önskvärd i syfte att minska antalet eljest oundvikliga fall av betydande avkortning av blivande familjepensioner. Vissa eftergifter från statens sida gentemot den icke-ordinarie personal, som tidigare icke varit i tillfälle att under statens medverkan sörja för sina efterlevandes pensionering, syntes väl försvarliga, så mycket mer som ifrågavarande befattningshavare vid befordran till ordinarie tjänst enligt nuvarande regler kunnat och måst bereda sina efterlevande oavkortad pension.

Familjepensionsutredningen har i följd härav föreslagit en övergångsbestämmelse till civila familjepensionsreglementet av följande lydelse:

I fråga om den, som vid reglementets ikraftträdande för det verk han tillhör eller varunder han lyder innehade icke-ordinarie befattning eller ock anställning av beskaffenhet och under förutsättningar, som i 1 § tjänstepensionsreglementet för arbetare sägs, och som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension, skall — med avvikelse från vad i 4 § här ovan stadgats — för bestämmande av familjepension åt hans efterlevande såsom tjänstår räknas hälften av den tid, under vilken han, innan detta reglemente blev å honom tillämpligt, innehafte dylik befattning eller anställning.

Uppgår tid, som nyss sagts, jämte det antal tjänstår tjänstemannen förvärvat efter det reglementet blev å honom tillämpligt till minst femton år, skall familjepensionsunderlaget utgöra lägst 400 kronor.

Till militära familjepensionsreglementet föreslås en motsvarande övergångsbestämmelse.

Familjepensionsutredningen har framhållit, att denna övergångsbestämmelse väsentligen innebär en betydande utvidgning av den enligt huvudregeln i reglementsförslagets 4 § medgivna tillgodoräkningsrätten men i så måtto en begränsning, att sådan i det föregående avsedd anställningstid, under vilken den icke-ordinarie befattningshavaren haft att för sin tjänstepensionering vidkännas pensionsavdrag eller erlagga avgift till någon av staten för detta ändamål upprättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionskassa, icke skulle få räknas såsom fulla tjänstår för familjepension. Den med huvudregeln åsyftade likformigheten i fråga om beräkning av tjänstår för tjänste- och familjepension kunde under övergångsperioden i allt fall icke ernås, och det syntes i och för sig vara sakligt föga motiverat att vid tillgodoräkning av tidigare anställningstid i icke-ordinarie befattning för bestämmande av den blivande familjepensionens storlek göra åtskillnad mellan befattningar, som varit förenade med tjänstepensionsrätt och avgiftsplikt för sådan förmån, och andra i övrigt likvärdiga icke-ordinarie tjänster.

Utredningen har ansett sig särskilt böra framhålla, att den med uttrycket »icke-ordinarie befattning» åsyftade endast sådan tjänstemannaanställning, som vore förenad med daglig tjänstgöringsskyldighet; däremot icke titulärbefattningar såsom e. o. hovrättsnotarie, officer i väg- och vattenbyggnads-

kåren, arkitekt utom stat i byggnadsstyrelsen o. d. samt ej heller rena bisysslor utanför den normala tjänstemannakarriären.

Det i andra stycket av familjepensionsutredningens förslag till övergångsbestämmelse intagna stadgandet har sin motsvarighet i den nyss återgivna 5 § 2 mom. andra stycket av pensionssakkunnigas reglementsförslag. Det i sistnämnda förslag angivna beloppet, 460 kronor, i vilket dyrtidstillägg ansågs inkluderat, har emellertid med hänsyn till den föreslagna uppdelningen av familjepensionen i en fast och en rörlig del, nedsatts till 400 kronor. Utredningen förklarar sig vid bestämmande av detta belopp ha beaktat storleken av den pension, som skulle tillkomma efterlevande make till en extra ordinarie tjänsteman i 4 lönegraden eller en med honom i pensionshänseende jämställd icke-yrkesarbetare, under förutsättning att antalet tjänstår, som finge tillgodoräknas för bestämmande av familjepension, vore femton.

Ikke heller det av familjepensionsutredningen framlagda förslaget till övergångsbestämmelser för icke-ordinarie personal har i *avgivna yttranden* lämnats utan erinran.

Marinförvaltningen förordar, att här avsedda befattningshavare genom erläggande av särskilda avgifter borde äga möjlighet att tillförsäkra sig fulla tjänstår. Vidare erinrar ämbetsverket, att viss icke-ordinarie personal vid marinen (verkmästare, mästare m. fl.) nu vore delägare i marinens familjepensionskassa. Denna personalkategori syntes böra undantagas från bestämmelserna om tillgodoräknande endast med hälften av tidigare anställningstid. Sistnämnda yrkande framföres även av direktionen över *marinens familjepensionskassa*.

Domänstyrelsen åberopar en verkställd undersökning, enligt vilken med den föreslagna övergångsbestämmelsen en betydande del av domänverkets nuvarande icke-ordinarie personal ej skulle kunna påräkna hel familjepension för sina efterlevande, och anser att gynnsammare tillgodoräkningsbestämmelser böra utfärdas. I sådant syfte föreslår styrelsen, att den tid, som skulle få tillgodoräknas, ökas från hälften till två tredjedelar av den föregående anställningstiden samt att för de befattningshavare, vilka ha så låg pensionsålder som 60 år, hel pension må beräknas utgå vid 27 tjänstår.

De extra jägmästarnas förbund understryker vad domänstyrelsen anfört samt tillägger, att om ytterligare tillgodoräkningsrätt utöver vad domänstyrelsen föreslagit ej kan ifrågakomma, möjlighet borde beredas befattningshavarna, övergångsvis, att genom fyllnadsavgifter på ett tillfredsställande sätt sörja för de efterlevandes trygghet.

Statskontoret ifrågasätter om icke, till vinnande av precisering samt önskvärd begränsning av begreppet »icke-ordinarie befattning», borde tilläggas orden »med en daglig tjänstgöringstid, motsvarande minst hälften av den för ordinarie tjänsteman bestämda».

*Departements-
chefen.*

Beträffande de befattningshavare, som vid familjepensionsreglementets ikraftträdande för visst förvaltningsområde inneha ordinarie anställning eller eljest äro delägare i någon kassa, kommer frågan, huruvida reglementets system med i vissa fall avkortade familjepensioner skall bliva å dem tillämpligt, under behandling i samband med prövningen av överenskommelserna med kassorna; såsom nyss antytts förutsattes därvid avvikelser från

reglementets bestämmelser komma att föreskrivas beträffande ifrågavarande befattningshavare.

För de befattningshavare, som vid ikraftträdandet icke uppnått ordinarie anställning, skulle däremot familjepensionsreglementet bliva utan vidare tillämpligt, i den mån vederbörande innehar eller sedermera erhåller befattning med tjänstepensionsrätt enligt något av tjänstepensionsreglementena. Särskild uppmärksamhet bör därför nu ägnas åt frågan, huruvida reglementets bestämmelser innebära en skälig pensionsrätt även för dem, vilkas tjänstetid delvis ligger före tidpunkten för reglementets ikraftträdande. Såväl pensionssakkunniga som familjepensionsutredningen ha funnit erforderligt föreslå en särskild övergångsbestämmelse rörande tillgodoräkning av större eller mindre del av sådan tjänstetid i syfte att avkortning av familjepensioner icke skall förekomma för ifrågavarande personal i väsentligt större utsträckning än för den som senare vinner anställning. Tillgodo-seende av detta syfte framstår såsom synnerligen angeläget i betraktande därav att, såsom familjepensionsutredningen framhållit, ifrågavarande befattningshavare enligt nuvarande regler vid befordran till ordinarie tjänst kunnat och måst bereda sina efterlevande oavkortad pension. Då även den nya ordningen bygger på den förutsättningen, att statsanställda med normal befordringsgång skola erhålla full familjepension, skulle det vara otillfredsställande, om vid själva övergången en del av personalen skulle bli sämre ställd. Ett särskilt skäl för gynnsamma tillgodoräkningsregler vid övergången ligger vidare däri, att den icke-ordinarie personalen ej rimligen bör bli lidande av det uppskov med familjepensionsfrågans lösning, som föranledes av förhandlingarna med de kassor, vilka omfatta den ordinarie personalen, en personal som under alla omständigheter är tillförsäkrad oavkortade familjepensionsförmåner.

Familjepensionsutredningens förslag innebär i stort sett, att den som vid ikraftträdandet innehar icke-ordinarie befattning skall få tillgodoräkna hälften av den tid, under vilken han, innan reglementet blir å honom tillämpligt, innehaft sådan befattning. I allmänhet innebär detta en utvidgning av tillgodoräkningsreglerna i tjänstepensionsreglementena, vilka regler enligt såväl utredningens förslag som departementsförslaget skola äga tillämpning även i familjepensionshänseende. Jag finner dock begränsningen till hälften av ifrågavarande tid innefatta en alltför stark beskärning av personalens möjligheter att erhålla full familjepension. Med hänsyn till de nyss anförda allmänna synpunkterna anser jag mig böra förorda att steget tages fullt ut och befattningshavarna tillgodoräknas hela nämnda tid. Att sålunda låta de icke-ordinarie befattningshavarna få räkna som fulla tjänstår i familjepensionshänseende även tid, för vilken de icke haft att vidkännas något familjepensionsavdrag, kan synas innebära en betydande förmån, men på annat sätt torde knappast en tillfredsställande lösning av denna fråga kunna vinnas. Förmånen framstår för övrigt icke som lika utpräglad, om man tar i betraktande att, såsom jag tidigare anfört, de extra ordinarie befattningshavarna vid familjepensioneringens ikraftträdande förutsättas skola erhålla en

löneförhöjning, som uppväger de nya avdragen; omvänt kan ju detta sägas innebära att de extra ordinarie befattningshavarna den föregående tiden fått vidkännas en motsvarande löneminskning. Förslaget att räkna med all icke-ordinarie anställning, således även anställning såsom extra befattningshavare, synes mig betingat bland annat av den omständigheten, att med hänsyn till skiftande anställningsformer och bristande enhetlighet i tjänstebenämningarna under gången tid stora svårigheter säkerligen skulle möta att i detta avseende åstadkomma en rättvis gränsdragning. I enlighet med vad statskontoret föreslagit torde dock allenast sådan icke-ordinarie anställning böra få i förvarande avseende tillgodoräknas, i vilken befattningshavaren haft en daglig tjänstgöringstid, motsvarande minst hälften av den för ordinarie befattningshavare bestämda.

Såsom övergångsregeln jämkats erfordras ej någon särskild regel om visst minimibelopp för familjepensionens grundbelopp vid femton tjänstår.

Vid de tidigare utredningarna ha icke framlagts några beräkningar av de med ifrågavarande övergångsregler förknippade kostnaderna. Jag vill emellertid framhålla, att dessa kostnader skulle komma att fördelas på ett stort antal år och att de för varje år knappast kunna bliva så framträdande.

Punkten 3.

Enligt 1 § 2 mom. andra stycket av *pensionssakkunnigas* förslag till civilt familjepensionsreglemente skulle från reglementets tillämpning undantagas kvinnlig tjänsteman vid telegrafverket eller statens järnvägar, vilken omedelbart innan civila tjänstepensionsreglementet blivit för henne gällande innehade ordinarie befattning men erhållit befrielse från skyldighet att erlägga avgift för beredande av pension åt efterlevande barn.

Detta speciella undantagsstadgande vore, framhöllo de sakkunniga, betingat därav, att kvinnlig befattningshavare, som enligt 1925 års kungörelse hade att för pensionering av efterlevande barn erlägga samma avgifter, som i vederbörande pensionsinrättnings reglemente vore stadgade för manlig innehavare av samma befattning eller befattning i samma lönegrad, på grund av detta stadgande likstälts med männen även i fråga om den rätt till avgiftsbefrielse, vilken reglementsenligt komme vissa manliga tjänstemän vid telegrafverket och statens järnvägar till del (nämligen de, som vid uppnådd ålder av 60 resp. 50 år saknade pensionsberättigade anhöriga). Det kunde då icke heller vara lämpligt att i samband med civila familjepensionsreglementets ikraftträdande på nytt ålägga sådan kvinnlig befattningshavare, som redan erhållit avgiftsbefrielse, bidragsplikt till en familjepensionering, vilken för henne endast skulle medföra förmånen av pension åt efterlevande make, i händelse hon vore gift eller inginge giftermål samt avlede före mannen. De sakkunniga hade därför funnit det vara riktigast att undantaga dylika kvinnliga befattningshavare från reglementets tillämpning.

De kvinnliga tjänstemän, som vid fortsatt tillämpning av nuvarande bestämmelser skulle vid viss levnadsålder ha blivit befriade från avgiftsplikt, om de då icke hade pensionsberättigade efterlevande, borde däremot enligt

de sakkunnigas mening icke beredas någon särställning genom att undantagas från den i det nya reglementet stadgade avdragsplikten.

Mot den föreslagna undantagsbestämmelsen riktades från vissa håll den invändningen, att vederbörande kvinnliga befattningshavare väl borde fortfarande vara befriade från avgiftsplikt men däremot erhålla rätt till familjepension.

1934 års familjepensionsutredning har emellertid med oförändrat sakinnehåll intagit föreskriften i fråga i övergångsbestämmelserna till det föreslagna civila familjepensionsreglementet.

I yttrandet från vissa kvinnliga personalföreningar hemställes, att här omhandlade kvinnliga tjänstemän beredas möjlighet att frivilligt återinträda i familjepensioneringen.

Jag har för min del funnit mig böra i förslaget upptaga en bestämmelse av något allmännare innebörd än den i de tidigare förslagen intagna, nämligen den, att från reglementets tillämpning undantages sådan ordinarie befattningshavare, som före reglementets ikraftträdande för det förvaltningsområde, till vilket han hör, vunnit befrielse från stadgad skyldighet att erlägga avgift för beredande av pension åt efterlevande. Jag vill erinra, att reglementet enligt 1 § skulle vara tillämpligt även å dylika befattningshavare och att någon särskild behandling av dem icke följer av punkten 1 i slutbestämmelserna. Enligt min mening bör det beträffande dessa befattningshavare, vilka icke äro delägare i någon kassa, följa av själva reglementet, att de icke skola vara underkastade detta.

Departementets
chefen.

Förslaget till familjepensionsreglemente för arbetare.

De utredningar, som tidigare verkställts för åvägabringande av en ordnad familjepensionering för arbetare i statens tjänst, ha hittills icke lett till något positivt resultat. Om man bortser från månadslönare vid marinen, vilka äga att efter eget val bereda sina efterlevande gratial från flottans pensionskassa, har den statsanställda arbetarpersonalen fortfarande varken möjlighet eller skyldighet att under statens medverkan sörja för sina efterlevandes pensionering.

Olika förslag åsyftande att råda bot härför ha emellertid under senare år framkommit. Erinras må sålunda, hurusom 1921 års pensionskommitté beträffande arbetarpersonal vid försvarsväsendet och vid den civila statsförvaltningen med undantag av kommunikationsverken föreslog, att arbetarna i familjepensionshänseende, liksom ock i fråga om tjänstepension, skulle inordnas under reglementet för statens pensionsanstalt. Vad åter anginge arbetarpersonalen vid kommunikationsverken, ansåg pensionskommittén, att det borde undersökas, om ej familjepensionsrätt skulle kunna ordnas genom anslutning till de ordinarie tjänstemännens änke- och pupillkassor. Såsom en annan utväg antydde kommittén, att de av densamma föreslagna, i första

hand för tjänstepensionering avsedda arbetarpensionskassorna vid kommunikationsverken skulle kunna anordnas jämväl för pensionering av arbetarpersonalens efterlevande. Ännu en möjlighet ansåg pensionskommittén vara, att för all arbetarpersonal vid kommunikationsverken inrättades en gemensam änke- och pupillkassa.

1926 års pensionsutredning, som fann sig böra frångå pensionskommitténs förslag till lösning av arbetarpersonalens tjänstepensionsfråga och i stället förordade inrättandet av en särskild för denna personal avsedd arbetarpensionskassa för ombesörjande av tjänstepensioneringen, ansåg det önskvärt, att även arbetarnas familjepensionering ordnades efter ett för statsförvaltningens olika områden enhetligt system. Efter att ha diskuterat de olika utvägar, som av 1921 års pensionskommitté anvisats för ordnandet av ifrågakommande familjepensionering, stannade 1926 års pensionsutredning vid att såsom den lämpligaste lösningen av frågan föreslå inrättandet av en för hela statsförvaltningen gemensam familjepensionskassa för arbetarpersonal. Då en dylik gemensam kassa icke ansågs kunna komma till stånd utan statens medverkan, syntes det pensionsutredningen naturligt, att kassans förvaltning uppdroges åt någon statsmyndighet. Härvid erbjöde sig osökt den anordningen, att kassan ställdes under statens pensionsanstalt, vilken ju redan hade till uppgift, bland annat, att ombesörja familjepensionering för stora personalgrupper, vartill komme, att enligt pensionsutredningens förslag anstalten skulle handhåva tjänstepensionering för ett mycket betydande antal av just de statstjänare, för vilka familjepensionering vore avsedd att ordnas genom den ifrågasatta kassan.

1930 års pensionssakkunniga utgingo, i analogi med den av statsmakterna på tjänstepensionsområdet godkända principen, från att familjepensioneringen för arbetare borde anordnas i så nära anslutning som möjligt till de för tjänstemannapersonal föreslagna grunderna. Det av de sakkunniga utarbetade förslaget till *familjepensionsreglemente för arbetare* skulle sålunda bliva ett komplement till det av 1934 års riksdag antagna tjänstepensionsreglementet för arbetare och erhålla tillämpning å samma arbetare som sistnämnda reglemente. Någon tveksamhet hade visserligen — anförda de sakkunniga — rätt om lämpligheten av att utsträcka familjepensionsreglementet till att avse jämväl s. k. säsongarbetare, vilkas anställning ju regelmässigt omfattade allenast viss del av varje år, men då ett avsteg från den grundläggande uppfattningen, att familjepensionsrätt borde beredas alla anställningshavare i statens tjänst, vilka ansetts böra komma i åtnjutande av tjänstepension, icke utan synnerligen vägande skäl borde ifrågakomma, hade de sakkunniga sökt och även trott sig finna en lösning av säsongarbetarnas familjepensionsfråga, som skulle möjliggöra reglementets tillämpning även å denna kategori statsanställda.

De sakkunniga yttrade jämväl, att en utvidgning av arbetarnas pensionsförmåner till att omfatta även familjepensionsrätt icke behövde innebära, att man därmed skulle fastare än hittills binda arbetaren vid hans statsanställning. Den omständigheten, att arbetaren enligt förslaget, i händelse av

entledigande eller avgång från statstjänsten, ägde ograverad bibehålla den rätt till familjepension för sina efterlevande, som svarade mot de familjepensionsavdrag han å sin avlöning fått vidkännas, syntes möjliggöra ett tillgodoseende även av de från myndigheternas sida ofta uttalade önskemålen om en viss rörlighet hos arbetaranställningen.

I sitt förut omförmälda utlåtande den 23 januari 1936 har 1934 års familjepensionsutredning rörande arbetarnas familjepensionering bl. a. framhållit, att — ehuru i dess uppdrag icke inginge att utarbeta förslag till familjepensionsreglemente för statens arbetarpersonal — utredningen icke ansett sig kunna underlåta att i anslutning till sina förslag till civila och militära familjepensionsreglementen företaga den överarbetning av pensionssakkunnigas förslag till familjepensionsreglemente för arbetare, som av utredningsarbetet beträffande tjänstemännens familjepensionering synts direkt påkallad. Utredningen ville emellertid förutskicka, att den inskränkt sin överarbetning till en i övervägande grad formell granskning av det tidigare förslaget och sålunda icke ansett sig ha haft att för egen del taga ställning till sådana principiella spörsmål som olikheter i pensionsvillkoren mellan kvinnliga tjänstemän och arbetare samt därav betingade skiljaktigheter i fråga om familjepensionsavdragens beräkning för tjänstemän å ena och arbetare å andra sidan o. s. v. I dessa och liknande hänseenden hade utredningen anpassat sitt förslag efter de av pensionssakkunniga uppdragna riktlinjerna.

Några mera vägande principiella erinringar mot det föreslagna familjepensionsreglementet för arbetare ha icke kommit till synes i de tidigare över pensionssakkunnigas och nu senast över familjepensionsutredningens förslag avgivna yttrandena. Tvärtom kunna förslagen sägas ha erhållit tämligen allmän anslutning. Departements-
chefen.

Även för egen del har jag funnit förslaget vara av beskaffenhet att i hudsak böra läggas till grund för ett slutgiltigt ordnande av den länge aktuella frågan om familjepensionering för statens arbetare. Till vissa detaljer i förslaget återkommer jag i samband med redogörelsen för författningstextens närmare innehåll; jag hänför mig då till en inom finansdepartementet verkställd överarbetning av förslaget.

1 §. Reglementets tillämplighetsområde.

Genom att utforma familjepensionsreglementet för arbetare såsom ett komplement till det av 1934 års riksdag antagna tjänstepensionsreglementet för arbetare ernås åtskilliga fördelar. En av de viktigaste bland dessa är, att så snart en arbetares anställning prövats vara av beskaffenhet att göra honom hänförlig under tjänstepensionsreglementet, blir därigenom även familjepensionsreglementet automatiskt tillämpligt å honom. Sistnämnda reglemente skall nämligen äga tillämpning å de arbetare, för vilka bestämmelserna i tjänstepensionsreglementet för arbetare äro gällande. En dylik

föreskrift synes giva familjepensionsreglementets tillämpningsområde en logisk och fullt klar avgränsning.

Emellertid upphör icke reglementet att vara å arbetaren tillämpligt i och med hans avgång ur statens tjänst. Föreskrifter härom meddelas i 1 § 1 mom. b) och 1 § 2 mom., vilka motsvaras av analoga bestämmelser i 1 § allmänna familjepensionsreglementet.

2 §. Pensionsrättens omfattning.

Rörande pensionsrättens omfattning funno sig *pensionssakkunniga* böra göra sådant avsteg från vad som föreslagits i civila familjepensionsreglementet, att endast efterlevande änka samt arvsberättigade barn skulle komma i åtnjutande av familjepension enligt förevarande reglemente och sålunda ej änklings efter kvinnlig arbetare. De sakkunniga hade nämligen icke ansett samma skäl, som talade för full likställighet i familjepensionshänseende mellan manliga och kvinnliga tjänstemän, vara för handen, så vitt anginge den statsanställda arbetarpersonalen. Att märka vore sålunda, hurusom kvinnlig arbetares avlöning regelmässigt vore lägre än närmast jämförlig manlig arbetares, vilket bland annat föranlett, att de kvinnliga arbetarnas tjänstepensioner lågo c:a 25 % under pensionerna till manliga arbetare inom samma pensionsgrupp. Under sådana förhållanden syntes det knappast kunna ifrågasättas att vid familjepensionsavdragens bestämmande sammanslå manliga och kvinnliga arbetare till enhetliga pensionsgrupper under antagande av samma förmåner och förpliktelser. Kvinnorna skulle härigenom komma att i förhållande till sina löner belastas väsentligt tyngre än männen, oaktat värdet av familjepensionsförmånen skulle ställa sig lägre för kvinnliga arbetare än för manliga. En dylik anordning skulle uppenbarligen innebära en direkt orättvisa mot de kvinnliga arbetarna.

De sakkunniga hade i stället utgått från att särskilda familjepensionsavdrag borde fastställas för manliga och kvinnliga arbetare, beräknade att täcka de faktiska kostnaderna för vardera partens familjepensionering. På grund härav hade de sakkunniga varit oförhindrade att ingå på en friare prövning av familjepensioneringsbehovet för kvinnliga arbetare, än det varit dem möjligt beträffande kvinnliga tjänstemän, enär det för dessa senares vidkommande gällde att anpassa familjepensioneringen efter ett för manliga och kvinnliga tjänstemän gemensamt lönesystem med i huvudsak lika löner för män och kvinnor i samma lönegrad. Vid denna prövning hade de sakkunniga trott sig finna, att något större behov av införande av pensionsrätt för kvinnlig arbetares efterlevande make icke föreläge, en uppfattning, i vilken de sakkunniga blivit styrkta vid de överläggningar, som ägt rum med vissa representanter för arbetarpersonalen. Personalombuden hade nämligen för sin del förklarat sig icke vilja framställa något yrkande om pension för änklings efter kvinnlig arbetare. Av hela antalet kvinnliga arbetare, som skulle beröras av det nya familjepensionsreglementet, voro endast omkring 200

gifta. För kvinnornas del syntes därför familjepensioneringen lämpligen kunna begränsas till att avse pensionsrätt för efterlevande barn.

1934 års familjepensionsutredning har, på sätt redan antytts, funnit sig sakna anledning ingå på här antydda principiella spörsmål. I avgivna yttranden har icke någon erinran framställts mot den av pensionssakkunniga förordade begränsningen av pensionsrätten för kvinnliga arbetares efterlevande.

Jag har för min del heller icke något att erinra mot det sätt, på vilket pensionsrätten här begränsats. Departements-
chefen.

I fråga om de ändringar i förhållande till familjepensionsutredningens förslag, som departementsförslaget innebär, får jag hänvisa till vad under 2 § allmänna familjepensionsreglementet anförts.

3 §. Tid för familjepensionsavdragen.

Med avseende å principerna för bestridandet av de anställdas andel i kostnaderna för familjepensioneringen genom uttagande av särskilda familjepensionsavdrag å lönerna överensstämmer det nu framlagda reglementsförslaget med vad som föreslagits för tjänstemannapersonalen.

I vissa över pensionssakkunnigas förslag avgivna yttranden uttalades farhågor för att ett pensioneringssystem med avgiftsplikt kunde föranleda krav på ökade löneförmåner för den av pensioneringen berörda arbetarpersonalen. Dylika invändningar anser jag icke förtjäna större avseende i förevarande sammanhang än på tjänstepensionsområdet, där principen om viss avgiftsplikt redan av statsmakterna godkänts.

I familjepensionsutredningens reviderade reglementsförslag har denna paragraf kompletterats med ett stadgande av motsvarande innehåll som 3 § tredje stycket i tjänstepensionsreglementet för arbetare. Mot vad sålunda föreslagits har jag intet att erinra.

4 §. Avkortad familjepension. Tjänstår.

Denna paragraf ansluter sig i fråga om den formella uppställningen till 4 § allmänna familjepensionsreglementet.

Vissa av arbetarnas speciella anställningsförhållanden betingade föreskrifter ha intagits under 5 och 6 mom. i departementsförslaget. Rörande det förra av dessa stadganden, som med oförändrat innehåll hämtats från 4 § 3 mom. i pensionssakkunnigas reglementsförslag, anförde de sakkunniga bl. a. följande.

Viss tveksamhet hade bland de sakkunniga rått om lämpligheten av att utsträcka familjepensionsreglementet till att avse jämväl s. k. säsongarbetare, vilkas anställning ju regelmässigt omfattade allenast viss del av varje år. De sakkunniga hade då närmast i tankarna frågan, huru i familjepensionshänseende skulle med dessa arbetare förfaras under den tid av året, under vilken de icke innehade någon anställning. Det kunde tydligen icke anses rimligt, att de efterlevande till en arbetare, som avlede mellan arbetssäsonger-

na, skulle komma i en annan och sämre ställning, än om dödsfallet inträffat *under* själva arbetssäsongen. Med bestämmelsen i 4 § 3 mom. hade de sakkunniga avsett att förhindra en dylik ojämnhet i reglementets tillämpning. Stadgandet innebure, att om arbetare, som utan eget förvållande entledigats från sin anställning utan rätt till pension, avlede inom nio månader från anställningens upphörande, så skulle vid bestämmande av familjepension till hans efterlevande anses, som om han vid dödsfallet alltjämt kvarstode i statens tjänst. Denna »karensförsäkring», som vore av betydelse i främsta rummet för säsongarbetare, torde emellertid böra komma även andra arbetare till godo. Det låge nämligen i arbetaranställningens mindre fasta natur, att även arbetare med årsanställning tillfälligtvis kunde entledigas från sin anställning på grund av arbetsbrist men kanske redan efter några månader återanställdes på sin gamla plats. En på dylikt sätt formellt entledigad men i realiteten endast tillfälligtvis permitterad arbetare borde givetvis komma i åtnjutande av samma förmån i familjepensionshänseende, som föreslagits för säsongarbetare.

Beträffande 4 § 4 mom. i pensionssakkunnigas förslag, motsvarande 4 § 6 mom. i departementsförslaget, anförde de sakkunniga: Detta stadgande berörde uteslutande säsongarbetarna. Den föreslagna rätten till utökning av antalet tjänstår för bestämmande av familjepension syntes för säsongarbetarnas vidkommande böra ställas i relation till den anställningstid, som normalt varit för arbetaren gällande under dennes livstid. De sakkunniga ville för sin del föreslå, att vid här avsedd utökning av antalet tjänstår skulle medräknas allenast så stor del av varje år, som motsvarade den anställningstid, vilken varit i medeltal för arbetaren gällande under de tre senast *förflutna* kalenderåren före dödsfallet eller pensioneringstillfället. Att märka vore, att medeltalsberäkningen borde avse kalenderår, då härigenom erhöles en riktig uppskattning av arbetssäsongernas normala omfattning utan att tidpunkten för dödsfallet kunde tänkas förrycka beräkningsresultatet. Genom ordet »förflutna» vore antytt, att dödsåret icke skulle medräknas.

Departements-
chefen.

I likhet med pensionssakkunniga finner jag önskvärt, att den föreslagna familjepensioneringen kommer att omfatta jämväl säsongarbetarna, så att tjänste- och familjepensionsreglementenas tillämpningsområden kunna bringas att sammanfalla. Ehuru jag till fullo beaktar de svårigheter, som på familjepensionsområdet kunna antagas bliva en följd av säsongarbetets speciella natur och därmed förenade täta avbrott i anställningen, vill det synas som om pensionssakkunnigas förslag erbjöde en tillfredsställande lösning av problemet. Departementsförslaget ansluter sig också i nu avsedda delar till vad de sakkunniga för sin del föreslagit.

5 §. Familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag.

I sitt reviderade förslag till familjepensionsreglemente för arbetare har 1934 års *familjepensionsutredning* verkställt en anpassning av de utav *pensions-sakkunniga* föreslagna pensions- och avdragsbeloppen efter den nya pensionsskalan för tjänstemän. Familjepensionsunderlagen äro sålunda för icke-yrkesarbetare satta lika med de för extra ordinarie tjänstemän i 4 lönegra-

den föreslagna beloppen och för yrkesarbetare lika med motsvarande belopp för extra ordinarie tjänstemän i 6 lönegraden.

Vid beräkningen av familjepensionsavdragen utgingo pensionssakkunniga däremot från att särskilda familjepensionsavdrag borde fastställas för manliga och kvinnliga arbetare, beräknade att täcka de faktiska kostnaderna för vardera partens familjepensionering. Såsom en följd härav skulle likväl familjepensionsavdragen för manliga arbetare bliva något högre än för tjänstemän med motsvarande familjepensionsunderlag, enär kvinnornas billigare familjepensionering icke kunnat utnyttjas till en utjämning och sänkning av pensionsavdragen.

Familjepensionsutredningen har inskränkt sig till att omräkna de tidigare föreslagna familjepensionsavdragen efter den nya grundpensionsnivån. De belopp, som därvid framkommit, giva vid handen, att familjepensionsavdraget skulle för en manlig yrkesarbetare med 15 kronor och för en manlig icke-yrkesarbetare med 9 kronor för år överstiga avdragen för de tjänstemän, med vilka de i familjepensionshänseende blivit i övrigt jämställda. Det anföres därvid, att om man önskar genomföra en enhetlig avdragsnivå för tjänstemän och manliga arbetare, skulle för grundpensionernas finansiering krävas ett särskilt tillskott av statsmedel, som beräknats uppgå till c:a 177,000 kronor för år.

Avgivna yttranden. Med hänsyn till anledningen till olikheten med avseende å familjepensionsavdrag för å ena sidan tjänstemän och å andra sidan arbetare anser statskontoret det icke kunna komma i fråga, att staten skulle bekosta mellanskillnaden, varför statskontoret icke har något att erinra mot att pensionsavdragen bestämmas på föreslaget sätt. Så mycket större skäl syntes enligt statskontorets mening föreligga för denna ståndpunkt som staten i alla händelser, enligt vad utredningen utgått ifrån, skulle i väsentligt högre grad bidra till arbetarnas familjepensionering, än som 1930 års pensionssakkunniga förutsatt, i det att enligt det av utredningen reviderade författningsförslaget grundpensionen till arbetares efterlevande skulle genom tillskott av statsmedel ökas med 120 kronor i likhet med vad som — med hänsyn till statens övertagande av tjänstemannakassornas tillgångar — föreslagits beträffande tjänstemännens familjepensioner.

I detta sammanhang framhåller statskontoret även, att kostnaderna för arbetarnas familjepensionering syntes vara i hög grad approximativt beräknade; i sådant hänseende ville statskontoret exempelvis peka på svårigheten att ens tillnärmelsevis beräkna de belopp, vartill familjepensionerna till efterlevande efter säsongarbetare kunde komma att utgå.

En reservant inom *kommunikationsverkens lönenämnd* har ansett att nämnden bort yrka, att beloppet av avdraget per år räknat måtte för arbetare sättas lika med vad som vid motsvarande familjepensionsunderlag föreslagits beträffande tjänstemännen. Yrkande av samma innebörd har framförts av *svenska järnvägsmanufakturbundet*, som finner orättvist, om arbetarna skulle åläggas att vidkännas större familjepensionsavdrag i förhållande till familjepensionsunderlaget än andra statens befattningshavare.

Departements-
chefen.

Av det sagda framgår, att enligt familjepensionsutredningens reglements-förslag familjepensionsavdragen för arbetarna ligga något högre än för de tjänstemän, som ha samma familjepensionsunderlag. Skillnaden beror huvudsakligen därpå, att de kvinnliga arbetarna vid avdragsberäkningen behandlats såsom en grupp för sig och att således de lägre familjepensionskostnaderna för kvinnorna icke kunnat föranleda en allmän sänkning av avdragen. Även om ur rent försäkringsmässig synpunkt skäl kunna anföras för en sådan anordning, måste det enligt min mening icke minst för de i pensioneringen ingående personalgrupperna framstå såsom oegentligt och svårbegripligt, om de manliga arbetarna sålunda för samma förmån skulle betala mera än tjänstemännen. Jag anser mig därför böra förorda, att avdragen sänkas till samma belopp, som gälla för motsvarande underlag i allmänna familjepensionsreglementet, och har i enlighet härmed verkställt vissa ändringar i förevarande paragraf.

6 §. Övergång till annan anställning.

Överensstämmer med 6 § i pensionssakkunnigas reglements-förslag, som i denna del icke föranlett någon erinran.

7 §. Familjepensionens storlek i förhållande till antalet efterlevande. Familjepensionens fördelning på de efterlevande.

Paragrafen är uppgjord helt i anslutning till 5 § i förslaget till allmänt familjepensionsreglemente med den mindre omformulering allenast, som varit betingad av familjepensionsrättens begränsning till att avse endast änka, fränskild hustru och barn.

8 §. Utbetalning av familjepensioner.

Ansluter sig till 7 § i förslaget till allmänt familjepensionsreglemente.

9 §. Prövningen av familjepensionsfrågor.

Det har i de utarbetade förslagen förutsatts, att prövningen av frågor angående familjepension efter avliden arbetare skulle ankomma på samma myndigheter, åt vilka uppdragits bestyret med tjänstepensioneringen för arbetare.

Mot vad sålunda föreslagits har icke framställts någon erinran av de myndigheter, som avgivit yttrande i ämnet. Emellertid har från *statens järnvägars änke- och pupillkassa* framhållits såsom önskligt och berättigat, att arbetarpersonalen tillerkändes viss medbestämmanderätt vid avgörandet av de frågor, som berörde hithörande delar av familjepensionsväsendet, varför hemställdes, att det måtte tagas under överbäggande, huruvida ett sådant önskemål kunde i någon form förverkligas.

Departements-
chefen.

Jag ansluter mig i denna del till de utarbetade förslagen.

10 §. Bevis om rätt till familjepension.

Vid anställnings upphörande synes arbetaren böra erhålla ett skriftligt bevis, som styrker de efterlevandes rätt till familjepension efter honom. Sådant bevis skall lämnas antingen anställningen upphör till följd av arbetsrens pensionering eller på grund av entledigande utan pension. Dock har föreskriften om familjepensionsbevis ansetts böra för säsongarbetarnas vidkommande kompletteras med ett stadgande av innebörd, att utfärdandet av dylikt bevis beträffande arbetare, vilken icke haft årsanställning utan varit anställd allenast för viss del av varje år, skall ske endast på därom gjord framställning. I detta hänseende överensstämmer förslaget med vad som i tjänstepensionsreglementet för arbetare (16 § 3 mom.) föreskrivits angående utfärdande av bevis om uppskjuten livränta. •

11 §. Tillämpningsföreskrifter.

Paragrafen, som korresponderar med 19 § i förslaget till allmänt familjepensionsreglemente, torde icke tarva närmare motivering.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.

Enligt *pensionssakkunnigas* den 20 juli 1934 framlagda förslag skulle familjepensionsreglementet för arbetare, liksom civila familjepensionsreglementet, träda i kraft den 1 juli 1935. Några särskilda övergångsbestämmelser föreslogos därvid ej. I 4 § 2 mom. upptogs emellertid, i anslutning till vad som skett i civila familjepensionsreglementet, ett stadgande av följande lydelse:

I fråga om arbetare, vilken omedelbart före det reglementet blivit för honom gällande innehade anställning i statens tjänst och som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension, skall, för bestämmande av familjepension åt hans efterlevande, såsom tjänstår räknas jämväl hälften av den före reglementets ikraftträdande förflutna tid, under vilken han innehaft statsanställning av beskaffenhet och under förutsättningar, som i 1 § tjänstepensionsreglementet för arbetare anges. Härvid skall dock undantagas tid, som infallit före det arbetaren uppnått en levnadsålder av trettio år.

Har här avsedd arbetare innehaft anställning, som nyss sagts, under minst femton år, skall familjepensionsunderlaget utgöra lägst 460 kronor.

I motiveringen till detta förslag anfördes bland annat, att för att den nya familjepensioneringen skulle bli effektiv även med avseende å arbetare, vilka vid reglementets ikraftträdande redan uppnått sådan levnadsålder, att de icke skulle hinna före pensionsåldern förvärva det antal tjänstår, som enligt huvudregeln krävdes för beredande av en familjepension, vilken icke blott stode i skälighets relation till den sammanlagda anställningstidens längd utan även utgjorde ett icke allt för knappt bidrag till de efterlevandes bärgning, torde det här liksom i fråga om den icke-ordinarie tjänstemannapersonalen vara nödvändigt, att staten under en övergångstid gjorde vissa eftergifter beträffande det eljest uppställda villkoret, att familjepensioneringen helt skall bekostas av de anställda.

I 1934 års familjepensionsutrednings förslag har någon dag för reglementets ikraftträdande icke utsatts utan, liksom beträffande de andra reglementena, i 1 § förklarats, att Kungl. Maj:t och riksdagen skola förordna rörande ikraftträdandet.

Med hänvisning till den till motsvarande stadgande i civila familjepensionsreglementet lämnade motiveringen har vidare upptagits en övergångsbestämmelse i nära anslutning till nämnda stadgande. Det föreskrives sålunda, att i fråga om arbetare, som vid reglementets ikraftträdande innehade anställning av beskaffenhet och under förutsättningar, som i 1 § tjänstepensionsreglementet för arbetare sägs, och som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension, skall, för bestämmande av familjepension åt hans efterlevande, såsom tjänstår räknas jämväl hälften av den tid, under vilken han, innan reglementet blev å honom tillämpligt, innehaft dylik anställning. Vidare stadgas, att om tid, som nyss sagts, jämte det antal tjänstår arbetaren förvärvat efter det reglementet blev å honom tillämpligt uppgår till minst femton år, familjepensionsunderlaget skall utgöra minst 400 kronor.

I de *avgivna yttrandena* förekommer ej annat uttalande i dessa frågor än att *järnvägsstyrelsen* framhåller följande: Med stöd av bestämmelsen i förslagens 4 §, att tjänstår beräknas enligt 2 § 1 och 3 mom. tjänstepensionsreglementet för arbetare, kunde för en arbetare, på vilken reglementet blivit tillämpligt först efter dess ikraftträdande, i viss utsträckning medräknas tid, varunder han innehaft anställning vid ett av staten övertaget enskilt företag (2 § 3 mom.). För en arbetare, på vilken reglementet blivit tillämpligt redan i och med dess ikraftträdande, kunde däremot enligt första stycket av övergångsbestämmelserna endast få tillgodoräknas sådan tidigare anställningstid, som förvärvats i statens tjänst. Enär vid statens järnvägar funnes ett avsevärt antal arbetare, som övergått i statsanställning i samband med inköpet av enskilda järnvägar, ville det synas styrelsen rimligt, att även för dessa arbetare vid beräkning av tjänstår i familjepensionshänseende hänsyn kunde få tagas till anställningstid vid det enskilda företaget.

Departements-
chefen.

Enär tidpunkten för förevarande reglementes ikraftträdande lär vara oberoende av överenskommelserna med familjepensionskassorna, synes hinder icke möta att i reglementet fixera denna tidpunkt. Den synes mig böra bestämmas till den 1 januari 1937. Med den av mig föreslagna lydelsen av 1 § bör emellertid därvid tilläggas, att reglementet icke äger tillämpning i fråga om arbetare, som före nämnda dag avgått från sin anställning.

Beträffande rätten att i familjepensionshänseende tillgodoräkna anställningstid före reglementets ikraftträdande får jag hänvisa till vad jag anfört i samma fråga vid behandlingen av allmänna familjepensionsreglementet. Jag anser således även här rimligt att medgiva tillgodoräkning av hela denna tid, även i den mån detta ej följer av huvudregeln i departementsförslagens 4 § 4 mom., enligt vilken såsom tjänstår skall räknas tid, vilken arbetaren må räkna som tjänstår enligt 2 § tjänstepensionsreglementet för arbetare. Med den avfattning jag föreslår av dessa bestämmelser förfaller den av järnvägsstyrelsen framställda erinran beträffande arbetare, som övertagits från enskilt företag.

Såsom övergångsregeln jämkats erfordras ej heller i detta reglemente någon särskild regel om visst minimibelopp för familjepensionens grundbelopp vid femton tjänstår.

Vissa ytterligare frågor.

I den mån framdeles beslut fattas om allmänna familjepensionsreglementets ikraftträdande för visst förvaltningsområde, erfordras självfallet också avgöranden från statsmakternas sida i åtskilliga ekonomiska och budgettekniska frågor, såsom exempelvis rörande den budgetmässiga redovisningen av familjepensionsavdragen, rörande sättet för bestridande av utgifterna för de enligt reglementet utgående pensionerna samt rörande förvaltningen av de fondmedel, som i samband med övertagandet av enskilda kassor tillfalla staten. För närvarande tarva emellertid dessa frågor icke avgörande, i vad rör allmänna familjepensionsreglementets tillämplighetsområde.

Då familjepensioneringen för arbetare däremot genom reglementets antagande skulle komma att träda i kraft den 1 januari 1937, erfordras härvidlag att redan i detta sammanhang ståndpunkt tages till vissa ytterligare frågor.

Vad först angår familjepensionsavdragen för arbetare synes det mig lämpligast, att så länge någon fondering av tjänstepensionsavdragen för arbetare icke äger rum annat än å vissa förvaltningsområden, där sådan fondering tidigare skett, ej heller familjepensionsavdragen fonderas. Familjepensionsavdragen skulle således sett ur statens synpunkt komma att framträda endast genom minskad belastning å vederbörande avlöningsanslag, men å andra sidan finge pensionskostnaderna helt bestridas ur utgiftsanslag. Beträffande dessa kostnader bör givetvis gälla, att de vid de affärsdrivande verken bestridas av vederbörande verks medel. För arbetare vid allmänna civilförvaltningen och försvarsväsendet böra utgående pensioner bestridas från ett särskilt anslag under elfte huvudtiteln. Hemställan till riksdagen rörande upptagande av sådant anslag i riksstaten för budgetåret 1936/1937 torde böra göras i detta sammanhang. För beräkning av storleken av anslaget, vilket skulle avse familjepensioner i följd av dödsfall under första halvåret 1937, saknas fastare hållpunkter. På grundval av vissa överslagskalkyler får jag föreslå ett belopp av 25,000 kronor.

Enligt 9 § familjepensionsreglementet för arbetare skulle prövningen av familjepensionsfrågor, fränsett arbetare vid de affärsdrivande verken, ankomma å den myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer. Jag förutsätter att denna myndighet liksom i fråga om tjänstepensioneringen för arbetare blir statens pensionsanstalt. Denna har i sitt yttrande över familjepensionsutredningens förslag erinrat, att medel erfordrades för bestridande av de med den nya arbetsuppgiften förenade förvaltningskostnaderna men att någon mera exakt beräkning av dessa kostnader knappast vore möjlig. Anstalten hemställer att Kungl. Maj:t, i likhet med vad som skedde då tjänstepensioneringen

av vissa arbetare i statens tjänst överlämnades åt anstalten, ville med riksdagens bemyndigande ställa erforderligt belopp till pensionsanstaltens förfogande att utgå från de av anstalten omhänderhavda medel. Ett bemyndigande av denna art synes mig böra nu utverkas.

Jag anser mig slutligen böra beröra en i ett yttrande gjord hemställan, att familjepensionsreglementena kompletteras med föreskrift därom, att familjepension ej må utmätas eller beläggas med kvarstad. Sådant stadgande har tidigare med stöd av äldre lydelse av 67 § utsökningslagen pläгат intagas i de enskilda familjepensionskassornas reglementen; efter en år 1927 gjord ändring i nämnda lagrum avses emellertid detta skola direkt reglera dessa frågor. Ändring i lagrummet eller annan åtgärd i förevarande syfte synes mig nu icke erforderlig, enär efter familjepensionsväsendets förstatligande även familjepensionen lär bli att anse som sådan »pension å rikets stat», som i lagrummet omförmäles.

Hemställan.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna förenämnda inom finansdepartementet utarbetade förslag till allmänt familjepensionsreglemente och till familjepensionsreglemente för arbetare;

dels förklara, att dyrtidstillägg jämlikt kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 267) icke skall utgå till änka eller barn, som åtnjuter familjepension jämlikt något av nämnda reglementen;

dels till Pensioner enligt familjepensionsreglementet för arbetare för budgetåret 1936/1937 under elfte huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 25,000;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1936/1937 av de medel, från vilka kostnaderna för statens pensionsanstalt skola bestridas, ställa till förfogande medel för den förstärkning av anstaltens personal, som kan bli erforderlig för anstaltens handläggning av pensionsärenden enligt familjepensionsreglementet för arbetare.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Birger Brandt.

BILAGOR

Sammanställning av vissa familjepensionskassors

Kassa	Pension för änka ensam	Årsavgift	Andra avgifter
<i>Civilstatens änke- och pupillkassa.</i>	Delaktighetsbelopp: 27,5 % av tjänstepensionsunderlaget. Dessutom 10% provisorisk förhöjning.	16,8% av delaktighetsbeloppet. Utgår till 67 års ålder.	<i>Befodringsavgift</i> vid inträde och befordran efter 29 års ålder med viss av åldern beroende procent av delaktighetsbeloppet resp. förhöjning därav. Fördelas på 5 år.
<i>Statens järnvägars änke- och pupillkassa.</i>	Grundbelopp: viss procent av slutlön å A-ort, högst 25 % (lgr. 1—7) och lägst 17 % (generaldirektör).	Viss, av inträdesåldern beroende procent av slutlön å A-ort, lägst 3,5 % (före 30 år) och högst 7 % (58—59 år). Avgiften utgår under tjänstetiden. Befrielse från delägarskap i kassan inträder för den, som vid fyllda 50 år icke har pensionsberättigade anhöriga.	<i>Inträdesavgift:</i> $\frac{1}{24}$ av slutlönen å A-ort. <i>Retroaktivavgift</i> vid inträde efter 30 års ålder, motsvarande hela värdet av förmånen att icke behöva erlägga högre årsavgifter än de förut angivna.
<i>Telegrafverkets änke- och pupillkassa.</i>	Pensionsbelopp: från 530 kr. (1:a lgr.) till 1,950 kr. (30:e lgr.) och 2,450 kr. (generaldirektör).	Fixt belopp för varje lönegrad: från 72 kr. (1:a lgr.) till 378 kr. (30:e lgr.) och 486 kr. (generaldirektör). Avgiften utgår under 30 år. (Övergångsvis i vissa fall under 25 år.) Befrielse från delägarskap i kassan inträder för den, som vid fyllda 60 år icke har pensionsberättigade anhöriga.	—
<i>Tullstatens enskilda pensionsinrättning.</i>	<i>Dels</i> fast avgiftspension (A-pension) = 60 gånger pensionstalet; <i>dels</i> , i den mån inrättningens ekonomiska ställning det medgiver, rörlig avgiftspension (B-pension) med lägst ett belopp, motsvarande hälften av pensionstalet, och högst ett belopp, motsvarande 20 gånger pensionstalet; samt tilläggspension (C-pension) av sådana diverseinkomster, som icke erfordras för täckande av inrättningens förvaltningskostnader.	Delägarna indelade i XI avgiftsklasser med <i>månadsavgifter</i> från 6 till 40 kr. Avgiften utgår till 65 års ålder. Delägare, som uppnått 60 års ålder, uppflyttas icke till högre avgiftsklass.	<i>Åldersavgift</i> erlägges av envar, som efter 29 års ålder inträder såsom delägare eller uppflyttas till högre avgiftsklass. Beräknas i förhållande till månadsavgiften resp. ökningen i månadsavgiften enligt särskilda tabeller. Fördelas på 10 år vid inträde och vid uppflyttning till högre avgiftsklass på 5 år.
<i>Universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn.</i>	Delaktighetsbelopp: 12 % av i staten upptagna avlöningsförmåner.	17,7 % av delaktighetsbeloppet. Avgiften utgår under tjänstetiden.	<i>Retroaktivavgift</i> vid inträde och befordran efter 28 års ålder med 10 % av delaktighetsbeloppet resp. förhöjning för varje överskjutande år.

huvudsakliga pensionsbestämmelser m. m.

Åldersgräns för			Rättsförhållanden vid förtidsavgång	Pension om barn finnas (Å = pension för änka ensam)
inträde	äktenskap	barnpension		
60 år	65 år	21 år	Utträde, varvid utbetalas värdet av erlagda avgifter.	Änka + 1 barn = 1,5 Å Ett barn = Å Två barn = 1,5 Å Om barnen äro flera, ökas pensionen med 0,2 Å per barn.
—	50 år villkorl.	18 år (föreslagen att höjas till 21 år)	Under förutsättning av 45 levnadsår och 20 ordinarie tjänstår rätt att kvarstå i kassan. Eljest utträde. Vid övergång till annan kassa kan under vissa villkor ske överföring av erlagda avgifter.	Änka + 1 barn = 1,4 Å Ett barn = Å Två barn = 1,4 Å Om barnen äro flera, ökas pensionen med 0,1 Å per barn.
—	60 år samt vid avgång ur tjänst	18 år (provisoriskt höjd till 21 år)	Frivilligt kvarstående. Vid övergång till annan kassa kan under vissa villkor ske överföring av erlagda avgifter.	För barn utgår pupilltillägg från 106 kr. (1 lgr.) till 390 kr. (30:e lgr.) och 490 kr. (generaldirektör). Barn utan pensionsberättigad moder = Å + pupilltillägg.
60 år	60 år	19 år	Utträde. Vid övergång till annan kassa kan under vissa villkor ske överföring av erlagda avgifter. På dylikt sätt ej i anspråk tagna avgifter berättiga till A- och B-pension för de efterlevande efter särskilt fastställt pensionstal.	A-pension: Änka + 1 barn = $100 \times$ pensionstalet. Änka + 2 barn = $120 \times$ pensionstalet. För varje ytterligare barn ökas pensionen med $10 \times$ pensionstalet. Ett barn = $70 \times$ pensionstalet. Två barn = $105 \times$ pensionstalet. Tre barn = $123 \times$ pensionstalet. För varje ytterligare barn ökas pensionen med $18 \times$ pensionstalet.
—	65 år	21 år	Utträde utan vederlag.	Änka + 1 barn = 1,6 Å Ett barn = 0,6 Å Två barn = 1,2 Å Tre barn = 1,6 Å Om barnen äro flera, ökas pensionen med 0,15 Å per barn.

Kassa	Pension för änka ensam	Årsavgift	Andra avgifter
<i>Vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor o. barn.</i>	600 kronor (»i mån av tillgängliga medel»).	105:50 kronor för år till 67 års ålder.	—
<i>Pensionsinrättningen för änkor och barn efter befattningshavare vid universitetet i Lund.</i>	Delaktighetsbelopp: 20 % av avlöningen i högsta lönegraden, lägst 500, högst 2,000 kronor.	22 % av delaktighetsbeloppet. Utgår under livstiden, dock ej efter avgång med pension, där ej pensionsberättigade anhöriga finnas.	—
<i>Lötsverkets enskilda pensionskassa.</i>	Valfritt delaktighetsbelopp från 50 till 800 kronor.	Årsavgift beräknad efter 15, 20 eller 25 års avgiftstid eller ock till 60 års ålder.	—
<i>Statens pensionsanstalt.</i>	Familjepensionsunderlag: 20 % av tjänstepensionsunderlaget + 300 kronor, högst 2,000 kronor. Försäkringsteknisk reduktion vid kortare anställningstid.	För man 4 % av tjänstepensionsunderlaget. För kvinna (avser endast barnpension) $\frac{1}{8}$ % av tjänstepensionsunderlaget. Vissa undantag.	—
<i>Arméns familjepensionskassa.</i>	<i>Grundbelopp:</i> viss procent, från 26 % å lägsta till 15 % å högsta lönebelopp enligt den år 1921 gällande lönestaten för armén. <i>Pensionen förhöjd</i> från 1 juli 1934 med 20 %. <i>Tillfällig pensionsförhöjning</i> 5 % å grundbeloppet.	I allmänhet 4,7 procent å lönen enligt den år 1921 gällande lönestaten. Årsavgift erlägges, tills den för beställningen fastställda pensionsåldern uppnåtts.	<i>Retroaktivavgift:</i> 3,5 procent å den vid delaktighetens vinnande tillträdda lönen; för officer fr. o. m. det år, han fyller 20 år, för underofficer fr. o. m. det år, han fyller 22 år, för civilmilitär fr. o. m. det år, han fyller 30 år. <i>Befordringsavgift:</i> 20 procent å den vid delaktighetens vinnande tillträdda lönen och sedermera vid befordran 20 procent å skillnadsbeloppet mellan den tillträdda lönen och den lön, varför befordringsavgift senast erlagts. Underofficerare m. fl. äro befriade från befordringsavgift. Båda dessa avgifter beräknas på lön enligt den år 1921 gällande lönestaten.

Åldersgräns för			Rättsförhållanden vid förtidsavgång	Pension om barn finnas (Å = pension för änka ensam)
inträde	äktenskap	barnpension		
—	—	21 år	Utträde utan vederlag.	Änka + 1 barn = 840 kr. Änka + 2 eller 3 barn = 1.008 kr. Änka + 4 eller flera barn = 1,200 kronor. Ett barn = 480 kronor. Två eller tre barn = 720 kronor. Fyra eller flera barn = 912 kronor.
—	Pensions- åldern.	18 år	Utträde utan vederlag.	Änka + 1 barn = 1,4 Å Om barnen äro flera, ökas pensionen med 0,1 Å per barn. Ett barn = 0,5 Å Två barn = 0,9 Å Tre barn = 1,2 Å Om barnen äro flera, ökas pensionen med 0,2 Å per barn.
55 år	57 år	21 år	Frivilligt kvarstående.	Änka + barn = Å Ett eller flera barn = Å
—	65 år	21 år	Reducerad familjepension.	Änka + 1 barn = 1,4 Å Om barnen äro flera, ökas pensionen med 0,1 Å per barn. Ett barn = 0,5 Å Två barn = Å Om barnen äro flera, ökas pensionen med 0,1 Å per barn.
—	60 år	21 år	Delägare, avgången med förtidspension eller sjukpension enligt 11 § 3 mom. militära tj.pens.reglementet bibehålla delaktighet. Delägare med sjukpension enligt 11 § mom. 1 c i samma reglemente är berättigad men ej skyldig bibehålla delaktighet. Delägare, som avgår utan pension eller som efter avgång med sjukpension förklarar sig icke vilja bibehålla delaktighet, äger ej rätt återbekomma någon del av inbetalda avgifter.	Änka + 1 barn = 1,5 Å Ett barn = Å Två barn = 1,5 Å Om barnen äro flera, ökas pensionen med 0,2 Å per barn.

Kassa	Pension för änka ensam	Årsavgift	Andra avgifter
<i>Marinens familjepensionskassa.</i>	I klass kr. 1,380: — II » » 1,150: — III » » 920: — IV » » 460: — F. n. utgår provisorisk förhöjning med 10 % av pensionen.	13½ % av änkepensionen. Avgiften upphör vid fyll- da 55 år för delägare, till- hörande kl. II—IV, och vid fyllda 65 år för del- ägare, tillhörande kl. I.	Retroaktiv avgift med 9% av pensionen eller pen- sionsförhöjningen för varje fullt kalenderår från det, då delägaren fyllde 20 år, dock högst för 25 år. Retroaktiv- avgiften utgår i form av efter försäkringstekniska grunder förhöjd årsav- gift. Tid för avgiftens upphörande, se årsavgift.

Åldersgräns för			Rättsförhållanden vid förtidsavgång	Pension om barn finnas (Å = pension för änka ensam)
inträde	äktenskap	barnpension		
—	65 år	21 år	Utträde, varvid utbetalas försäkringstekniskt beräk- nade värdet av erlagda av- gifter.	Änka + 1 barn = 1,15 Å Änka + 2 barn = 1,25 Å etc. Ett barn = $\frac{1}{3}$ Å. Två barn = Å. Om barnen äro flera, ökas pensionen med 0,1 Å per barn.

**Familjepensionsmedel för ordinarie kvinnliga befattningshavare enligt pensionsfondernas räkenskaper för budget-
året 1934/1935 resp. kalenderåret 1935.**

	Civila pen- sionsfonden ¹	Postverkets pensionsfond	Telegrafverkets pensionsfond	Statens järn- vägars pensionsfond	Statens vatten- fallsverks pensionsfond	Summa
Ingående behållning vid räkenskapsårets början	1,532,137: 52	778,934: 29	3,337,725: 18	326,508: 90	43,290: 32	6,018,596: 21
Inkomster:						
pensionsavgifter	222,762: 86	108,667: 87	312,000: 68	22,807: 15	7,543: 98	673,781: 54
räntemedel	65,353: 94	² 17,649: 52	139,590: 82	13,504: 74	1,888: 49	237,987: 51
	288,116: 80	126,316: 89	451,591: 50	36,311: 89	9,432: 47	911,769: 05
Utgifter:						
pensioner	3,279: —	— —	7,909: 75	588: —	— —	11,776: 75
i övrigt	³ 263,542: 09	— —	— —	— —	— —	263,542: 09
	266,821: 09	— —	7,909: 75	588: —	— —	275,318: 84
Kapitalökning under året	21,295: 21	126,316: 89	443,681: 75	35,723: 89	9,432: 47	636,450: 21
Utgående behållning vid räkenskapsårets slut ..	1,553,432: 73	905,251: 18	3,781,406: 93	362,232: 79	52,722: 79	6,655,046: 42
<i>Behållningens placering:</i>						
deposition i riksgäldskontoret	— —	904,650: 41	— —	— —	— —	904,650: 41
fastigheter, obligationer, lån	1,337,494: 50	— —	— —	— —	— —	1,337,494: 50
innestående i riksbanken	198,590: 86	— —	— —	— —	— —	198,590: 86
innestående i annan bank	17: 02	— —	— —	— —	— —	17: 02
räntefordringar	17,330: 85	— —	— —	— —	— —	17,330: 85
disponerat såsom förlagsmedel	— —	600: 77	3,781,406: 93	362,232: 79	52,722: 79	4,196,963: 28

¹ Budgetåret 1934/1935.

² Därav bidrag till pensionering av civila tjänst innehavare kronor 262,963: 50.

³ På grund av under året träffad överenskommelse med riksgäldskontoret tillgodoföres räntan å därstädes placerade medel från och med den 1 juli 1935 familjepensionsfonden vid utgången av varje budgetår i stället för tidigare halvårsvis. Av denna anledning har fonden år 1935 endast gottskrivits ränta för 1:a halvåret.

Sammanställning av olika familjepensionskassors inkomster och utgifter

(Hämtad från 1930 års pensionssak-

Kassa eller pensions- inrättning	Antal del- ägare vid räken- skaps- årets utgång	I n k o m s t e r , k r o n o r				
		familjepen- sionsav- gifter	ränte- medel	stats- bidrag	i övrigt	summa
Civilstatens änke- och pupillkassa ¹	13,472	1,903,262: 45	2,882,321: 07	*50,000: —	¹⁰ 261,297: 25	5,096,880: 77
Telegrafverkets änke- och pupillkassa ¹	1,937	206,618: 38	454,899: 37	64,264: 55	1,300: —	727,082: 30
Statens järnvägars änke- och pupillkassa ¹	21,644	2,136,466: 37	3,523,069: 91	307,672: 99	6,348: 40	5,973,557: 67
Tullstatens enskilda pen- sionsinrättning ²	3,309	298,461: 47	385,960: 20	58,528: 33	170: 55	743,120: 55
Universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn ³	133	35,627: 70	62,724: 67	2,250: —	7,565: 92	108,168: 29
Vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn ³	60	2,496: —	5,162: 30	—	415: 50	8,073: 80
Pensionsinrättningen för änkor och barn efter befattningshavare vid universitetet i Lund ⁴ ..	141	16,790: 20	53,657: 84	14,269: 73	—	84,717: 77
Summa	40,696	4,599,722: 57	7,367,795: 36	496,985: 60	277,097: 62	12,741,601: 15
Lotsverkets enskilda pen- sionskassa ⁵	909	24,652: 18	103,154: 36	687: 50	231: 50	128,725: 54
Motsvarande uppgifter för de militära familje-						
Arméns nya änke- och pupillkassa	7,850	356,421: —	1,446,493: —	*186,529: —	1,573: —	1,991,016: —
Flottans pensionskassa..	3,100	202,869: —	396,854: —	101,313: —	* 98,838: —	799,874: —
Summa	10,950	559,290: —	1,843,347: —	287,842: —	100,411: —	2,790,890: —

¹ Uppgifterna avse kalenderåret 1933.² Uppgifterna avse budgetåret 1932/1933.³ Uppgiften avser budgetåret 1933/1934.⁴ Uppskattad siffra; antalet betalande delägare utgjorde 18,563.⁵ Denna kassa intager i så måtto en särställning som den vid sidan av sin huvuduppgift att ombesörja familjepensioneringen lämnar möjlighet för delägare att även bereda viss pension åt sig själv, s. k. livränta. De meddelade uppgifterna, som avse kalenderåret 1933, omfatta såväl familje- som egenpensionering.

Bilaga C.

m. m. enligt räkenskaperna för kalenderåret 1933 resp. budgetåret 1932/1933.

kunnigas betänkande, sid. 26.)

U t g i f t e r , k r o n o r				Stats- bidrag per delägare kr.	Kapital- ökning under räken- skaps- året kr.	Kapitalbehåll- ning (med av- drag för skul- der) vid räken- skapsårets slut kr.
familjepen- sioner	förvaltnings- kostnad	i övrigt	summa			
2,267,378: 15	102,703: 90	53,291: 56	2,423,373: 61	3: 71	2,648,507: 16	63,156,689: 57
202,456: 72	7,851: 40	9,109: 15	219,417: 27	33: 18	507,665: 03	9,690,255: 06
2,665,851: 63	45,717: 32	5,281: 38	2,716,850: 33	14: 22	3,256,707: 34	78,007,553: 81
245,559: 81	13,183: 21	138: 35	258,881: 37	17: 69	484,239: 18	8,028,723: 70
47,170: 96	590: 25	1,205: 99	48,967: 20	16: 92	52,201: 09	1,379,720: 87
2,382: 60	467: 75	—	2,850: 35	—	5,223: 45	113,903: 48
40,319: 58	—	1,012: 20	41,331: 78	101: 20	43,385: 99	1,188,811: 71
5,471,119: 45	170,513: 83	70,038: 63	5,711,671: 91	—	6,997,929: 24	161,565,657: 70
93,697: 08	15,949: 99	70: 10	109,717: 17	—: 76	19,008: 39	2,257,505: 56

pensionskassorna, avseende budgetåret 1933/1934.

1,130,260: —	56,800: —	2,914: —	1,189,974: —	23: 75	801,042: —	30,805,920: —
396,908: —	43,600: —	—	440,508: —	32: 60	359,366: —	8,364,315: —
1,527,168: —	100,400: —	2,914: —	1,630,482: —	—	1,160,408: —	39,170,235: —

* Därav förvaltningsbidrag upptaget till ett beräknat belopp av 56,800 kronor.

† Därav pupilltillägg 35,900 kronor (dylika tillägg utgå icke efter den 1 juli 1934) och tillfällig pensionsförhöjning 222,334 kronor.

* Ingår ett belopp av 97,738 kronor, utgörande vinst vid utlottning av obligationer m. m.

* Därav gratial 364,570 kronor och tillfällig pensionsförhöjning 32,338 kronor.

10 Därav vinst å utlottade och inlösta obligationer kronor 260,686: 29.

Bilaga till 1934 års familjepensionsutrednings utlåtande den 23 jan. 1936.¹

Beräkningar angående familjepensionsavdrag m. m. för framtida civila och militära befattningshavare.

Av byråchefen fil. doktor TIM JANSSON.

I de försäkringstekniska beräkningar av familjepensionsavgifter för civila tjänstemän, vilka återgivas i 1930 års pensionssakkunnigas betänkande rörande familjepensionering (Statens offentliga utredningar 1934: 29), förut-sattes det, att pensionsavgifterna skulle upphöra att utgå, när tjänsteman uppnådde pensionsåldern eller när han dessförinnan uppnådde trettio tjänstår eller ock avginge från tjänsten. Familjepensionsunderlagen antogos härvid fastställda i enlighet med de sakkunnigas förslag. De försäkringstekniskt beräknade avgifterna (familjepensionsavdragen) underkastades en utjämning (jfr sid. 114—116 och tab. 31, 32).

Vid de nu företagna beräkningarna angående framtida befattningshavare hava förutsättningarna ändrats i olika avseenden. Sålunda skall enligt lämnade direktiv avgiftsberäkningen ske *gemensamt för civila och militära befattningshavare*. Vidare beräknas *familjepensionsbeloppen* efter en ny skala, för vilken nedan en närmare redogörelse lämnas. Vid den nya skalans tillämpning har tjänståldern för hel familjepension satts lika med tjänståldern för hel tjänstepension enligt vederbörande tjänstepensionsreglemente, varigenom i förhållande till 1930 års pensionssakkunnigas förslag antalet fall med avkortad familjepension minskats. *Avgiftsbetalningen* skall nu antagas fortgå till den tidpunkt, då befattningshavaren avgår från tjänsten. Vid beräkningarna har dock antagits, att avgiftsbetalningen upphör senast vid pensionsålderns uppnående, även för det fall att vederbörande kvarstår i tjänst efter pensionsåldern.

1. Beräkningsgrunder.

I det följande skall redogörelse lämnas ej blott för de beräkningsgrunder, som tillämpats vid konstruktionen av den nya familjepensionsavdragsskalan för framtida befattningshavare, utan även, ehuru mera kortfattat, för de beräkningsgrunder, som kommit till användning vid vissa undersökningar, som företagits för belysande av de ekonomiska förutsättningarna för höjning av familjepensionerna för nuvarande pensionärer och delägare i tre av de största familjepensionskassorna för statliga befattningshavare. De förutsättningar, som på sistnämnda punkt föreligga, böra givetvis vara av stor betydelse även vid bedömandet av frågan angående lämplig familjepensionsskala för framtida tjänstemän. För de beräkningsgrunder, som tillämpats vid undersökningarna angående kassorna, torde jag sedermera få lämna en utförligare redogörelse i annat sammanhang.

Vad angår försäkringstekniska grunder i allmänhet kan man efter deras art av säkerhet bland annat skilja mellan *betryggande grunder* och *själv-*

¹ Bilaga D företer i jämförelse med bilagan vid utl. den 23 jan. 1936 mindre avvikelser, varjämte en ny tabell (tab. 6) tillagts.

kostnadsgrunder. Vad beträffar livförsäkringsbolag skola dessa enligt lag använda betryggande grunder. Detta betyder, att deras avgifter och fonder måste vara beräknade med vissa säkerhetsmarginaler. På grund av dessa marginaler kan man vid normalt förlopp av verksamheten vänta sig överskott. Vad beträffar familjepensionskassorna för statliga befattningshavare gäller även för dem, att de endast med sina tillgångar svara för sina förpliktelser, och därför torde betryggande grunder böra tillämpas även för dem, därest de fortsätta sin verksamhet. För närvarande ha emellertid kassorna i regel icke hunnit anpassa sina beräkningsgrunder efter den under de senaste åren inträdda sänkningen i räntenivån.

Gäller det däremot en familjepensionering bedriven av staten för dess egna befattningshavare ställer sig saken annorlunda. Något behov av säkerhetsmarginaler föreligger icke här. Såväl beträffande framtida tjänstemän som beträffande nuvarande delägare i familjepensionskassorna, i den mån staten övertager dessas verksamhet, har familjepensionsutredningen därför givit det direktivet för beräkningarna, att de böra utföras så, att staten kan väntas icke göra någon vinst på denna pensionering. Vid förevarande försäkrings tekniska beräkning hava alltså tillämpats *självkostnadsgrunder*, d. v. s. grunder, vilka som helhet betraktade sakna säkerhetsmarginaler.

Räntefoten vid beräkningarna har enligt lämnade direktiv antagits utgöra 4 $\frac{1}{2}$ %.

Vad beträffar övriga beräkningsgrunder skall jag först beröra denna fråga i vad den avser *civilförvaltningen*.

I fråga om *de civila tjänstemännens dödlighet* har jag, när det gäller beräkningar angående *framtida tjänstemän*, saknat anledning att frånga antagandena i 1934 års utredning, nämligen för manliga tjänstemän tabellen O H (2.5 H + L) och för kvinnliga tjänstemän pensionsförsäkringskommitténs dödlighetstabell för kvinnor; den förstnämnda tabellen har konstruerats på grundval av dödlighetserfarenheten för ordinarie manliga tjänstemän under åren 1921—1932, och den sistnämnda tabellen visar sig, åtminstone för åldrar fr. o. m. 45 år, väl överensstämma med dödlighetserfarenheten för ordinarie kvinnliga tjänstemän 1921—1932.

Vid utredningen angående änke- och pupillkassorna, alltså beträffande *nuvarande tjänstemän*, har jag däremot för vinnande av enhetliga men dock efter de speciella förhållandena i de olika kassorna avpassade grunder, använt skilda dödlighetstabeller för manliga tjänstemän i H-grader och L-grader (jfr vad som anförts angående dödlighetsförhållandena för H- och L-grader i 1934 års utredning, sid. 99—101). Tillämpningen av skilda dödlighetstabeller medför, att familjepensionskostnaden för de högre tjänstemännen uppskattas avsevärt högre och för de lägre tjänstemännen avsevärt lägre än vid användning av den gemensamma tabellen.

Att jag både i 1934 års beräkning och förevarande beräkning angående framtida tjänstemän, tillämpat en gemensam dödlighetstabell för H- och L-grader motiveras därav, att en gemensam dödlighetstabell tillämpats vid den redan år 1919 verkställda beräkningen av *tjänstepensionsavdragen* för tjänstemännen.¹ Dessa tjänstepensionsavdrag täcka för högre tjänstemän i genomsnitt avsevärt högre kvotdel av tjänstepensionkostnaden än för de lägre, detta även om man bortser från olikheterna i dödlighetsförhållandena för de båda grupperna; skulle man taga hänsyn jämväl till dessa olikheter, komme skillnaden i täckningsprocenten att framträda ännu starkare.

Genom tillämpningen av en gemensam tabell för de olika tjänstegraderna även vid familjepensioneringen, vilket är möjligt vid familjepensionsförsäk-

¹ Den här använda tabellen OM (2.5 H + L) leder till *lägre* familjepensionsavgifter än den vid tjänstepensioneringen tillämpade, numera föräldrade dödlighetstabellen.

ringens bedrivande av en enda försäkringsgivare för alla tjänstemän, i förevarande fall staten, borttager man för *framtida tjänstemän* en oegentlighet som nu faktiskt förefinnes för vissa personalgrupper med låg dödlighet, t. ex. statens järnvägars personal. Denna oegentlighet består däri, att dessa för närvarande taga den i detta fall ur dödlighetssynpunkt gynnsamma familjepensionsförsäkringen i egna händer, varvid alltså den för vederbörande grupp speciella dödligheten gör sig gällande, medan den i detta fall för försäkringsgivaren ur dödlighetssynpunkt ogynnsamma tjänstepensioneringen drives på statens risk efter en för alla tjänstemannagrupper gemensam tabell. Det för tjänar i detta sammanhang att nämnas, att dessa liksom övriga framtida manliga tjänstemän erhålla en avgiftsreduktion genom anlitande av överskott å de kvinnliga tjänstemännens avgifter ävensom bestämda statsbidrag. För *familjepensionskassornas nuvarande delägare* bibehållas dock de tidigare principerna i fråga om dödlighetsberäkningen genom tillämpning av de här omnämnda beräkningsgrunder, som avse kassornas ställning; för ifrågavarande manliga tjänstemän tillgodoräknas intet överskott från de kvinnliga tjänstemännens familjepensionering. Genom tillämpning för framtida tjänstemän av den gemensamma tabellen häver man samtidigt även den orättvisa, som nu drabbar personalgrupper med en i genomsnitt hög dödlighet, exempelvis delägare i civilstatens änke- och pupillkassa, därigenom att personalen för närvarande på egen risk måste driva den i detta fall ur dödlighetssynpunkt ogynnsamma familjepensionsförsäkringen, medan staten för sin del tar hand om den här ur försäkringssynpunkt relativt gynnsamma tjänstepensioneringen.

Någon hänsyn till de nämnda ojämnheterna i förmånerna för de olika personalgrupperna tages nu icke vid tilldelningen av statsbidrag till de olika kassorna.

Beträffande *dödligheten för nuvarande änkor* hava vid utredningarna angående kassorna tillämpats dödlighetsantaganden i enlighet med kassornas gemensamma erfarenheter utan att någon dödlighetsminskning anteciperats. För *blivande änkor* har däremot liksom vid beräkningarna i 1934 års betänkande tillämpats dödlighetstabellen R 32 för kvinnor. *Omgiftessannolikheten* är här liksom i 1934 års betänkande vald i enlighet med kassornas egen erfarenhet, vilken på denna punkt överensstämmer med riks-försäkringsanstaltens beräkningsgrunder. *Dödligheten för barn* har antagits vara 0.

Vad beträffar *familjepensionsvärdena f_x och F_x för manliga civila tjänstemän* (jfr 1934 års betänkande) har jag tillämpat olika tabeller för H-grader och L-grader, såväl för framtida tjänstemän som vid utredningen angående kassornas ställning. De tabeller, som tillämpats för sistnämnda utredning, grunda sig på erfarenheter beträffande enbart sådana civila tjänstemannagrupper, som nu ha familjepensionsrätt, d. v. s. *ordinarie tjänstemän*. I övrigt skall jag icke här gå närmare in på familjepensionsvärdena för nuvarande tjänstemän.

Vad beträffar framtida familjepensionsberättigade tjänstemän, vilka ju avses vid beräkningen av familjepensionsavdrag, har jag i anslutning till 1930 års pensionssakkunnigas och 1934 års familjepensionsutrednings förslag antagit, att även extra ordinarie och vissa andra icke-ordinarie tjänstemän komma att äga familjepensionsrätt. Jag har därför här liksom vid beräkningarna år 1934 för framtida tjänstemän byggt på erfarenheter för *såväl ordinarie som icke-ordinarie tjänstemän*. I övrigt har jag såväl här som vid beräkningarna angående kassorna, tagit hänsyn därtill, att änka ej blir pensionsberättigad, därest äktenskapet av tjänstemannen ingåtts efter viss ålder; för framtida tjänstemän skall denna ålder enligt förslaget utgöra 65 år.

I tab. 6 angivas de nya efter 4 % beräknade f_x - och F_x -värdena för framtida tjänstemän.

f_x -värdet för H-graderna understiger för alla åldrar under 62 år motsvarande värde för L-graderna. Av denna anledning skulle man närmast vänta, att F_x -värdet, vilket representerar den för åldern x beräknade kapitaliserade framtida pensionskostnaden för befattningshavare i tjänst, i regel skulle vara lägre för H än för L. Emellertid visar uträkningen, att tvärtom F_x -värdet för alla åldrar fr. o. m. 32 år är högre för H än för L, oaktat man ej här tager hänsyn till H-gradernas högre dödlighet. Detta resultat får sin förklaring därav, att tjänstemännen i relativt ringa utsträckning avlida vid sådana åldrar, där f_x -värdet för H är lägre än motsvarande värde för L. Man kan även uttrycka saken så, att de relativt sent ingångna äktenskapen för H-graderna med därav följande stora åldersskillnad mellan man och hustru i stort sett, trots den i allmänhet lägre giftermålsfrekvensen, leda till en relativt högre familjepensionskostnad för dessa grader än för L-graderna, beroende på att de pensionsberättigade efterlevande efter tjänstemän i H-graderna vid tidpunkten för dödsfallets inträffande i genomsnitt äro avsevärt yngre än vid L-graderna.

Beträffande sannolikheten att vid viss ålder hava pensionsberättigad familj har jag vid utredningarna angående statens järnvägars och telegrafverkets kassor tillämpat särskilda tabeller för H- och L-grader. Dessa tabeller bliva liksom tabellerna över familjepensionsvärdena olika för olika gränsåldrar för äktenskaps ingående (i de båda nämnda kassorna 50 resp. 60 år).

Beträffande de kvinnliga tjänstemännens familjepensionsvärden har jag bibehållit värdena i 1934 års utredning.

Vad slutligen angår civil tjänstemans avgång från tjänsten med sjuk- eller invalidpension har jag tillämpat samma teknik vid hänsynstagandet till den därav föranledda avgiftsbefrielsen som i utredningen år 1934.

Vad beträffar den militära familjepensioneringen avse de nu verkställda beräkningarna endast framtida befattningshavare. För dessa hava såväl i fråga om dödlighet för befattningshavarna, familjepensionsvärden f_x och F_x som hänsynstagande till avgiftsbefrielse vid befattningshavares avgång från tjänsten med sjuk- eller invalidpension tillämpats samma antaganden och principer som för civila tjänstemän. Bland annat har alltså i fråga om de manliga befattningshavarna tillämpats den för civila tjänstemän konstruerade dödlighetstabellen O M ($2.5 H + L$). Möjligen kunde en modifikation av dessa antaganden ha verkställts för militärernas vidkommande, i varje fall vad beträffar familjepensionsvärdena. I avvaktan på slutförandet av vissa på denna punkt pågående utredningar hava emellertid de civila familjepensionsvärdena tillämpats, något som dock icke torde medföra annat än oväsentliga avvikelser från de familjepensionsavdrag, som för samtliga civila och militära befattningshavare sammantagna skulle erhållits, därest för militär personal använts de för militärer speciella familjepensionsvärdena. Vad beträffar dödligheten för de militära beställningshavarna, alla lönegrader sammantagna, ligger denna enligt erfarenheten från sistförflutna decennium högre än för civila tjänstemän; i genomsnitt för alla åldrar räknat låg den militära dödligheten under nämnda period 7 % över tabellen O M ($2.5 H + L$) (jfr 1934 års militärpensionssakkunnigas betänkande sid. 235, 236, 240, 241). Skulle de militära befattningshavarnas dödlighet läggas till grund vid nu förevarande beräkning i stället för den valda civila dödligheten, bleve familjepensionsavdragen alltså högre än de nu beräknade. Olika synpunkter, ledande till olika resultat, kunna anläggas på frågan om valet av dödlighetstabell för den militära personalen; jag har för min del låtit det skälet överväga, att man vid beräkningen av familjepensionsavgifter, därest tjänste- och familjepensioneringen handhaves av en och samma försäkringsgivare, bör såvitt möjligt tillämpa en gemensam dödlighetstabell

för framtida befattningshavare inom olika tjänstemannagrupper, detta även om en dylik tabell ej skulle kunna tillämpas genomgående vid en fristående familjepensionering. Valet av den lägre civila dödligheten innebär, om man så vill, ett indirekt statsbidrag till den militära familjepensioneringen; detta bidrag skulle, efter en preliminär mycket ungefärlig uppskattning, vara av storleksordningen 60,000 kr. om året, sedan den nya pensioneringsordningen fullt genomförts.

Med H-grader förstås vid tillämpningen å ordinarie militära beställningshavare av de angivna familjepensionsvärdena samtliga officersgrader även som civilmilitära grader högre än C 4. Med L-grader förstås samtliga underofficersgrader, högbåtsmän, flaggkorpraler samt de civilmilitära graderna C 1—C 4.

2. Familjepensionsskalan.

Såsom redan tidigare anförts äro de ekonomiska förutsättningarna för beredande av pensionsförhöjningar för nuvarande familjepensionsberättigade tjänstemän, d. v. s. änke- och pupillkassornas delägare, av avsevärd betydelse, när det gäller bedömandet av frågan angående familjepensionsbelopp även för framtida tjänstemän. I första hand uppställer sig frågan, vilka pensioner som kunna åstadkommas genom anlitande av resp. kassors egna tillgångar. Denna fråga är naturligtvis av ännu större vikt, när det gäller de nu pågående förhandlingarna om kassornas övertagande av staten. De änke- och pupillkassor, som för detta ändamål hittills undersökts på föranstaltande av familjepensionsutredningen, äro statens järnvägars, civilstatens samt telegrafverkets änke- och pupillkassor. Beträffande de övriga större änke- och pupillkassorna, nämligen tullstatens enskilda pensionsinrättning, arméns nya änke- och pupillkassa samt marinens familjepensionskassa, hava vissa överslagsberäkningar lett till det resultatet, att den pensionsnivå, som kan åstadkommas genom dessa kassors egna tillgångar är alltför låg för att lämpligen böra tagas till utgångspunkt vid konstruktionen av en ny skälig familjepensionsnivå, varför nämnda kassor ansetts kunna förbigås i detta sammanhang.

Med tillämpning av ovan angivna självkostnadsgrunder hava balansräkningar upprättats per den 31 december 1934 för statens järnvägars och civilstatens änke- och pupillkassor samt per den 30 september 1934 för telegrafverkets änke- och pupillkassa. Detta har skett i anslutning till respektive kassors nu gällande reglementen, dock med iakttagande av följande. Barnpensionerna hava genomgående antagits utgå till 21 års ålder, där dylik pension ej redan upphört. Vidare ha barnpensionerna antagits utgöra det procenttal av änkepensionen, som föreslagits av 1930 års pensionsakkunniga och 1934 års familjepensionsutredning. Hänsyn har ej tagits till framtida befordringar. Ej heller ingå kapitalvärden av statsbidrag eller förvaltningskostnader i balansräkningarna. — Beträffande civilstatens kassa hava kapitalvärdena av nu utgående och framtida tillförsäkrade pensioner ökats med 10 % för hänsynstagande till den tillfälliga pensionsförhöjningen inom kassan av 10 %. Beträffande statens järnvägars änke- och pupillkassa har hänsyn ej tagits till s. k. gratifikation till P³-pensionärer.

Värdering av kapitalbehållningen har beträffande fastigheter skett efter taxeringsvärdet men i övrigt efter en effektiv ränta av 4 %. Detta betyder i regel en uppskrivning av värdehandlingarna i förhållande till de bokförda värdena — en uppskrivning, som sedermera i annat sammanhang kommer att göras till föremål för en ingående diskussion. Så mycket må dock här sägas, att den sålunda gjorda justeringen av de bokförda värdena ej ändrar

den bild av kassornas ekonomi i stora drag, vilken framkommer, om dylika justeringar ej göras.

Nedan redovisas de i balansräkningarna framkomna preliminärt beräknade överskotten ävensom de kapitalvärden av pensioner i egentlig mening (sjukpensioner o. d. undantagna), vilka förekomma å balansräkningarnas skuldsida.

	Överskott	Sammanlagt kapitalvärde av egentliga pensioner	Överskott i % av pensioners kapitalvärde
	kr.	kr.	
Statens järnvägars änke- och pupillkassa	16,556,718	78,490,012	21.09
Civilstatens änke- och pupillkassa (10 %förhöjningar likställda med pensioner)	13,909,742	71,354,127	19.49
Telegrafverkets änke- och pupillkassa..	4,121,914	8,732,722	47.20

Antager man sålunda, att staten fr. o. m. den 31 december 1934 resp. den 30 september 1934 övertagit vederbörande kassor, skulle alltså pensionerna för nuvarande änke- och barnpensionärer ävensom för delägare kunna utan avgiftsförhöjning och alltså endast genom anlitande av överskottet förhöjas med resp. 21.09, 19.49 och 47.20 procent. Härvid har förutsatts, att — såsom av pensionsutredningen ansetts böra ske — förhöjningen verkställes enligt proportionell grund.

Familjepensionsutredningen har nu utnyttjat dessa procenttal på följande sätt.

I tab. 1 redovisas för olika lönegrader dels nuvarande reglerade änkepensioner inom de tre kassorna (kol. 2—4), dels de förhöjda änkepensionsbelopp, som uppkomma, därest förhöjning sker med de nämnda procenttalen (kol. 5—7). För varje lönegrad finnes den sålunda förhöjda änkepensionen vara högst inom telegrafverkets änke- och pupillkassa och lägst i civilstatens änke- och pupillkassa, medan statens järnvägars änke- och pupillkassa intager en mellanställning. »Lutningen» på de olika skalorna är märkbart olika i de olika kassorna. Den mest »tillplattade» skalan representeras i stort sett av telegrafverkets kassa, medan civilstatens kassa föreför den brantaste stegringen. Även beträffande »lutningen» intager statens järnvägars kassa, åtminstone i huvudsak, en mellanställning. Som ett mått på lutningen, vilken ju ej ändras vid en proportionell förhöjning av änkepensionerna, angivas nedan proportionerna mellan änkepensionsbeloppen för 5:e, 15:e och 30:e lönegraderna.

	Änkepension för 15:e lönegraden i förhållande till änkepension för 5:e lönegraden	Änkepension för 30:e lönegraden i förhållande till änkepension för 15:e lönegraden	Änkepension för 30:e lönegraden i förhållande till änkepension för 5:e lönegraden
• Civilstatens änke- och pupillkassa	1.83	2.30	4.20
Statens järnvägars änke- och pupillkassa	1.74	1.96	3.41
Telegrafverkets änke- och pupillkassa	1.56	2.03	3.17

Familjepensionsutredningen har efter överbäggande av olika pensionsskallor ansett, att den ovan framkomna förhöjda pensionsskallan för statens järnvägars änke- och pupillkassa (kol. 5) i stort sett representerar de änkepensionsbelopp, som utan anlitande av framtida statsbidrag skäligen böra utgå för de olika lönegraderna. Detta gäller i princip nuvarande aktiva delägare

med reglerad lön. Efter viss avrundning av den förhöjda pensionsskalan för statens järnvägars änke- och pupillkassa erhålles den s. k. grundpensionen (kol. 9). Avvikelserna genom avrundningen redovisas i kol. 12. Till jämförelse angivas i kol. 13 och 14 även grundpensionens avvikelser från de förhöjda änkepensionerna inom civilstatens och telegrafverkets kassor. Beträffande framtida tjänstemän utgör grundpensionen enligt förslaget ett direkt vederlag för befattningshavarnas egna familjepensionsavgifter.

Beträffande nuvarande delägare i civilstatens kassa förutsätter den nya grundpensionsskalans upprätthållande för aktiva delägare med reglerad lön — därest ej övriga intressenters rätt skall trädas för nära — ett tillskott av statsmedel för praktiskt taget alla lönegrader. Det erforderliga tillskottet är procentuellt störst för de lägre lönegraderna. Beträffande telegrafverkets änke- och pupillkassa förblir för varje lönegrad en avsevärd del av överskottet outnyttjat, procentuellt mest för de lägre lönegraderna.

I fråga om nuvarande änke- och barnpensionärer samt delägare med oreglerad lön och pensionerade delägare må nämnas, att även på denna punkt avsetts, att de olika intressenterna skola i en eller annan form erhålla vad på dem skäligen belöper av överskottsmedlen. Det därefter eventuellt kvarstående outnyttjade överskottet har förutsatts skola tillfalla vederbörande kassa för en understödsverksamhet anslutande sig till den av kassan nu bedrivna verksamheten under delägarnas egen förvaltning. Härvid torde de nuvarande intressenterna böra erhålla skäligen andel i det å dem belöpande överskott, som ej disponerats för pensionering genom statens försorg.

För bedömandet av skäligheten av den nya grundpensionsnivån är en jämförelse med 1930 års pensionssakkunnigas förslag av intresse. Av kol. 8 och 9 i tab. 1 framgår, att den nya grundpensionen för 14:e och lägre lönegrader överensstämmer med den av pensionssakkunniga föreslagna högsta änkepensionen men för 15:e och högre lönegrader överstiger denna, nämligen

för 15:e lönegraden med 30 kronor

» 16:e » » 60 »

» 17:e » » 90 »

» 18:e och högre lönegrader med 120 kronor.

Genom tillägg till grundpensionen av ett statsbidrag av 120 kronor framkommer slutligen hela den nya fasta änkepensionen för det normala fallet, att avkortning på grund av felande tjänstår ej skall ske (kol. 10); $\frac{1}{120}$ av den högsta fasta änkepensionen benämnes pensionstalet och redovisas i kol. 11. Härutöver skall utgå en s. k. rörlig pensionsdel, motsvarande nuvarande dyrtidstillägg, även denna bestridd av statsmedel.

Sedan på angivet sätt en pensionsskala konstruerats för *civila manliga ordinarie tjänstemän*, har en pensionsskala för *civila manliga icke ordinarie befattningshavare* samt för *civila kvinnliga befattningshavare* uppställts i omedelbar anslutning till denna efter samma inplaceringsgrund som i 1934 års familjepensionsbetänkande.

Vad beträffar *militära befattningshavare* har anslutning till den civila familjepensionsskalan skett på motsvarande sätt, varvid inplacering gjorts med hänsyn till förhållandena i tjänstepensionshänseende. I fråga om den tillämpade motsvarigheten må följande detaljer omnämnas. För samtliga civil-militära grader ävensom för officersgraderna O2, O5—O8 och extra ordinarie befattningshavare överensstämmer tjänstepensionsunderlagen exakt med tjänstepensionsunderlag för lönegrader i de civila löneplanerna. I dessa fall hava även familjepensionsunderlagen satts lika för de korresponderande militära och civila graderna. I övriga fall hava de militära familjepensions-

underlagen beräknats ur den civila skalan genom interpolation. Grundpensionen, vilken för ordinarie beställningshavare redovisas i tab. 3, kan erhållas genom att minska det i reglementsförslaget angivna högsta familjepensionsunderlaget med 120 kronor. Beträffande pensionstalets storlek hänvisas till reglementsförslaget.

3. Försäkringsteknisk avgiftsberäkning.

Inledningsvis må här erinras om vad som redan tidigare framhållits, att familjepensionsavdragen för framtida befattningshavare äro beräknade att motsvara grundpensionen och ej hela den fasta pensionen, vilken vad angår oavkortad änkepension är 120 kronor högre. I beräkningsgrunderna ingå icke några säkerhetsmarginaler.

Beträffande *civila tjänstemän* gäller i fråga om grundprinciper för själva beräkningen samt gruppindelning och material i övrigt i tillämpliga delar vad som sagts i avdelning 7 i den försäkringstekniska utredningen i 1934 års familjepensionsbetänkande (sid. 114—115).

Beträffande *militära befattningshavares* familjepensionering finnes icke någon undersökning i sistnämnda betänkande. För dem avse nu förevarande beräkningar framtida förhållanden enligt nuvarande försvarsorganisation. Antal vid beräkningarna medtagna beställningar redovisas i kol. 2 i tab. 3.

Vad beträffar *grundprinciperna för den försäkringstekniska beräkningen* överensstämma dessa för militärer med de principer, som tillämpats i fråga om civila tjänstemän.

I fråga om detaljerna i beräkningen må framhållas, att pensionsåldern för varje ordinarie lönegrad antagits överstiga den i 18 § 1 mom. i militära tjänstepensionsreglementet i helt antal år angivna levnadsåldern med 1/4 år. För ordinarie beställningshavare har samma gruppindelning tillämpats som vid beräkningarna i 1934 års militärpensionssakkunnigas betänkande angående den militära tjänstepensioneringen (Statens offentliga utredningar 1934: 49, sid. 237); emellertid hava de vid den tidigare beräkningen uteslutna högbåtsmännen och flaggkorpralerna vid marinen nu medtagits, varemot underofficersbeställningar av 3:e graden fortfarande uteslutits och ansetts ersatta med flaggkorpralsbeställningar. Beträffande icke-ordinarie befattningshavare har gruppindelning verkställt på grund av en särskild undersökning.

Liksom vid de ovan omförmälda beräkningarna angående den militära tjänstepensioneringen hava *inträdes- och befodringsåldrar*, där icke i fråga om vissa mindre grupper särskilda skäl till annat förfaringssätt förelegat, valts lika med de genomsnittliga inträdes- och befodringsåldrarna för de olika beställningarna under åren 1928—1933.

Det har antagits, att pensionen praktiskt taget genomgående utgår oavkortad, därest beställningshavaren omedelbart före sitt fränfalle var berättigad till militär avlöning eller tjänstepension; frekvensen av fall med avgång från tjänsten utan rätt till ålders-, sjuk- eller invalidpension antages här liksom i fråga om civila tjänstemän vara 0.

De beräknade outjämnade familjepensionsavgifterna för civila manliga och kvinnliga tjänstemän var för sig meddelas i tab. 2 (jfr tab. 31, sid. 150 i 1934 års betänkande). De motsvarande outjämnade avgifterna för militära befattningshavare redovisas i tab. 3. Enligt tab. 5 är summan av de outjämnade avgifterna för civila manliga tjänstemän 6,146,318 kr. och för civila kvinnliga tjänstemän 276,004 kr. eller sammanlagt 6,422,322 kr. För de militära befattningshavarna är motsvarande summa 1,340,051 kr.

Till en början skall nu bortses från de militära befattningshavarna. Tillämpas för varje särskild civil lönegrad genomsnittsavgiften för de civila

manliga tjänstemännen å de civila kvinnliga tjänstemännen, blir de senares avgiftssumma 1,261,617 kr., varför den sammanlagda avgiftssumman för civila stiger till 7,407,935 kr. Den tidigare totalsumman, 6,422,322 kr., utgör ungefär 87 % av den senare. Tillämpar man därför i stället för de i tab. 2 meddelade olika avgiftsskalorna för manliga och kvinnliga tjänstemännen för dem gemensam avgiftsskala, där avgiften är 87 % av den för de civila manliga tjänstemännen beräknade genomsnittsavgiften, blir avgiftssumman ungefär oförändrad. Avgiftsnivån för de manliga tjänstemännen kan genom en dylik gemensam beräkning, vilken i princip innebär, att överskottet å de kvinnliga tjänstemännens till »manlig nivå» höjda avgifter användes för avgiftsreduktion, sättas 13 % lägre än vid en beräkning avseende uteslutande civila manliga tjänstemän. Det så beräknade procenttalet äger emellertid i likhet med det lägre procenttal, som nedan framkommer, då även militära befattningshavare medtagas, en relativt låg grad av stabilitet, eftersom det är beroende på den rätt variabla relationen mellan antalet manliga och kvinnliga avgiftsbetalare.

De på angivet sätt beräknade gemensamma pensionsavgifterna för civila manliga och kvinnliga tjänstemän återgivas utjämnade i kol. 4 i tab. 4; den sålunda erhållna avdragsskalan benämnes i det följande F 35.

På grundval av sistnämnda utjämnade civila avdragsskala kan genom direkt inplacering i civil lönegrad eller i förekommande fall genom interpolation en motsvarande avdragsskala F 35 uppställas för de militära lönegraderna; denna har emellertid ej här återgivits. Tillämpas den »civila» skalan F 35 vad beträffar utjämnade avgifter blir avdragssumman

	1. Utjämnade erforderliga avgifter kr.	2. Utjämnade avgifter kr.	(2) i % av (1)
För civila tjänstemän	6,422,322	6,436,125	100.21
» militära befattningshavare.....	1,340,051	954,054	71.20
Summa	7,762,373	7,390,179	95.21

För de civila tjänstemännen täcka alltså avdragen enligt skalan F 35 100.21 % av grundpensionen, för enbart de manliga civila tjänstemännen finnes täckningen vara 87.26 %, för enbart de kvinnliga 388.79 %. För militära befattningshavare är motsvarande täckningsprocent 71.20. Sistnämnda täckningsprocent är således åtskilligt lägre än för de manliga civila tjänstemännen tagna för sig. Den lägre täckningsprocenten för de militära beställningshavarna beror bland annat på dessas i allmänhet lägre pensionsåldrar och alltså kortare avgiftsbetalningstider; för L-graderna medverka de i allmänhet relativt höga åldrarna vid avgiftspliktens inträde, genom vilka avgiftsbetalningstiderna ytterligare förkortas.

Såsom framgår ur ovanstående tablå är för civila och militära befattningshavare sammantagna täckningen 95.21 %. För bestridande av det belopp 372,194 kr., som fattas i 100 % täckning, finnas, under förutsättning att en gemensam familjepensionsavdragsskala för civila och militära befattningshavare skall tillämpas, bland annat följande två alternativ.

Det första alternativet innebär, att familjepensionsavdrag för såväl civila som militärer verkställas enligt skalan F 35, men att den del av de försäkringstekniskt beräknade avgifterna, som ej täckes genom denna avdragsskala, ersättes genom ett statsbidrag. Därest den nya pensioneringsordningen redan hade varit fullt genomförd, skulle det årliga erforderliga statsbidraget för detta ändamål hava varit lika med det redan omförmälda beloppet 372,194 kr.

Det andra alternativet innebär, att man höjer familjepensionsavdragen i skalan F 35 med $\frac{100 \times 372,194}{7,390,179} = 5.04 \%$.

Enligt givna direktiv skall såsom redan antytts det sistnämnda alternativet väljas. Jag har därför konstruerat en ny familjepensionsavdragsskala »G 35» avseende såväl civila som militärer och liggande på en omkring 5 % högre nivå än F 35. Denna nya skala, som 1934 års familjepensionsutredning infört i sina förslag till civilt och militärt familjepensionsreglemente, återgives i tab. 4, kol. 3, vad beträffar civila tjänstemän, och i tab. 3, kol. 5, vad beträffar militära befattningshavare. I tab. 4 jämföras i övrigt för de civila lönegraderna *å ena sidan* outjämnade avgifter ($= 1.05 \times 87 = 91.35 \%$ av de outjämnade avgifterna för civila manliga tjänstemän betraktade som särskild riskklass), *å andra sidan* utjämnade avgifter enligt den nya skalan G 35. Avgiftsreduktionen för de civila manliga tjänstemännen på grund av de kvinnliga tjänstemännens medtagande i familjepensioneringen har alltså i den definitiva skalan som avser både civila och militärer nedgått till ungefär 9 %.

Beträffande de synpunkter, som kunna anläggas på en utjämning av pensionsavgifter, hänvisas till utredningen i 1934 års betänkande. Enär ojämnheterna i den outjämnade avgiftsskalan bliva betydligt mindre framträdande vid den nu förutsatta utsträckningen av avgiftsbetalningen till pensionsåldern, innebär avgiftsutjämnningen vid den nu verkställda utredningen i regel betydligt mindre avvikelser mellan utjämnade och outjämnade avgifter än vid den tidigare utredningen.

Enligt tab. 5, kol. 3, blir täckningen av grundpensionen vid tillämpning av skalan G 35

för civila manliga tjänstemän	91.27 %
» » kvinnliga »	405.13 %
» » manliga och kvinnliga tjänstemän sammantagna	104.76 %
» militära befattningshavare	74.44 %
samt för civila och militära befattningshavare sammantagna	99.53 %

Det bör understrykas, att siffrorna i tab. 5 vad beträffar det civila tjänstemannabeståndet avse förhållandena $\frac{1}{7}$ 1930, varemot beståndet av militära befattningshavare i huvudsak upptagits i enlighet med gällande stater.

De ovan verkställda jämförelserna avse *hela beståndet av aktiva befattningshavare vid viss tidpunkt*. Skulle man bedöma täckningen på basis av *hädanefter skeende årliga nyinträden* i tjänst, komme de militära befattningshavarna, inom vilken grupp omsättningen på grund av de låga pensionsåldrarna är större än för de civila tjänstemännen, att få en större vikt, och efter en dylik beräkningsgrund bleve den genom militärernas medtagande uppkommande bristen i täckningen relativt högre.

För pensionsförmånerna utöver grundpensionen, vilka äro avsedda att direkt täckas av statsmedel, skulle enligt tab. 5 vid en fullt genomförd övergång till den nya pensioneringen årskostnaden, därest den uträknas i form av årliga avgifter för dessa förmåner beräknade enligt samma principer som de outjämnade familjepensionsavgifterna, uppgå för 120-kronorstillägget till 794,913 kronor samt för varje procent av den rörliga pensionsdelen till 85,573 kronor. Givetvis överensstämma dessa summor icke med de belopp, som kunna väntas ingå i statsbudgeten och som närmast torde komma att avse för respektive år kontant utbetalda belopp.

Beträffande de tjänstemannagrupper, som ej nu äro delägare i kassorna, förutsätta de föreslagna övergångsbestämmelserna visst tillskott av staten.

Stockholm i januari 1936.

Tab. 1. Jämförelse mellan årliga änkepen-

1	2	3	4	5	6	7
Lönegrad (ordinarie)	Nuvarande reglerad änkepension			Änkepensionsbelopp efter proportionell förhöjning genom överskottsmedel en- ligt självkostnadsgrunder		
	Statens järnvägars änke- och pupillkassa	Civilstatens änke- och pupillkassa (inkl. 10 % tillfällig förhöjning)	Telegraf- verkets änke- och pupillkassa	Statens järn- vägars änke- och pupill- kassa (förhöjning 21.09 %)	Civilstatens änke- och pupillkassa (förhöjning 19.49 %)	Telegraf- verkets änke- och pupill- kassa (förhöjning 47.20 %)
1	496	407	530	601	486	780
2	528	429	555	639	513	817
3	556	451	570	673	539	839
4	588	473	590	712	565	868
5	616	506	615	746	605	905
6	648	528	630	785	631	927
7	684	561	660	828	670	972
8	708	583	680	857	697	1,001
9	752	627	710	911	749	1,045
10	796	660	740	964	789	1,089
11	828	704	780	1,003	841	1,148
12	880	737	810	1,066	881	1,192
13	932	803	860	1,129	960	1,266
14	1,004	869	915	1,216	1,038	1,347
15	1,072	924	960	1,298	1,104	1,413
16	1,120	990	1,010	1,356	1,183	1,487
17	1,188	1,045	1,065	1,439	1,249	1,568
18	1,244	1,122	1,125	1,506	1,341	1,656
19	1,324	1,188	1,185	1,603	1,420	1,744
20	1,324	1,188	1,185	1,603	1,420	1,744
21	1,420	1,276	1,250	1,719	1,525	1,840
22	1,480	1,364	1,320	1,792	1,630	1,943
23	1,572	1,452	1,395	1,904	1,735	2,053
24	1,676	1,540	1,470	2,029	1,840	2,164
25	1,704	1,639	1,550	2,063	1,958	2,282
26	1,804	1,738	1,635	2,184	2,077	2,407
27	1,860	1,826	1,710	2,252	2,182	2,517
28	1,956	1,925	1,790	2,369	2,300	2,635
29	2,004	2,024	1,875	2,427	2,418	2,760
30	2,100	2,123	1,950	2,543	2,537	2,870
A 1		2,211			2,642	
A 2		2,398			2,865	
A 3		2,574			3,076	

sioner enligt olika familjepensionsskalor.

8	9	10	11	12	13	14
Högsta änkepension enligt 1930 års pensions- sakkunnigas förslag	Av 1934 års familjepensionsutredning föreslagna belopp			Skillnad mellan grundpension och genom överskottsmedel förhöjd änkepension		
	Grund- pension	Högsta änkepension (exkl. rörlig pensionsdel)	Pensionstal	Statens järnvägars änke- och pupillkassa	Civilstatens änke- och pupillkassa	Telegraf- verkets änke- och pupillkassa
630	630	750	6.25	+ 29	+ 144	- 150
660	660	780	6.50	+ 21	+ 147	- 157
690	690	810	6.75	+ 17	+ 151	- 149
720	720	840	7.—	+ 8	+ 155	- 148
750	750	870	7.25	+ 4	+ 145	- 155
780	780	900	7.50	- 5	+ 149	- 147
810	810	930	7.75	- 18	+ 140	- 162
840	840	960	8.—	- 17	+ 143	- 161
900	900	1,020	8.50	- 11	+ 151	- 145
960	960	1,080	9.—	- 4	+ 171	- 129
1,020	1,020	1,140	9.50	+ 17	+ 179	- 128
1,080	1,080	1,200	10.—	+ 14	+ 199	- 112
1,140	1,140	1,260	10.50	+ 11	+ 180	- 126
1,200	1,200	1,320	11.—	- 16	+ 162	- 147
1,260	1,290	1,410	11.75	- 8	+ 186	- 123
1,320	1,380	1,500	12.50	+ 24	+ 197	- 107
1,380	1,470	1,590	13.25	+ 31	+ 221	- 98
1,440	1,560	1,680	14.—	+ 54	+ 219	- 96
1,530	1,650	1,770	14.75	+ 47	+ 230	- 94
1,530	1,650	1,770	14.75	+ 47	+ 230	- 94
1,620	1,740	1,860	15.50	+ 21	+ 215	- 100
1,710	1,830	1,950	16.25	+ 38	+ 200	- 113
1,800	1,920	2,040	17.—	+ 16	+ 185	- 133
1,890	2,010	2,130	17.75	- 19	+ 170	- 151
1,980	2,100	2,220	18.50	+ 37	+ 142	- 182
2,070	2,190	2,310	19.25	+ 6	+ 113	- 217
2,160	2,280	2,400	20.—	+ 28	+ 98	- 237
2,250	2,370	2,490	20.75	+ 1	+ 70	- 265
2,340	2,460	2,580	21.50	+ 33	+ 42	- 300
2,430	2,550	2,670	22.25	+ 7	+ 13	- 320
2,520	2,640	2,760	23.—		- 2	
2,730	2,850	2,970	24.75		- 15	
2,940	3,060	3,180	26.50		- 16	

Tab. 2. Civila statsförvaltningen. Försäkringstekniskt beräknade outjämnade genomsnittsavgifter för olika lönegrader, uträknade för manliga tjänstemän för sig och kvinnliga tjänstemän för sig.

1		2	3	4	5
L ö n e g r a d		Manliga tjänstemän		Kvinnliga tjänstemän	
		Antal	Outjämnad avgift	Antal	Outjämnad avgift
E. o.	1 ¹			3,210	16.66
o.	1			964	17.66
	2			622	22.32
	3			1,356	24.71
	4	1,327	93.10	777	23.50
	5	12,042	99.26	14	30.14
	6	4,062	105.49	2,152	24.90
	7	3,107	122.80	698	26.01
	8	4,770	115.72	59	22.72
	9	601	147.21		
	10	1,472	160.37	289	26.62
	11	212	177.15	1,350	30.22
	12	2,098	182.92	140	35.86
	13	117	157.51		
	14	358	172.95		
	15	2,034	161.95	30	39.97
	16	735	229.09	4	53.31
	17	711	200.51	63	47.89
	18	271	229.39	5	63.61
	19	82	245.09	133	55.09
	20	1,094	243.43	14	55.31
	21	846	268.35		
	22	303	312.39		
	23	825	294.35		
	24	316	342.21		
	25	19	411.92		
	26	408	380.10		
	27	893	395.93		
	28	134	427.01		
	29	78	473.66		
	30	454	461.06		
A 1 och jämförliga		187	629.98		
A 2		32	577.33		
A 3		31	693.11		
Summa		39,619		11,880	

¹ E. o. lönegrader fr. o. m. den 2:a äro redovisade under den ordinarie lönegraden med närmast lägre nummer.

Tab. 3. Militära befattningshavare. Försäkringstekniskt beräknade, outjämnade genomsnittsavgifter för olika lönegrader m. m.

1	2	3	4	5
Lönegrad eller beställning	Antal vid beräkningarna medtagna beställningar	Grundpension	Försäkringstekniskt beräknad outjämnad familjepensionsavgift	Av 1934 års familjepensionsutredning föreslaget familjepensionsavdrag G 35
A) O 1	317	804	112.75	102
2	892	1,290	196.35	177
3	691	1,884	388.64	276
4	127	2,166	378.69	339
5	81	2,280	464.90	366
6	53	2,640	450.80	456
7	7	2,850	782.22	528
8	17	3,060	425.29	606
Summa A	2,185			
B) Högbåtsmän	131	798	160.59	99
Flaggkorpraler	399	798	136.85	99
Uo 1	—	816	—	105
2	1,183	978	204.00	135
3	559	1,128	287.79	156
4	86	1,272	214.24	174
Summa B	2,358			
C) C 1	90	810	137.29	105
2	29	960	193.34	132
3	194	1,080	226.27	150
4	—	1,200	—	168
5	7	1,290	204.10	177
6	30	1,470	284.19	201
7	19	1,560	282.74	216
8	15	1,650	274.72	231
9	54	1,830	361.96	264
10	17	2,010	390.43	303
11	40	2,190	473.52	345
12	19	2,280	465.34	366
13	16	2,370	506.39	387
14	4	2,550	590.14	432
15	—	2,640	—	456
16	1	3,060	685.75	606
Summa C	535			
Totalsumma	5,078			

Anm. Motsvarande siffror beträffande militära icke-ordinarie befattningshavare, 651 manliga och 107 kvinnliga, hava av utrymmesskäl ej medtagits. Summa försäkringstekniskt beräknade avgifter och summa föreslagna familjepensionsavdrag redovisas emellertid i tab. 5.

Tab 4. Utjämning av familjepensionsavgiftsskalan för civila befattningshavare.

1	2	3	4	5
L ö n e g r a d	För civila och militära befattningshavare gemensam avgiftsskala (förevarande förslag)		För civila (manliga och kvinnliga) tjänstemän gemensamma utjämnade avgiftsskalor	
	91.35 % av den försäkrings-tekniskt beräknade outjämnade genomsnittsavgiften för civila manliga befattningshavare	Utjämnad avgift = familjepensionsavdrag enligt 1934 års familjepensionsutrednings förslag G 35	Avdrag löpande intill avgång från tjänsten, avseende 1934 års familjepensionsutrednings grundpension F 35	Avdrag löpande 30 år eller intill tidigare avgång från tjänsten (1930 års pensions-sakkunnigas avdragsskala avseende en delvis lägre pension än den nya grundpensionen)
E. o. 1 ¹	(71)	72	69	72
o. 1.....	(74)	75	72	75
2.....	(78)	78	75	78
3.....	(82)	81	78	81
4.....	85	84	81	87
5.....	91	90	87	93
6.....	96	96	93	99
7.....	112	105	99	108
8.....	106	114	108	117
9.....	134	123	117	126
10.....	146	132	126	135
11.....	162	141	135	147
12.....	167	150	144	159
13.....	144	159	153	171
14.....	158	168	162	183
15.....	148	177	171	195
16.....	209	189	180	207
17.....	183	201	192	219
18.....	210	216	204	231
19.....	224	231	219	249
20.....	222	231	219	249
21.....	245	246	234	270
22.....	285	264	249	291
23.....	269	282	267	312
24.....	313	303	285	336
25.....	376	324	306	360
26.....	347	345	327	384
27.....	362	366	348	408
28.....	390	387	369	435
29.....	433	408	390	462
30.....	421	432	411	489
A 1 och jämförliga....	575	456	435	516
A 2.....	527	528	504	591
A 3.....	633	606	576	666
Justitieråd m. fl. (grundpension 3,540 kr.)....	—	702	669	774

¹ E. o. lönegrad fr. o. m. den 2:a redovisas under den ordinarie lönegraden med närmast lägre nummer.

Tab. 5. Jämförelse mellan summa försäkringstekniskt beräknade avgifter och summa familjepensionsavdrag.

	1	2	3	4
	Summa försäkrings- tekniskt be- räknade out- jämnade familjepen- sionsavgifter (tab. 2, kol. 3 o. 5 och tab. 3, kol. 4)	Summa familjepen- sionsavdrag enl. 1934 års familjepen- sionsutred- nings förslag (G 35, se tab. 3, kol. 5 och tab. 4, kol. 3)	Summa familjepen- sionsavdrag i % av summa försäkrings- tekniskt be- räknade av- gifter (»täck- nings- procent» för grundpen- sionen) (2) i % av (1)	Summa försäkrings- tekniskt be- räknade av- gifter mot- svarande 120 kronors ök- ning av grund- pensionen
<i>I Befattningshavare inom civil- förvaltningen</i>				
A) Manliga tjänstemän				
a) e. o. 14 och ord. 13 samt högre lönegrader	2,719,639	2,541,807	93.46	161,062
b) e. o. 1—e. o. 13 och ord. 1—ord. 12 lönegraderna	3,426,679	3,068,034	89.53	479,616
Summa I A	6,146,318	5,609,841	91.27	640,678
B) Kvinnliga tjänstemän	276,004	1,118,172	405.13	42,387
Summa I	6,422,322	6,728,013	104.76	683,065
<i>II Militära befattningshavare</i>				
A) Ordinarie beställningshavare i högre lönegrader (uteslutande manliga)				
a) officerare och övriga beställnings- havare i lönegraderna O 1—O 8..	601,745	491,799	81.73	34,302
b) civilmilitär personal i lönegraderna C 5—C 16	84,561	63,525	75.12	4,739
Summa II A	686,306	555,324	80.91	39,041
B) Ordinarie beställningshavare i lägre lönegraderna (uteslutande manliga)				
a) civilmilitär personal i lönegraderna C 1—C 4	61,860	42,378	68.51	7,469
b) underofficerare, högbatsmän och flaggkorpraler	495,914	314,343	63.39	53,545
Summa II B	557,774	356,721	63.95	61,014
C) Icke ordinarie befattningshavare				
a) manliga tjänstemän				
1) e. o. 13 och högre lönegrader..	33,692	27,498	81.62	2,952
2) e. o. 1—e. o. 12 lönegraderna..	59,529	49,470	83.10	8,351
Summa II C a)	93,221	76,968	82.57	11,303
b) kvinnliga befattningshavare	2,750	8,514	309.60	490
Summa II C	95,971	85,482	89.07	11,793
Summa II	1,340,051	997,527	74.44	111,848
Summa I och II	7,762,373	7,725,540	99.53	794,913

Tab. 6. Familjepensionsvärden för manliga ordinarie och icke-ordinarie civila tjänstemän uträknade på grundval av material^a per $\frac{1}{7}$ 1933. Pensionsrätt för änka endast om tjänsteman ingått äktenskap före 65 års ålder; hänsyn tagen till änkas förlust av pensionsrätt vid omgifte. Räntefot 4 %.

Ålder x	l_x		F_x		Ålder x	l_x		F_x	
	Lägre lönegra- der	Högre lönegra- der	Lägre lönegra- der	Högre lönegra- der		Lägre lönegra- der	Högre lönegra- der	Lägre lönegra- der	Högre lönegra- der
20	0.0	0.0	1.895	1.868	60	13.4	13.2	4.114	4.554
21	0.2	0.2	1.975	1.947	61	12.8	12.7	4.070	4.542
22	0.8	0.7	2.057	2.028	62	12.2	12.2	4.016	4.521
23	1.4	1.3	2.141	2.112	63	11.7	11.8	3.952	4.491
24	2.5	2.3	2.227	2.197	64	11.2	11.4	3.875	4.447
25	4.3	3.5	2.314	2.284	65	10.6	11.1	3.787	4.391
26	6.1	4.8	2.400	2.371	66	10.0	10.7	3.694	4.322
27	8.0	6.1	2.485	2.458	67	9.5	10.3	3.594	4.243
28	9.8	7.4	2.569	2.546	68	9.0	9.8	3.486	4.155
29	11.8	8.9	2.652	2.634	69	8.5	9.3	3.373	4.063
30	13.7	10.5	2.732	2.722	70	7.9	8.8	3.256	3.966
31	15.5	12.1	2.810	2.808	71	7.4	8.5	3.138	3.860
32	17.1	13.6	2.886	2.894	72	6.9	8.0	3.017	3.745
33	18.5	15.1	2.961	2.978	73	6.5	7.5	2.890	3.627
34	19.4	16.3	3.034	3.061	74	6.0	7.1	2.758	3.501
35	20.1	17.2	3.106	3.143	75	5.6	6.7	2.622	3.368
36	20.7	18.0	3.175	3.223	76	5.2	6.2	2.481	3.229
37	21.1	18.8	3.244	3.303	77	4.8	5.8	2.333	3.089
38	21.4	19.3	3.313	3.381	78	4.4	5.4	2.184	2.944
39	21.5	19.6	3.383	3.461	79	4.0	5.0	2.032	2.796
40	21.6	19.7	3.452	3.540	80	3.7	4.7	1.878	2.643
41	21.6	19.7	3.519	3.619	81	3.3	4.3	1.725	2.488
42	21.5	19.7	3.586	3.698	82	2.9	4.0	1.580	2.331
43	21.2	19.7	3.653	3.777	83	2.6	3.7	1.445	2.167
44	20.9	19.5	3.716	3.853	84	2.3	3.3	1.316	2.007
45	20.5	19.3	3.778	3.927	85	2.1	3.0	1.188	1.855
46	20.2	19.1	3.840	4.002	86	1.8	2.7	1.064	1.708
47	19.8	18.8	3.895	4.071	87	1.6	2.4	0.950	1.570
48	19.3	18.4	3.945	4.136	88	1.4	2.2	0.839	1.437
49	18.8	18.0	3.992	4.198	89	1.2	2.0	0.735	1.298
50	18.3	17.7	4.035	4.257	90	1.0	1.8	0.645	1.153
51	17.8	17.4	4.075	4.312	91	0.9	1.5	0.560	1.020
52	17.4	16.9	4.109	4.362	92	0.7	1.3	0.487	0.909
53	16.9	16.4	4.137	4.408	93	0.6	1.1	0.434	0.817
54	16.4	16.0	4.159	4.449	94	0.5	1.0	0.394	0.734
55	15.9	15.5	4.174	4.485	95	0.5	0.9	0.349	0.637
56	15.4	15.1	4.181	4.514	96	0.4	0.7	0.290	0.546
57	14.9	14.6	4.179	4.535	97	0.3	0.6	0.250	0.477
58	14.4	14.1	4.169	4.550	98	0.3	0.5	0.203	0.418
59	13.9	13.6	4.147	4.557	99	0.2	0.5	0.137	0.309

Innehållsförteckning.

	Sid.
Propositionen	1
Förslag till allmänt familjepensionsreglemente	2
Förslag till familjepensionsreglemente för arbetare	13
Statsrådsprotokollet den 6 mars 1936.	
Inledning. Behovet av en nyordning	18
Återblick på familjepensioneringen.....	26
Statens nuvarande bidrag.....	31
Familjepensionsväsendets centralisering.....	38
Familjepensioneringens finansiering	42
Förslaget till allmänt familjepensionsreglemente. Rubriken m. m.	47
1 §. Reglementets tillämplighetsområde m. m.....	48
2 § 1 mom. Pensionsrätt för efterlevande make och barn.....	55
2 § 2 mom. Pensionsrätt för fränskild make	59
3 §. Tid för familjepensionsavdrag	73
4 §. Avkortad familjepension. Tjänstår	75
5 §. Familjepensionens storlek i förhållande till antalet efterlevande. Familjepensionens fördelning på de efterlevande	81
6 §. Förening av flera befattningar	83
7 §. Utbetalning av familjepensioner	84
8 §. Prövningen av familjepensionsfrågor	86
9 §. Bevis om rätt till familjepension	87
10 §. Familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag för ordinarie befattningshavare	87
11 §. Ordinarie befattningshavare med förordnande på viss tid	90
12 §. Förflyttning till lägre befattning m. m.	90
13 §. Förordnande å högre icke-ordinarie befattning	91
14 §. Familjepensionsunderlag och familjepensionsavdrag för icke-or- dinarie befattningshavare	93
15 §. Icke-ordinarie befattningshavare med avkortad tjänstgöringstid	94
16 §. Övergång till annan statstjänst	94
17 och 18 §§. Justitieråd och regeringsråd. Diplomatisk och konsulär tjänsteman	95
19 §. Tillämpningsföreskrifter	95
Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	96
Förslaget till familjepensionsreglemente för arbetare.....	101
1—11 §§	103
Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.....	109
Vissa ytterligare frågor	111
Hemställan	112

Bilagor till statsrådsprotokollet.

Bil. A. Sammanställning av vissa familjepensionskassors huvudsakliga pensionsbestämmelser m. m.	114
Bil. B. Familjepensionsmedel för ordinarie kvinnliga befattningshavare ..	121
Bil. C. Sammanställning av olika familjepensionskassors inkomster och utgifter	122
Bil. D. Beräkningar av byråchefen fil. doktor Tim Jansson ang. familjepensionsavdrag m. m.	124
Till Bil. D hörande tabeller 1—6.....	134